

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Г.С. Григор'єв

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

Практикум

Київ

НаУКМА

2024

УДК

Рекомендовано до друку кафедрою економічної теорії Національного
Університету «Києво – Могилянська академія»
(Протокол № 6 від 10 травня 2024 р.)

Рецензенти:

Бураковський І.В., д-р екон. наук, проф. кафедри економічної теорії
Національного Університету «Києво – Могилянська академія»

Мельник О.М., д-р екон. наук, проф. кафедри економічної теорії Київського
національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Григор'єв Г.С.

Міжнародна економіка: практикум/ Г.С.Григор'єв – Київ : НаУКМА., 2024.
– 145 с.

Практикум складено відповідно до робочої програми навчальної
дисципліни « Міжнародна економіка» спеціальності 051 « Економіка». Практикум
містить допоміжні матеріали до курсу «Міжнародна економіка» та розглядає
наукові та прикладні аспекти проблематики міжнародної економічної системи та
міжнародних послуг . Теоретичні матеріали підкріплені списком навчальної та
наукової літератури та додатковими темами для поглибленого самостійного
опрацювання.

© Григор'єв Г.С., 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	5
Розділ 1. Міжнародна економічна система	
1.1. Міжнародний поділ праці.....	6
Запитання для закріплення пройденого матеріалу.....	16
Запитання множинного вибору.....	16
Ситуаційний аналіз: Міжнародний поділ праці в сучасному світі. Реіндустріалізація та рещоринг (на прикладі США).....	18
1.2. Міжнародна економічна система: сутність та її елементи.	26
Запитання для закріплення пройденого матеріалу.....	36
Запитання множинного вибору.....	36
Ситуаційний аналіз: Глобалізація та фрагментація.....	39
1.3. Міжнародні економічні відносини: суб'єкти, об'єкти та структурні рівні.....	48
Запитання для закріплення пройденого матеріалу.....	57
Запитання множинного вибору.....	58
Ситуаційний аналіз: Глобальні економічні відносини в період геополітичної дислокації.....	61
1.4. Форми міжнародних економічних відносин	
1.4.1. Міжнародна торгівля товарами.....	74
1.4.2. Міжнародна торгівля послугами.....	82
1.4.3. Міжнародна міграція робочої сили.....	87
1.4.4. Міжнародна міграція капіталу	88
1.4.5. Міжнародне науково – технічне співробітництво.....	99

1.4.6. Міжнародні валютно – фінансові та кредитні відносини.....	104
1.4.7. Міжнародна економічна інтеграція.....	114
Ситуаційний аналіз: Тенденції міжнародної торгівлі – співпраця між ЄС та США.....	114
Розділ 2. Види послуг у міжнародній торгівлі за класифікацією СОТ (ГАТС).....	124
Запитання для закріплення пройденого матеріалу.....	134
Запитання множинного вибору.....	134
Ситуаційний аналіз: Світові тенденції торгівлі послугами	136

ВСТУП

Метою курсу «Міжнародна економіка» є засвоєння теоретичних основ формування сукупного попиту і сукупної пропозиції на товари, послуги і фактори виробництва, які знаходяться у міжнародному обігу та оволодіння методикою аналізу відкритої національної економіки. Основні завдання: вивчення загальнотеоретичних основ розвитку міжнародної економіки на мікро та макрорівнях; показ тенденцій і закономірностей розвитку міжнародного виробництва.

Представлені у практикумі теми дозволяють читачам опанувати базовими знаннями та поглибити існуючі у сфері міжнародної економіки. Автор практикуму намагався у стислій формі передати частину існуючих знань вітчизняних та зарубіжних авторів в сфері міжнародної економіки.

Міжнародна економіка давно вийшла за рамки традиційного вузького явлення про себе, як окремий зовнішній сектор економіки і є на сьогоднішній день однією з найважливіших сполучних ланок для усіх соціальних наук та пронизує собою кожен з них. Вона базується на принципах мікро – та макроекономіки і тісно переплітається з прикладними бізнес – дисциплінами.

Таким чином, даний навчальний практикум розрахований, у першу чергу, на студентів, які мають міцні теоретичні знання у сфері економічної теорії та розуміють основні закономірності, які відбуваються на світовому та глобальному ринках. Метою даного видання є поглиблення та закріплення вже існуючих знань. Глибокі наукові дослідження та прийняття зважених ділових рішень є неможливими без знань, які викладаються, у тому числі, в даному практикумі.

Розділ 1. Міжнародна економічна система

1.1. Міжнародний поділ праці (МПП).

ЗАСАДНИЧІ ПОНЯТТЯ

Міжнародний поділ праці	Чинники впливу на МПП
Загальний і частковий поділ праці	Ключові тенденції у розвитку МПП
Критерії систематизації МПП	Показники МПП
Напрями міжнародної спеціалізації	Відкритість економіки
Види міжнародної спеціалізації	Сфери співробітництва у міжнародному кооперуванні виробництва
Індикатори залученості країн в МПП для потоків капіталу	
Взаємозв'язок МПП з міжнародним поділом капіталу та міжнародним поділом технологій	

Поняття про МПП.

Міжнародний поділ праці (МПП) - це суспільний поділ виробництва між різними країнами, де кожна спеціалізується на виробництві певних товарів або послуг для експорту в інші країни. МПП функціонує у діалектичному взаємозв'язку з міжнародною кооперацією і являє собою найвищий ступінь розвитку в територіальному поділі праці між країнами, який передбачає стійку концентрацію виробництва певної продукції в окремих країнах.

Якщо стійкою є спеціалізація країни, то стійкою є і її роль у коопераційних ланцюжках - ланцюжках додавання вартості, тому що поза ланцюжком додавання вартості сировина може виявитися незалученою до процесу товарообміну.

Без МПП світовий ринок може існувати, але не може стати по-справжньому масштабним, що охоплює безліч галузей економіки світовий ринок. До появи

МПП міжнародна торгівля мала несистемний характер. Вже історично в найбільш ранніх формах міжнародних економічних відносин у торгівлі товарами, зокрема товарами розкоші, зброєю, тканинами - навіть у цих формах проявляється те, що чи інша країна спеціалізується на тому, чи іншому товарі.

Організаційні форми участі країн у міжнародному поділі праці:

Політика автаркії - національна економіка формує виключно внутрішні економічні зв'язки та відмовляється вести міжнародну торгівлю.

Політика вільної торгівлі – повна відкритість країни зовнішній торгівлі. В сучасному світі принципи вільної торгівлі імплементуються в дію Світовою Організацією Торгівлі.

Політика протекціонізму – є змішаною формою політик автаркії і вільної торгівлі. Країна не відмовляється від зовнішньої торгівлі, однак захищає свій внутрішній ринок за допомогою тарифних і нетарифних методів, які обмежують доступ іноземних конкурентів на внутрішній ринок.

Підходи до МПП

Підхід 1. Міжнародний поділ праці - це один із видів суспільного поділу праці. Перший поділ праці - це загальний поділ праці, поділ між великими галузями матеріального та нематеріального виробництва. Загальний поділ праці проявляється у появі, наприклад, промисловості, сільського господарства, транспорту.

Загальний поділ праці проявляється у появі, наприклад, промисловості, сільського господарства, транспорту.

Частковий поділ праці - це поділ праці всередині великих сфер по галузях та підгалузях. Наприклад, у промисловості - добувна, металургійна, обробна, машинобудування, автомобілебудування чи електроніка. Тобто – частковий поділ праці - це поділ по галузях і всередині цих підгалузей

Підхід 2. Територіальний принцип, у якому таки знаходить своє місце МПП

Це один з видів територіального поділу праці, перший вид територіального поділу праці – міжрегіональний, або поділ праці між регіонами однієї країни.

Відповідно, всередині країни відбувається певна спеціалізація: є так звані сільськогосподарські області, є промислові, є області, в яких переважно представлена добувна промисловість, або сировинний сектор.

Критерії систематизації міжнародного поділу праці:

- природно – географічні відмінності між країнами;
- кліматичні умови;
- запаси корисних копалин;
- територія країни;
- чисельність населення;
- науково – технічний прогрес

Взаємозв'язок МПП з міжнародним поділом капіталу та міжнародним поділом технологій.

У результаті МПП підвищується економічна ефективність виробництва продукції, яка виникає у результаті ефективного використання країною наявних факторів виробництва. МПП функціонує у взаємозв'язку з міжнародним поділом капіталу (МПК). МПК існує завдяки наявності в країни достатніх фінансових ресурсів, зокрема заощаджень, що створює передумови для інвестицій та розширення виробництва. Окрім МРП та МПК існує *Міжнародний Поділ Технологій*, як результат розвитку інновацій і досягнення країною науково – технічного прогресу. Лише взаємодія усіх трьох міжнародних поділів праці може надати необхідний економічний ефект для економічного розвитку світової економіки. У результаті відбувається процес взаємодії між державами, який дає змогу обмінюватися продуктами та послугами між собою, що являє собою економічний фундамент, на якому ґрунтується вся система економічних зв'язків.

Традиційне уявлення про МПП ґрунтується на твердженні про те, що індустріально розвинені країни, є провідними учасниками МПП, а країни, що розвиваються, - постачають ресурси, тобто сировину, для цих країн. Сучасні світові економічні тенденції вказують на дифузію даного процесу і певну «розмитість» місця та ролі країн в МПП. В будь якому разі, у результаті МПП відбувається зростання продуктивності праці і зменшення витрат.

Напрями міжнародної спеціалізації:

1. Виробничий напрямок міжнародної спеціалізації:

1.1. Міжгалузєва спеціалізація

1.2. Внутрішньогалузєва спеціалізація окремих підприємств

2. Територіальний напрямок спеціалізації включає себе спеціалізацію окремих країн. Територіальний напрямок спеціалізації включає спеціалізацію не лише окремих країн, а й спеціалізацію регіонів та спеціалізацію груп країн.

Виробнича спеціалізація органічно пов'язана зі спеціалізацією окремих підприємств, зі спеціалізацією між галузями, спеціалізацією всередині галузі.

Види міжнародної спеціалізації виробництва.

1. Предметна - з виробництва того чи іншого готового продукту.

2. Подетальна - з виробництва тих чи інших компонентів продуктів.

3. Технологічна (стадійна) спеціалізація - здійснення окремих операцій або виконання окремих технологічних процесів.

Чинники, впливу на розвиток міжнародного поділу праці.

1. Національні фактори:

- природно-географічні відмінності - природно-кліматичні умови, природні ресурси, величина території, чисельність населення та економіко-географічне положення - ці фактори впливають на залучення країни до міжнародного поділу праці. Але в кожному конкретному

випадку варто досліджувати, як для цієї країни цей фактор впливає на її залучення міжнародний поділ праці.

- чисельність населення: чим меншою є країна, тим менше її населення і менше воно здатне забезпечити себе всім необхідним набором товарів, отже, тим глибше і повніше вона буде залучено до міжнародного поділу праці і навпаки - чим більша економіка, тим вищий рівень її самодостатності.

- соціально-економічні умови, зокрема досягнутий рівень економічного та науково-технічного розвитку (історичні традиції розвитку окремих видів виробництва, становище країни у світовій економіці на даний момент).

- тип господарювання - впливає на залучення у світовий розподіл праці (планова економіка – один рівень участі, ринкова економіка – вищий рівень участі у міжнародному розподілі праці)

- механізм організації зовнішніх економічних зв'язків - абсолютно вільний вихід на зовнішній ринок, або вихід з державним регулюванням.

2. Міжнародні чинники МПП

- фактори які діють на світ у цілому, наприклад рівень розвитку науково-технічного прогресу не даної конкретної країни, а в цілому. Чим вищим є рівень науково-технічного прогресу, тим більш наукомістка продукція виробляється і тим помітніше змінюються ролі країн у загальному єдиному виробничому процесі, залежно від того, який фактор бере участь у додаванні вартості в цій країні більшою мірою (земля, праця, капітал, підприємницька спроможність) та інформація). Якщо виробництва стають дедалі складнішими і наукомісткими, вирішальним ресурсом стає навіть не підприємницька здатність, як здатність нести ризик і оптимально поєднувати чинники виробництва, а інформація. Особливо це стосується науковомістких галузей.

Причини участі країн у міжнародному розподілі праці

- неможливість функціонування в умовах автаркії;

- отримання вигоди від торгівлі за рахунок абсолютних і порівняльних переваг, що обмежуються протекціоністськими діями держав.

Країни шукають певний баланс ризиків та вигод від участі у міжнародному поділі праці, баланс залучення країни до міжнародного поділу праці, який є балансом між безпекою, стабільністю та вигодою від участі у міжнародному поділі праці.

Ключові тенденції у розвитку міжнародного поділу праці

1. Тенденція до глобалізації світового економічного життя

Кількісний прояв глобалізації: темп зростання міжнародної торгівлі зростає або перевищує темп зростання виробництва і торгівля зростає швидше за виробництво, що свідчить, про активізацію економічних зв'язків між країнами.

Якщо ж виробництво зростатиме швидше за міжнародну торгівлю, це означає, що набирає сили інша тенденція до поділу світу - на відносно замкнуті технологічні зони.

2. Протидіюча тенденція глобалізації, але яка з нею пов'язана - тенденція до регіоналізації: країни не просто залучаються до міжнародного поділу праці, а утворюють більш менш стійкі спілки, починаючи від зон вільної торгівлі і закінчуючи економічними (ЄС, де існують державні органи, єдина валюта, спільний ринок, єдині правила руху товарів і факторів і виробництво тобто дуже глибокий ступінь інтеграції національних економік).

3. Інтернаціоналізація у процесі глобалізації: це зближення національних економік, зростання виробничої взаємозалежності, зростання міжнародного товарообігу, руху капіталів робочої сили взаємного впливу на найважливіші економічні процеси у країнах.

Відображає глибину залучення країни до міжнародного поділу праці.

Показники міжнародного поділу праці.

Показник	Формула	Пояснення
<p>Темп зростання галузей міжнародної спеціалізації ($Tr_{e.g.}$) у порівнянні з темпами зростання усієї промисловості ($Tr_{пр}$)</p>	$Tr_{e.g.} = \frac{ПП_{г.ф.}}{ПП_{г.б.}}$ $Tr_{пр} = \frac{ПП_{ф.}}{ПП_{б.}}$	<p>$ПП_{г.ф.}$ – обсяг промислової продукції галузей міжнародної спеціалізації у звітному році; $ПП_{г.б.}$ – обсяг промислової продукції галузей міжнародної спеціалізації в базисному році; $ПП_{ф.}$ – обсяг промислової продукції країни у фактичному році; $ПП_{б.}$ – обсяг промислової продукції в базисному році</p>
<p>Питома вага експорту галузі в загальній вартості експорту</p>	$K_e = \frac{E_g}{E}$	<p>E_g – обсяг експорту галузі E – загальний обсяг експорту країни. Міжнародна спеціалізація зростає зі зростанням значення коефіцієнту.</p>
<p>Експортна квота у виробництві галузі K_1</p>	$K_1 = \frac{E_g}{ПП_g}$	<p>E_g – обсяг експорту галузі $ПП_g$ – обсяг промислової продукції галузі. Міжнародна спеціалізація зростає зі зростанням значення коефіцієнту.</p>
<p>Експортна та імпортна квота</p>	$E_k = \frac{E}{ВВП} * 100$ <p>де E_k – експортна квота; E – обсяг експорту</p>	<p>Чим більшою є експортна та імпортна квоти, тим сильнішою буде залучена країна до міжнародного поділу праці.</p>

	$I_k = \frac{I}{\text{ВВП}} * 100$ <p>де I_k – імпортна квота, I – обсяг імпорту</p>	
Зовнішньоторговельна квота	$ЗТ_k = \frac{ЗТК}{\text{ВВП}} * 100$ <p>$ЗТК$ – зовнішньоторговельна квота $ЗТО$ – обсяг зовнішньоторговельного обороту</p>	Якщо показник зростає, зростає зовнішньоторговельна квота і зростає залученість до МПП.
Коефіцієнт структурної спеціалізації галузей промисловості	$K_{\text{стр.сп.}} = \frac{E_g/E}{P_g/P}$	E_g – обсяг експорту галузі, E – загальний обсяг експорту галузі, P_g – обсяг виробництва галузі, P – загальний обсяг виробництва Якщо $K_{\text{стр.сп.}} > 1$, то відповідна галузь є галуззю міжнародної спеціалізації країни.
Коефіцієнт відносної експортної спеціалізації галузі (K_B)	$K_B = \frac{E_B}{E_M}$	E_B = питома вага товару (сукупності товарів в експорті країни): $E_B = \frac{E_g}{E}$

		<p>E_m – питома вага товару (товарів - аналогів) в світовому експорті.</p> <p>Чим вище значення показника >1, тим більше проявляє себе міжнародна спеціалізація галузі</p>
--	--	---

Частка експорту країни у взаємному експорті цієї групи країн:

Для регіональних (інтеграційних) об'єднань це важливий показник. Якщо ми аналізуємо регіональні процеси, цілком можливо, що швидкість інтеграції країни у світову економіку і швидкість інтеграції країни в регіональні процеси буде відрізнятися. Відповідно, можна розрахувати ***коефіцієнт випередження: темп зростання експорту країни на світовий ринок зіставляється з темпом зростання експорту країни на ринку інтеграційного об'єднання, в якому вона перебуває.***

Темпи зростання експорту окремої країни поділяються на темпи зростання експорту країни та світовий ринок загалом. Якщо країна на ринку інтеграційного об'єднання пропонує продукції дедалі більше, це означає що країна дедалі глибше залучається саме у інтеграційне об'єднання, тобто поділ праці з країнами, які входять в це регіональне угруповання зростає швидше, ніж інтеграція країн в цілому.

Таблиця 1. Індикатори рівня МПП і спеціалізації виробництва країн

Індикатори залученості країн в МПП для потоків капіталу:

- Різниця між відсотковими ставками у певній країні й на світовому фінансовому ринку. Відсутність істотних відмінностей свідчить про відкриту економіку.
- Індекс валютного контролю
- Кумулятивний обсяг нагромаджених іноземних фінансових активів і зобов'язань.

Сфери співробітництва у міжнародному кооперуванні виробництва:

1. Виробничо-технологічне співробітництво: передача ліцензії та прав власності, розробка та узгодження проектної, проектно-конструкторської документації, технологічних процесів, технологічного рівня та якості продукції, будівельних та монтажних робіт, модернізацію кооперованих підприємств.

У технологічному співробітництві відбувається вдосконалення управління виробництвом, стандартизація та уніфікація, сертифікація та розподіл виробничих програм, без чого неможливо зробити складне виробництво.

Єдині стандарти, єдині вимоги до якості, єдині організаційні якості процедури та процеси уніфікуються, наводяться до одноманітності. Одноманітність та відповідність тим чи іншим вимогам підтверджується в процесі сертифікації і це дуже важлива частина виробничо-технологічного співробітництва, без якого неможливе виробництво технічно складних товарів.

2. Торгово-економічні процеси, пов'язані з реалізацією, продажем продукції.

3. Післяпродажне обслуговування техніки

Методи здійснення міжнародних коопераційних зв'язків.

1. Здійснення спільних програм, зокрема підрядне та виробниче кооперування чи спільне виробництво.
2. Спеціалізація у договірному порядку, коли виробничі програми розмежовуються між учасниками і таким чином учасники кооперації можуть уникнути дублювання виробництва та надлишкової конкуренції між собою на ринку.

Основне правило - правильно провести сегментацію, щоб учасникам до операції не довелося безпосередньо один з одним конкурувати і таким чином, щоб у них з'явилися можливості привласнити надлишок споживача.

Запитання для закріплення пройденого матеріалу:

1. Сутність міжнародного розподілу праці.
2. Основні види розподілу праці в світовій економіці.
3. Основні форми міжнародного розподілу праці.
4. Якими є етапи процесу природнього розподілу праці в суспільстві?
Надайте їм характеристику.
5. Охарактеризуйте фактори становлення та розвитку МПП.
6. Які характерні риси має міжнародна спеціалізація виробництва та міжнародне виробниче кооперування?
7. Які показники участі країни в МПП ви знаєте?
8. Якими є особливості міжнародного поділу праці в постіндустріальну епоху?
9. Охарактеризуйте залучення України в міжнародний поділ праці на основі інформаційних технологій.
10. Якими є перспективи залучення України в МПП в найближчі два десятиліття?

Запитання множинного вибору:

1. Яким чином спеціалізація стимулює міжнародну торгівлю?
 - А. Якщо країни спеціалізуються на виготовленні одного товару, вони в більшій мірі здатні його вдосконалити та продати іншим країнам
 - Б. Спеціалізація використовує ресурси різних країн
 - В. При виготовленні країнами різних товарів вони не зобов'язані вступати в процес торгівлі.
 - Г. Спеціалізація не сприяє міжнародній торгівлі.
2. Яким чином розподіл праці збільшує продуктивність?
 - А. Працівникам потрібний мінімальний рівень навчання
 - Б. Працівники стають експертами в одній галузі
 - В. Працівники часто переміщуються з галузі в галузь

3. Якщо працівники виконують менше завдань для більш ефективної праці, виникає:

- А. Гранична вигода
- Б. Переміщення факторів виробництва
- В. Парадокс ціни
- Г. Спеціалізація

4. Якщо економічні агенти є експертами у своїй галузі до такого рівня, що вони можуть пропонувати послуги з продажу для споживачів, вони демонструють наступну економічну концепцію:

- А. Поділ праці
 - Б. Парадокс ціни
 - В. Спеціалізацію
5. Підприємець відкриває власний магазин з продажу олівців. Його бізнес є прикладом:
- А. Поділу праці
 - Б. Масового виробництва
 - В. Спеціалізації
 - Г. Максимізації прибутку
6. Напрямами МПП є:
- А. Горизонтальний
 - Б. Вертикальний
 - В. Інтегрований
 - Г. Усі відповіді є вірними
7. До форм МПП відносяться:
- А. Міжнародна науково – технічна спеціалізація
 - Б. Міжнародна спеціалізація виробництва
 - В. Міжнародна виробнича кооперація
 - Г. Міжнародна науково – технічна кооперація
 - Д. Усі відповіді є вірними

8. Одиничний МПП, це
- А. Розподіл праці по сферах виробництва і галузях національної економіки
 - Б. Спеціалізація на окремих видах готової продукції та послуг (предметна спеціалізація)
 - В. Спеціалізація на виготовленні окремих деталей, вузлів, компонентів на стадіях технологічного процесу
9. До типів МПП не відноситься:
- А. Приватний
 - Б. Колективний
 - В. Одиничний
 - Г. Загальний
10. До характерних ознак галузі з міжнародною спеціалізацією відносять:
- А. Значно більш висока частка експорту в даній галузі у порівнянні з часткою експорту в інших галузях
 - Б. Значно більш висока частка експорту та імпорту в даній галузі у порівнянні з часткою експорту та імпорту в інших галузях
 - В. Значно більш висока частка імпорту в даній галузі у порівнянні з часткою експорту в інших галузях.
 - Г. Більш висока питома вага такої галузі у виробництві цієї країни порівняно з її часткою у світовому виробництві;
 - Д. Вища питома вага такої галузі у виробництві всередині країни порівняно з її часткою у світовому виробництві

СИТУАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ: МІЖНАРОДНИЙ ПОДІЛ ПРАЦІ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

РЕІНДУСТРІАЛІЗАЦІЯ ТА РЕШОРИНГ (НА ПРИКЛАДІ США)

Реіндустріалізація - це системна економічна політика та процеси, які мобілізують усі національні ресурси з метою відновлення або покращення промислової бази країни [Günay].

Решоринг — це процес повернення виробництва та виробництва товарів назад у вихідну країну компанії. Решоринг також відомий як оншоринг, іншоринг або бекшоринг [Kenton]. Є зворотним процесом до *офшорингу* — перенесення виробництва в країну з недорогою робочою силою та низькими податками.

З 1970 по 2019 рік США втратили близько 6,7 мільйона робочих місць у промисловості, що становить приблизно 34 відсотки їхньої виробничої бази та зайнятості. Останніми роками ситуація стадо радикально змінюватися, але за вказаний період, Китай активізувався і отримав свою перевагу низької вартості та дуже сприятливим субсидуванням свого бізнесу та утримував заробітну плату на низькому рівні.

Як приклад, в результаті цього станом на середину 2023 року на Китай припадає 42 відсотки імпорту пеніциліну в США, близько 76 відсотків світового виробництва акумуляторів, 76 відсотків постійних магнітів, які використовуються для електромобілів, і 78 рідкоземельних сполук США надходять з Китаю прямо зараз, тому, очевидно, уряд США сильно цим занепокоєний, починаючи з адміністрації Дональда Трампа, а потім під час президенства Джо Байдена. До цього додається війна в Європі та напруженість у відносинах з Китаєм і Тайванем. Існує певна уявна точка перегину світу і такою точкою може стати бурхливий розвиток штучного інтелекту, в результаті чого глобальна економіка та світ зміниться назавжди. На брифінгу, який був організований глобальною платформою “360 One firm” 9.05.2023 року було зазначено, що існують три глобальні «тектонічні зсуви», які змінили глобальну економіку:

- Геополітична фрагментація;
- Корегування вартості життя;
- Реіндустріалізація глобальної економіки

Геополітична фрагментація: через неї Китай намагається узурпувати позицію США як домінуючої, провідної економіки в усьому світі, користуючись політичними помилками і, зокрема, зовнішньополітичними помилками

Зокрема, варіанту допомоги США та Заходу у багатьох різних країнах світу, який не завжди є ефективними, Китай протиставив альтернативне бачення того, що багато з цих країн можуть навіть з автократичним урядом стати успішними, зважаючи на економічне диво, яке створив Китай. Така модель є більш привабливою, ніж модель США та Заходу для багатьох країн світу, але це просто перехід від вільної ринкової системи до такої, яка є набагато більш націоналістичною, яка створить вищу вартість життя, вищі витрати на ланцюги поставок, більше витрат на оборону, більше сфер, де відбуватиметься накопичення ключових ресурсів і створення іншої переформатованої політичної та економічної карти.

Корегування вартості життя. З іншого боку, розвиненим країнам доведеться скоригувати зростання вартості життя після періоду штучно пригніченої інфляції, яка існувала протягом майже 20 років і коли знижувати ставки, які тримались майже на нульовому рівні. Це дуже складний період для пристосування, особливо з огляду на швидкість підвищення ставки відсотку та вартості життя. Відбувається повернення до традиційного влаштування економіки. Після проходження бурхливого періоду адаптації відбудеться повернення неймовірно високого рівня інфляції, що буде супроводжуватися економічним шоком до прояву результату відповідних внесених коректив в економіку.

Реіндустріалізація глобальної економіки. Все це веде до повної реіндустріалізації глобальної економіки, яка динамічно змінюється, повертає робочі місця додому, робить розвинені країни більш безпечними за рахунок харчової, енергетичної інфраструктури, а також кібер - безпеки та звичайного простого захисту кордонів. Розгортається економічна і політична війна, в тому числі між США та Китаєм. Характер суперництва та конкуренції між ними буде визначальним фактором розвитку глобальної економіки.

Однак, економічні агенти пристосовуються до цих змін. На рис.4., представленому нижче, показана динаміка реіндустріалізації.

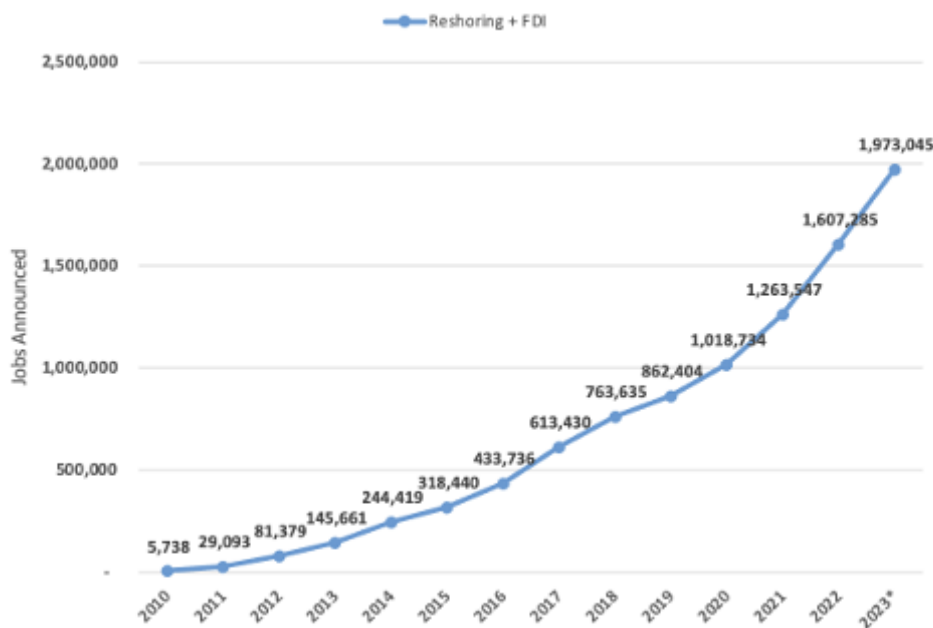

Рисунок 1 : Оголошена кумулятивна кількість робочих місць в США, рещоринг + FDI, 2010-2023 рр. (Попередня оцінка).

Джерело: [Reshoring initiative]

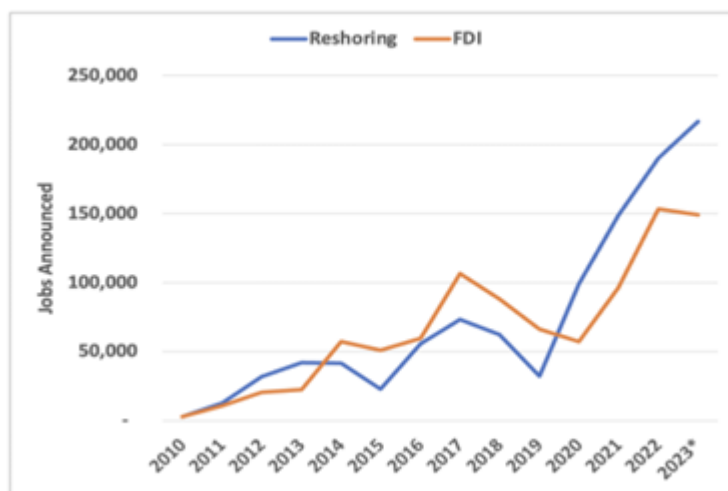
З 2010 року шість мільйонів робочих місць повернулися до США, для відновлення залучення прямих інвестицій і відновлення цих робочих місць. Так, у 2022 році в США існувало робочих місць, тобто у три з половиною рази більше ніж у 2019 році.

Вважається, що така тенденція є позитивною для США, і вона переломить тенденцію, яка почалася з економічним піднесенням Китаю. Можна стверджувати що Китай почав досягати успіхів, що призвело до зростання зарплат та початку втрачання частини своїх конкурентних переваг. Це надало можливості іншим азійським компаніям, наприклад в Камбоджі та Таїланді стати виробниками з

низькими витратами, які, однак, не мають тих можливостей, які Китай надавав своїм компаніям завдяки урядовій підтримці.

У результаті виникає нова велика можливість для американських компаній покращити роботу міст США, а також окремих американських штатів.

Як видно на рисунку, прямі інвестиції продовжують займати міцні позиції, але насправді рещоринг компаній, які повертають бізнес у США, є сильнішим трендом. Така тенденція може прискорюватися, оскільки компанії бажають отримати певні стимули від уряду при рещорингу. Це може призвести до пришвидшення розвитку компаній.

Рисунк 2 : Задекларована кількість робочих місць в США: рещоринг проти FDI. 2010 – 2023 (прогноз).

Джерело: [Reshoring initiative]

Інша частина цього процесу – негативний ефект від ведення бізнесу в Китаї та інших регіонах, які не вважаються політично дружніми чи політкоректними, що так само призводить до повернення назад бізнесу.

В таблиці, представленій нижче, представлено ключові фактори, які впливають на процес рещорингу та FDI. Державні стимули є одними з них і США у великій мірі повторюють політику, яку проводить Китай. Це призводить до погіршення ситуації в ЄС, оскільки європейська економіка є вразливою. У великій мірі європейська економіка зорієнтована на німецькі виробничі механізми, який гарантує їх довгостроковий успіх, однак через енергетичні проблеми в Європі бізнес розпочинає її залишати.

Ранг	Фактор
1	Державне стимулювання
2	Синергія екосистем (ефективні локальні мережі постачання)
3	Близькість до клієнтів/ринку
4	Наявність/навчання кваліфікованої робочої сили
5	Інфраструктура
6	Ризик переривання ланцюга постачання
7	Спільні інновації у виробництві/техніці (НДДКР)
8	Невикористаний потенціал
9	Термін виконання/Час виходу на ринок
10	Імідж/бренд

Таблиця 2: Ключові фактори, які впливали на рещоринг та FD в США у 2022 році

Джерело: [Reshoring initiative]

Ключові економічні сфери рещорингу та FDI: електричні батареї та зарядні станції, електричне обладнання та компоненти (напівпровідникові чіпи), сонячні панелі та робототехніку. фармацевтичні препарати, водневе паливо та хімікати до акумуляторів(безпілотники), а також аерокосмічній сфері, медичне обладнання. Робочі місця надходять з Китаю, Мексики, Канади, Південної Кореї та Індії. Щодо прямих іноземних інвестицій, це Японія та Німеччина, де компанії прагнуть стати ближчими до споживачів США.

Американські штати, які є найбільшими бенефіціарами від рещорингу та FDI, це Огайо, Північна Кароліна, Джорджія - це стара виробнича зона, весь Верхній та Середній Захід, які займались традиційним виробництвом.

Переналаштування виробництва та прямих іноземних інвестицій відбуваються досить повільно. Налаштування ланцюжка поставок досі забезпечується Азійськими країнами (не Китаєм) з низькою вартістю кваліфікованої праці, з дефіцитом якої досить часто зіштовхуються США для ефективної реіндустріалізації.

Факторами, які уповільнюють процес рещорингу та FDI (для США) є наступні:

- Продовження скорочення робочої сили;
- Зростаючий виробничий потенціал країн Азії;
- Дефіцит ефективного інвестування в сферу автоматизації;
- Темпи інфляції в США та розрив у відсоткових ставках між США та іншими країнами;
- Міцний долар;
- Можливе скорочення багатьох тарифів

Якщо США не просунуться в робототехніці досить швидко, це стане для них проблемою. Країна займає 13-тє - 14-є місце за використанням робототехніки для працівників на 100 000 працівників, і значно відстає від інших країн у цій сфері. Якщо процентні ставки та різниця в інфляції США залишатимуться надто високими порівняно з іншими сферами, це стане проблемою, США, яка є однією з небагатьох країн, які все ще перебувають у режимі підвищення ставок.

Використані джерела

1. Günay, D., Asunakutlu, T., & Yildiz, O. (Eds.). (2021). *University-industry Collaboration Strategies in the Digital Era*. IGI Global.
2. Kenton W. Reshoring: what it is, how it works, examples
<https://www.investopedia.com/terms/r/reshoring.asp>
3. Reshoring initiative. 1H 2023 report. Geopolitical risk and industrial policy drive reshoring and FDI announcement.

https://reshorennow.org/content/pdf/1H2023_RI_Report.pdf

Запитання для обговорення

1. Опишіть можливі сценарії реіндустріалізації України після завершення війни.
2. Яким чином інтеграція до ЄС може сприяти процесам реіндустріалізації в Україні?
3. Охарактеризуйте регіональні стратегії реіндустріалізації в ЄС.
4. Яким чином регіональні трансформаційні процеси реіндустріалізації та технологічної модернізації можуть призвести до деградації навколишнього середовища? Наведіть конкретні приклади.
5. Якими є ризики деіндустріалізації для країн, як розвиваються?
6. Охарактеризуйте взаємозалежність між решорингом та реіндустріалізацією.
7. Яку роль відіграють цифрові інновації у процесах решорингу?
8. Які процеси в останнє десятиліття вплинули на прискорення процесу решорингу. Які країни є лідерами решорингу?
9. В науковому середовищі існує думка, що «Зміна полюсів з офшорингу на решоринг відкриває для держави широкі горизонти з метою стабілізації, відродження та розвитку національної економіки. Україна володіє значними перевагами (геополітичними та трудовими) для вдалого розміщення новітніх виробництв на своїй території та цілком може конкурувати за підприємства, які приймають рішення про перелокацію основних потужностей з країн, де вони наразі ведуть виробничу діяльність.» [Трещов, М. М., & Мунько, А. Ю. (2021). Решоринг як шлях індустріального прориву України в умовах сталого розвитку. Міжнародний центр досліджень, освіти та навчання.]. Опишіть можливі сценарії переходу від офшорингу до решорингу в Україні
10. Чи можна вважати процеси зростання відкритості економіки та решорингу несумісними. Чи призводить поглиблення решорингу до появи автаркічних національних моделей розвитку?
11. Чи можуть співіснувати в національній економіці процеси реіндустріалізації та деіндустріалізації?

Тема 1.1. Міжнародна економічна система: сутність та її елементи.

ЗАСАДНИЧІ ПОНЯТТЯ

Міжнародні економічні відносини (МЕВ)	Система міжнародних економічних відносин
Міжнародна економічна система	Структура сучасної міжнародної економіки
Світова економіка – підходи до визначення	Еволюція формування міжнародної економічної системи
Суб'єкти МЕВ	Еволюція розвитку світової економіки
Об'єкт, предмет МЕВ	Основні принципи систематизації структури міжнародної економіки
Основні ознаки МЕВ	Структура світового економічного простору

Рекомендована література:

1. Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Лебедева В. К. та ін. Міжнародна економіка. Підручник./ За ред. А. О. Задої, В. М. Тарасевича – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 416 с.
2. Козак Ю.Г., Заєць М.А. Міжнародні економічні відносини. Навч. посібник. – Одеса- «ТОВ.ПЛУТОН », 2016. – 352 с.
3. Міжнародна економіка: підручник / Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, Я. М. Столярчук. — К.: КНЕУ, 2014. — 762 с.

Теоретичні відомості

Міжнародна економічна система – сутність.

Міжнародна економічна система – комплексне, багаторівневе соціально-економічне явище, основу якого складають різноманітні форми взаємодії національних економік як суб'єктів господарювання з приводу виробництва, розподілу, обміну і споживання на ринку товарів, послуг і факторів виробництва.

«Світове господарство є сферою функціонування міжнародної економічної системи. Під нею слід розуміти сукупність основних підсистем (національних

економічних систем) та елементів світової економіки в їх взаємодії на основі міжнародної економічної діяльності та міжнародних економічних відносин з відповідним механізмом регулювання» [3].

На схемі, представленій нижче, представлено систему міжнародних економічних відносин.

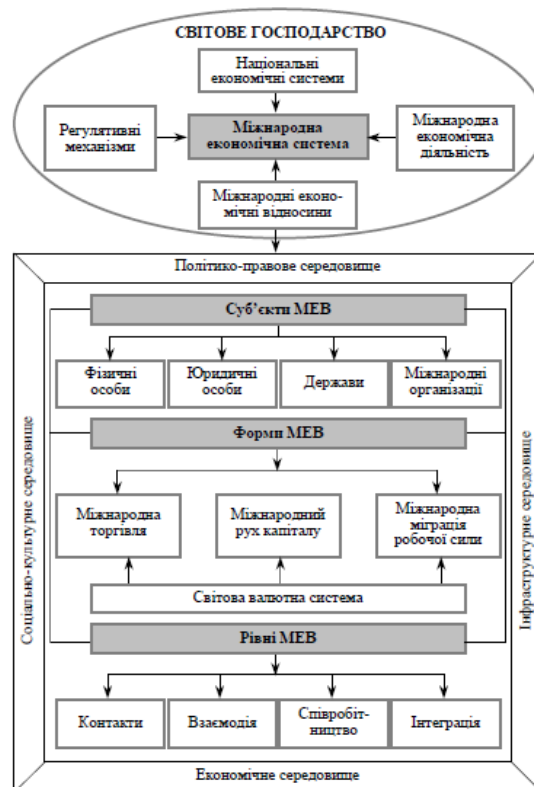

Рис 3. Система міжнародних економічних відносин

Джерело: [Міжнародні економічні відносини: навчальний посібник /за редакцією С. О. Якубовського, Ю. О. Ніколаєва, с.18]

Сучасна міжнародна економічна система має наступні характеристики:

- Глобалізація;
- Міжнародна торгівля;
- Міжнародні фінанси;
- Глобальні інвестиції

МЕВ як наука являє собою частиною економічної теорії, в якій вивчаються економічні явища та процеси, які виникають на міжнародному рівні під час виробництва, розподілу, обміну та споживання благ в умовах обмеженості та

рідкості ресурсів і міжнародного поділу праці в межах світового господарства. **МЕВ** також можна розглядати як систему економічних взаємозв'язків **світової економіки (Рисунок 2).**

Світова економіка – це сукупність національних господарств, об'єднаних міжнародними економічними відносинами на основі міжнародного поділу праці

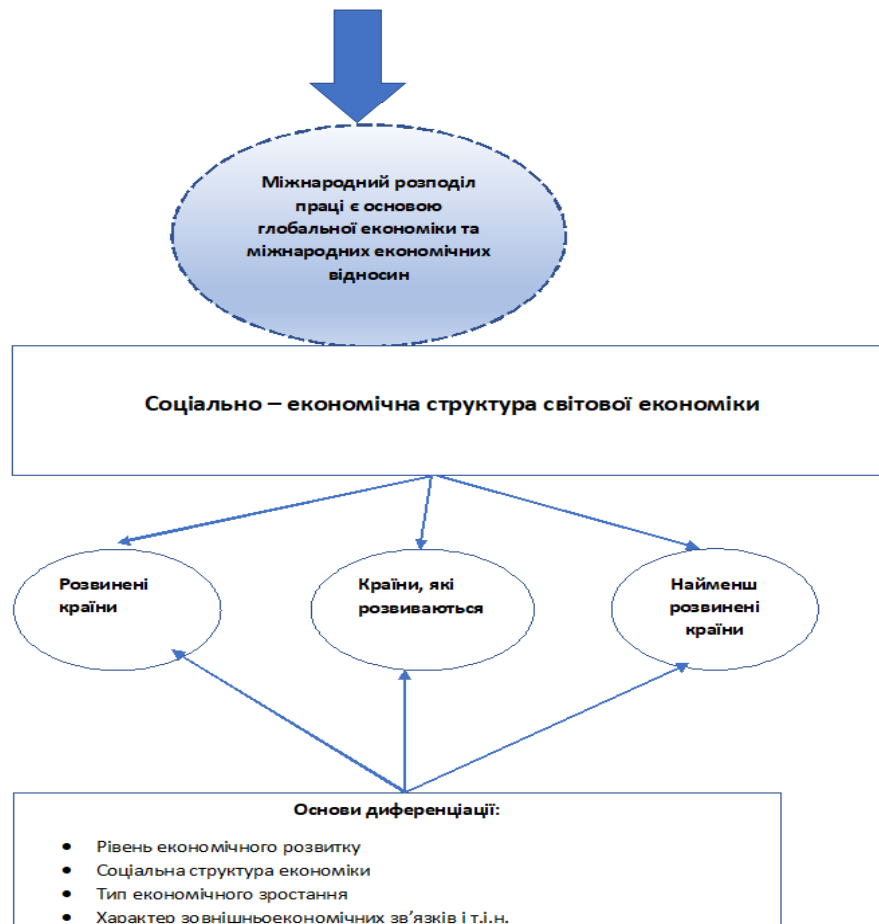

Рисунок 4: Структура світової економіки

Основні підходи до визначення поняття світової економіки:

1) *світове господарство* – сукупність національних господарств, пов'язаних системою політичних та економічних відносин;

2) *світова економіка* - система міжнародних економічних відносин, що пов'язує національні господарства/економіки. Це економічна система, що самовідтворюється на рівні продуктивних сил і виробничих відносин у світових масштабах. Вона поєднує економічні сили, виробничі відносини, правові норми, які регулюють ці відносини.

МЕВ є дворівневими:

1) міжнародні соціально-економічні відносини — відносини власності, товарно-грошові, ринкові, планомірності, розподілу, споживання та ін.;

2) міжнародні організаційно-економічні відносини — складаються у процесі міжнародної концентрації, централізації, комбінування, спеціалізації та кооперації виробництва, а також у процесі реалізації форм організації міжнародного виробництва [1].

«Структура сучасної міжнародної економіки, яка базується на ринкових засадах, охоплює такі основні елементи:

— сукупність національних економік (національних економічних систем) усіх країн світу;

— систему міжнародних зв'язків (відносин) між національними господарствами (міжнародна економічна діяльність);

— глобальну діяльність транснаціональних компаній (ТНК) та транснаціональних банків (ТНБ);

— інтеграційні угруповання країн та міжнародні організації» [3, с.14,].

— регулятивні механізми національного, міждержавного та наднаціонального рівнів, які надають функціонуванню міжнародної економічної системи цілевпорядкованого характеру» [1].

Основні ознаки МЄВ:

- міжнародний обмін праці та обмін;
- вільне ціноутворення для встановлення світових цін;
- жорстка конкуренція між економічними агентами різного потенціалу та масштабів;
- формування світових товарних ринків та центрів світової торгівлі і фінансів
- *«економічна експансія транснаціональних корпорацій (ТНК), яка позначилася на МПП за трьома напрямками:*

1) географічний розподіл виробництва і виробничих потужностей у світі;

2) формування торгових потоків у світовій торгівлі;

3) «невидима» роль у перерозподілі додаткової вартості. Саме ТНК надали новий вигляд МПП: від простого обміну» [4].

Структура єдиного світового економічного простору.

Складається з наступних елементів:

- Технологічного
- Економічного (єдиний економічний простір вільного руху товарів, послуг, капіталу і праці та інформації між кордонами країн – держав та вільного обміну національними валютами) ;
- Правового;
- Соціо – культурного;

Економічна підсистема формується в міру розробки та впровадження єдиних стандартів міжнародної торгівлі, виробництва та інвестицій та грошово-кредитних угод.

Правова підсистема. Формує загальне законодавче поле законодавства та норм поведінки. У результаті формується єдина правова система, яка створює правила міжнародного приватного, цивільного і патентного права.

Соціо – культурна підсистема.

Процес формування унікального соціально-культурного середовища передбачає:

- досягнення високого загального рівня життя та зменшення диспропорцій між «багатими» і «бідними» країнами. З цією метою створюють структурні фонди ЄС, трастові фонди ООН;
- Уніфікований підхід до соціальної політики;
- Розвиток єдиних стандартів ділової поведінки і ділової етики ;

Інтегрованість міжнародних економічних відносин відображається в двох площинах:

- Соціальна орієнтованість ринково – орієнтованих відносин;

- Інтернаціоналізація економічних відносин у процесі поглиблення міжнародної інтеграції та глобалізації і формуванні наднаціонального [1]

Система світового господарства має два рівні:

- 1) світове господарство як сукупність національних господарств
- 2) світове господарство як наднаціональний господарський простір регіонального і транснаціонального (глобального) рівнів.

В таблиці, представлений нижче, представлена *еволюція формування міжнародної економічної системи.*

Хронологічний період	Головні риси суспільного розвитку	Зміст етапів еволюції світового ринку та міжнародної економіки
Стародавній світ та середньовіччя	Домінування натурального господарства та традиційного суспільства.	Відбувається формування внутрішнього ринку, як форми господарського спілкування, за якою виробник самостійно продає товари усередині країни.
XV–XVI ст.	Епоха великих географічних відкриттів. Колоніальні захоплення і створення перших колоніальних імперій.	Прискорений розвиток міжнародної торгівлі непромисловими товарами. Формування національного та міжнародного ринків, які є відповідно внутрішнім ринком, частина якого орієнтується на іноземних покупців, та частиною національних ринків, що безпосередньо пов'язана із закордонними ринками. Світове господарство обмежене сферою застосування купецького та лихварського капіталу. Формою існування та розвитку світового господарства цього періоду були переважно міжнародні торговельні відносини.

<p>Новий час. XVI— XVIII ст.</p>	<p>Мануфактурне виробництво. Епоха первісного накопичення капіталу. Становлення економічних систем, що відповідають моделі «чистого» капіталізму.</p>	<p>Функціонування світового господарства виходить за межі сфери обігу, поширюючись на сферу виробництва. Ускладнюється механізм світового господарства, з'являються нові форми МЕВ, а саме: міжнародна торгівля промисловими товарами, торгівля послугами, вивіз капіталу, міграція робочої сили. Монополізація зовнішньої торгівлі. Виникнення і розвиток протекціоністської торговельної політики.</p>
<p>XIX — початок XX ст.</p>	<p>Промисловий переворот. Розвиток великого машинного виробництва та утвердження індустріального суспільства. Колоніальна експансія і завершення територіального поділу світу колоніальними державами.</p>	<p>Завершення формування світового ринку як сфери стійких товарно-грошових відносин між країнами, заснованих на міжнародному поділі факторів виробництва. Початок формування світової економіки, як сукупності національних економік (господарств) і зв'язків між ними. Створення адекватної сучасному світовому господарству системи МЕВ. Домінуючою за темпами розвитку формою МЕВ стає вивіз капіталу, широкого розвитку набуває виробниче і науково-технічне співробітництво, діяльність міжнародних монополій.</p>

<p>Новітній час. Початок XX ст. — кінець 50- років XX ст.</p>	<p>Становлення в провідних індустріальних країнах змішаної економіки. Територіальний перерозподіл світу. I і II світові війни.</p>	<p>Завершення формування світової економіки, як глобальної економічної системи. Антагоністичний характер її функціонування мав такі форми прояву: співіснування метрополій, залежних від них держав і колоній, перевага монокультурної спеціалізації у розвитку міжнародного поділу праці, нееквівалентний товарний обмін. Світова економіка поділяється на три складові: світове капіталістичне господарство, світове соціалістичне господарство, господарство країн «третього світу».</p>
<p>Друга половина XX ст. — початок XXI ст</p>	<p>Сучасний етап НТР. Початок постіндустріальної епохи. Розпад колоніальної системи. Розпад системи соціалізму. Глобалізація економіки та суспільного життя</p>	<p>Ключовою рисою даного етапу стає розвиток міжнародної економічної інтеграції. Формування міжнародної економіки як складної системи взаємопов'язаних національних економік, між — та наднаціональних економічних процесів та інститутів, що їх обслуговують.</p>

Таблиця 3. Еволюція формування міжнародної економічної системи:

Джерело: [Білоцерківець]

«Станом на 2016 рік частка продуктивних сил п'ятого технологічного укладу в найбільш розвинених країнах склала приблизно 70%, четвертого – 20%, а шостого близько 10%» [Міжнародні економічні відносини. КПІ.].

Характерні риси розвитку світової економіки у 1973 – 2023 роках.

- Заміна фіксованих обмінних курсів гнучкими обмінними курсами у 1973 році;
- Розвиток Китаю як світового виробничого центру;
- Лібералізація економіки Індії;
- Розпад СРСР;
- Інтеграція окремих світових «анклавів» в регіональні інтеграційні об'єднання під впливом науково – технічного прогресу;
- Вступ світу в інформаційна еру;
- Глобальна фінансова криза 2008;
- Розвиток Європейського Союзу;
- Brexit;

Основні принципи систематизації структури міжнародної економіки:

1. За критерієм економічного укладу:

- Промислово розвинені країни (обсяг промислового виробництва понад 50%);
- Аграрні (питома частка);
- Промислово – аграрні країни (питома частка промисловості переважає питому частку сільськогосподарської продукції);
- Аграрно – промислові (питома частка сільськогосподарської продукції переважає частку промисловості);

2. За рівнем економічного розвитку країни розрізняють:

- економічно розвинені країни;
- нові індустріальні країни першої, другої та третьої хвилі;
- країни з перехідною економікою;
- країни, що розвиваються

3. За ступенем економічного розвитку ринку країни бувають:

- з розвиненою ринковою країною;
- з ринковою економікою;
- з перехідною економікою, які розвиваються в напрямі ринкової;
- країни з командною централізованою економікою

4. За організаційним принципом:

- Окремі інтеграційні об'єднання (ЄС, ОПЕК, НАФТА)

5. За соціально – економічним принципом за рівнем цивілізаційного розвитку:

- Країни наукової епохи (Японія, США);
- Країни технологічної епохи, які періодично використовують у виробництві останні досягнення НТП;
- Країни епохи виробництва, які використовують у виробництві традиційні технології.

6. “За характером економічних об'єктів ринкових відносин ринку:

- ринок товарів та послуг;
- ринок робочої сили;
- ринок капіталів;
- валютний ринок;
- ринок цінних паперів» [Білоцерківець].

Використані джерела:

- 1.** Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Лебедева В. К. та ін. Міжнародна економіка. Підручник./ За ред. А. О. Задої, В. М. Тарасевича – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 416 с.
- 2.** Козак Ю.Г., Заєць М.А. Міжнародні економічні відносини. Навч. посібник. – Одеса- «ТОВ.ПЛУТОН », 2016. – 352 с.
- 3.** Міжнародна економіка: підручник / Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, Я. М. Столярчук. — К. : КНЕУ, 2014. — 762 с.
- 4.** Міжнародні економічні відносини: підручник / За редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. – 602 с.
- 5.** Міжнародні економічні відносини: навчальний посібник / Колектив авторів; за редакцією С. О. Якубовського, Ю. О. Ніколаєва. – Одеса: «Одеський національний університет імені І. І. Мечникова», 2015. – 305 с.

6. Міжнародні економічні відносини. Навчальний наочний посібник. для студентів першого (бакалаврського) рівня спеціальності 073 «Менеджмент» освітньої програми «Менеджмент і бізнесадміністрування» / КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: В.В. Дергачова, К.О. Кузнецова, І.М. Манаєнко, В.А. Мельникова, О.С. Ченуша – Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. – 340 с.

Запитання для закріплення пройденого матеріалу

1. Перерахуйте основні види МЕВ
2. Назвіть критерії розподілу країн на групи
3. Якими є основні суб'єкти МЕВ?
4. Якими є основні періоди розвитку МЕВ?
5. Чи можна вважати світове господарство простою сумою національних господарств?
6. З яких елементів складається світовий ринок?
7. Сутність, передумови та етапи розвитку світового господарства
8. Проаналізуйте природно – ресурсний та економічний потенціал держави (на вибір) з врахуванням її спеціалізації, динаміки міжнародної торгівлі, руху робочої сили, капіталу, основних партнерів країни, участі в міжнародних організаціях

Запитання множинного вибору:

1. Дистрибутивними наслідками глобального економічного обміну є:
 - А. Зростання доходів усього населення в розвинених країнах.
 - Б. Усунення політичної конкуренції на національних аренах.
 - В. Усунення політичної конкуренції на міжнародних аренах.
 - Г. Генерування політичної конкуренції на міжнародних та національних аренах.
 - Д. Зменшення доходів усього населення в країнах, які розвиваються.
2. Стратегії економічного розвитку в період після 2-ї світової війни в країнах, які розвиваються
 - А. Переважно були неуспішними в нових індустріальних країнах Східної Азії

- Б. Переважно були успішними в країнах, які розвиваються, Східної Африки
- В. Переважно були успішними в нових індустріальних країнах Східної Азії
- Г. Переважно були успішними в усіх країнах, які розвиваються
- Д. Переважно були неуспішними в усіх країнах, які розвиваються

3. Вивчення глобальної економіки, як правило, НЕ включає дослідження:

- А. Міжнародної торговельної системи
- Б. Міжнародної валютної системи
- В. Транснаціональних корпорацій.
- Г. Економічного розвитку.
- Д. Наукового розвитку.

4. Міжнародна політична економія досліджує:

- А. Політичну конкуренцію між націями – державами.
- Б. Економічні протиріччя між виробниками та споживачами
- В. Яким чином наслідки глобального економічного обміну генерують політичних переможців та лузерів на міжнародній та економічній арені
- Г. Яким чином наслідки глобальних політичних змін генерують нові технології
- Д. Яким чином наслідки глобальних економічних змін генерують нові політичні культури

5. Міжнародна валютна система розглядається, у першу чергу, як

- А. Міжнародний обмін національними валютами
- Б. Національний обмін міжнародними валютами
- В. Відсоткові ставки національних валют
- Г. Міжнародне регулювання іноземної фінансової допомоги
- Д. Міжнародне регулювання прямих закордонних інвестицій

6. Дистрибутивні наслідки щодо рішень про розподіл ресурсів

- А. Визначаються рівнем соціального добробуту в країні.
- Б. Визначаються рівнем розподілу престижу в міжнародній системі.

В. Впливають на те, яким чином доходи розподіляються між групами споживачів в країні.

Г. Визначаються розподілом національного ставлення до інтенсивності праці.

Д. Визначаються рівнем участі в демократичних процесах в країні.

7. Ідея того, що економічна діяльність повинна збагачувати індивідумів, а не сприяти посиленню державної влади, належить:

А. Ліберальній школі міжнародної політичної економії

Б. Консервативній школі міжнародної політичної економії

В. Меркантилістській школі міжнародної політичної економії.

Г. Марксистській школі міжнародної політичної економії

Д. Школі реалізму в міжнародній політичній економ

8. Три різних школи генерують три абсолютно різних уявлення щодо центральної динаміки міжнародної політичної економії. Що з наступного є правильним

А. Меркантилісти стверджують, що конфлікт доброту утворюється в міжнародній політичній економії коли уряди конкурують щодо залучення ресурсів у створення та підтримку бажаних галузей економіки

Б. Ліберальна школа стверджує, що міжнародні економічні взаємодії по своїй природі є конфліктними, оскільки деякі країни отримують більше вигоди від міжнародної торгівлі, ніж інші.

В. Марксистичні стверджують, що міжнародна політична економія характеризується конфліктом перерозподілу між класами в межах країни.

Г. Марксистичні стверджують, що міжнародна політична економія характеризується конфліктом перерозподілу між розвиненими країнами та країнами, як розвиваються, на міжнародній арені.

Д. Ліберальна школа стверджує, що міжнародні економічні конфлікти є звичним явищем, оскільки існує державне регулювання.

9. Світова економіка, як навчальна дисципліна, досліджує наступні проблеми

А. Проблеми сучасного розвитку світової економіки

Б. Оцінка стану окремих країн на регіонів

В. Місце окремої країни у світогосподарських зв'язках.

Г. Усе вище перераховане є вірним.

10. Система господарських зв'язків між національними економіками окремих країн, яка представлена різними економічними суб'єктами, а також міжнародними економічними організаціями, це:

А. Міжнародні економічні відносини

Б. Сучасне світове господарство

В. Суб'єкт світової економіки

11. Конкретний стан або ситуація на даному ринку в певних географічних та інших рамках складається під впливом низки факторів. Це:

А. Національний ринок

Б. Міжнародний ринок

В. Кон'юнктура

СИТУАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ: ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ФРАГМЕНТАЦІЯ

Aiyar et al. (2023) запровадили термін «**геоекономічна фрагментація**» - багатовимірний процес потенційних економічних наслідків стратегічно – орієнтованого відходу від глобальної економічної інтеграції з метою посилення власної національної економічної безпеки, а також посилення автономії за рахунок зменшення залежності від інших країн.

Моделювання процесу фрагментації

Моделювання було здійснено в [Volhuis], де було розроблено нову модель загальної рівноваги для кількох країн, багатьох секторів, яка враховує унікальні характеристики попиту та пропозиції на товари, а також транскордонну торгівлю проміжними ресурсами.

Основні припущення моделі:

1. **Виробництво.** Розглядається N країн, позначених n і m . Існує два типи секторів: J сировинних секторів і K несировинних секторів. Товари використовуються як проміжні ресурси для виробництва несировинних

груп товарів. Останні споживаються як кінцеві товари та використовуються як проміжні ресурси (Cunat and Zymek, 2022). У кожній країні та секторі є представник місцевого виробника. Місцеві виробники товарів використовують працю та проміжні ресурси для виробництва, тоді як місцеві несировинні виробники використовують працю, проміжні ресурси та товари для виробництва.

2. **Міжнародна торгівля.** У кожній країні та секторі представницька торгова фірма діє як оптовик і поєднує місцеві продукти з різних країн у зведений галузевий товар за допомогою агрегатора постійної еластичності заміщення. Композитний галузевий товар не торгується. Торгівля залежить від змінних торгових витрат (*англ. iceberg trade costs*)

Примітка: Починаючи з Пола Самуельсона (1952), економісти зазвичай моделюють змінні торговельні витрати як адвалорний податковий еквівалент (*англ. iceberg trade costs*), маючи на увазі, що дорожчі товари також дорожчі для торгівлі. Торговельні витрати спотворюють відносну ціну вітчизняних та іноземних товарів і, отже, спотворюють світовий розподіл виробництва та споживання. Вигоди від торгівлі зазвичай виникають тому, що більш вільна торгівля дозволяє цінам на різних ринках збігатися. Торговельні витрати спотворюють відносну ціну вітчизняних та іноземних товарів і, отже, спотворюють світовий розподіл виробництва та споживання. Вигоди від торгівлі зазвичай виникають тому, що вільніша торгівля дозволяє цінам на різних ринках збігатися [Irrazabal].

Оцінка витрат фрагментації

Вплив на внутрішні ціни. Розглянемо два блоки країн, які встановлюють торгові бар'єри таким чином, що будь-яка торгівля між блоками в секторі к

припиняється. Зміна (логарифму) національного індексу цін країни n у секторі k (товарному чи нетоварному) може бути наближено виражена як:

Сучасна глобальна торгова система може базуватися на ідеях Дж. М. Кейнса щодо усунення постійних дисбалансів між країнами з профіцитом та дефіцитом. На сьогоднішній момент такі дисбаланси іще не усунені. Система потребує нових правил, які дозволяють повернутися в стан вільної торгівлі і порівняльних переваг [Fogoohar].

Країни з дефіцитом, зокрема США, а також Велика Британія, Австралія та Канада, не мали іншого вибору, окрім як компенсувати втрату робочих місць у виробництві надлишковим боргом, що призвело до більш крихкої, фінансіалізованої економіки.

Країни з надлишковим балансом, зокрема Китай, а також Тайвань, Південна Корея та Німеччина, отримують робочі місця, але залишаються в стані слабкого внутрішнього попиту, оскільки домогосподарства прямо чи опосередковано субсидують виробництво. [Fogoohar].

Більш того, глобальна економіка починає поступово фрагментуватися на блоки країн, які завдають школи одна одній за допомогою тарифів, обмеження руху критично – важливих товарів та субсидування власних галузей для отримання несправедливих переваг перед іншими країнами. Це дуже помітні зміни у порівнянні з періодом 2001 – 2012 років, коли Росія та Китай вступили у СОТ і глобалізація здавалась невідворотною. На появу фрагментації серйозно вплинув Brexit, торговельна війна Д. Трампа проти Китаю та повномасштабна військова агресія Російської Федерації проти України.

Чи є фрагментація майбутнім глобальної економіки? Якщо так, чи означає це що світова економіка знаходиться на порозі світової рецесії, або різкого зростання інфляції, при якій ціни на продовольство та енергоресурси знову вийдуть з під контролю? Або навпаки, чи зможемо ми спостерігати певні неочікувані позитивні зміни, особливо при інвестуванні в певні стратегічні сектори, або якщо економіка знаходиться серед так званих країн - конекторів (англ. «connector economy»).

У відповідності з інформацією Bloomberg «В'єтнам, Польща, Мексика, Марокко та Індонезія отримують вигоду від реорганізації ланцюжків поставок у відповідь на напруженість між США та Китаєм.

Це група країн, які постають як важливі ланки в глобальній економіці, яка дробиться на конкуруючі блоки. На фоні суперечок між США та Китаєм не всі обирають позицію конкретної сторони.

У сукупності у 2022 році економіка цих країн склала 4 трильйони доларів — це більше, ніж Індія, і майже стільки ж, скільки Німеччина чи Японія. Незважаючи на свою дуже різну політику та минуле, вони поділяють опортуністичне бажання отримати економічні надприбутки, які можна отримати, позиціонуючи себе як нові сполучні ланки між США та Китаєм або Китаєм, Європою та іншими азіатськими економіками.

Географічне розташування та здатність сприяти торгівлі зробили їх вирішальною серединою світової економіки. Ці країни представляють 4% світового валового внутрішнього продукту, але вони залучили трохи більше 10%, або 550 мільярдів доларів, усіх так званих нових інвестицій з 2017 року. (Цей термін описує витрати на нові заводи, офіси та інші об'єкти іноземною компанією, яка відкриває або розширює діяльність в іншій країні.)» [Curran]

Історія розвитку глобалізації та фрагментації

Явища прискорення глобалізації та посилення руйнівної деглобалізації повторювались в історії, зокрема під час першої золотої ери глобалізації з 1870 по 1914 рік, як видно на представленому нижче рисунку.

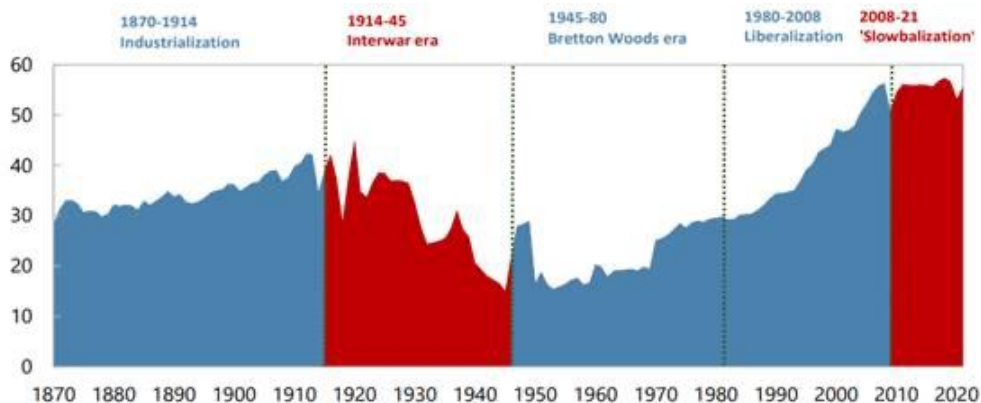

Рис.5. Відкритість глобальної економіки: 1870 – 2021 роки.

Джерело: [Aiyar]

Однак, ця Золота Ера зазнала краху з початком Першої світової війни, під час якої глобальна економіка сегментувалася на Центральні держави та держави Антанти. Торгівля, яка в 1914 – 1945 роках почала відновлюватися, знову зазнала краху, оскільки країни нарощували зростаючими темпами тарифні та інші бар'єри, а також субсидії для власних галузей економіки у відповідь на появу Великої Депресії. Ситуація настільки погіршилася, що світова економіка знову фрагментувалася на 2 блоки – країни Осі та країни антигітлерівської коаліції і після певних економічних сутичок усе переросло у повномасштабну Другу світову війну та повністю зруйнувало глобальну економіку.

Навіть не зважаючи на те, що світ надалі знову фрагментувався на 2 конкуруючі блоки, торгівля у 1945 – 1980 роках зростає дуже швидко в країнах розвинутої ринкової економіки разом з країнами, які не приєдналися до жодного з блоків протягом Бреттон – Вудської ери. У цей період торгівля так і не досягнула рівня Золотої Ери глобалізації, Бреттон – Вудська ера усе ще розглядається як друга хвиля глобалізації, оскільки торгівля компенсувала деякі попередні втрати.

Однак, друга хвиля значно поступається за розмірами третій, яка розпочалася в 1980х, коли світ почав знову інтегруватися (у цей час Китай розпочинає еру відкритості своєї економіки). У той же час вибори Р. Рейгана в США та М. Тетчер у Великій Британії означали прийняття великою політикою ідеї вільної торгівлі, вільний рух капіталу між кордонами та вільне переміщення людей. Тому не дивно, що торгівля як відсоток глобального ВВП зростає набагато вище ніж раніше, особливо після того як колишні комуністичні країни Східної Європи та СРСР так само відкрилися світовій торгівлі. Така гіперглобалізація принесла збитки працівникам Західних країн, оскільки виробництво розпочало переміщуватися в інші країни. Західні політики прийняли такий виклик, оскільки сподівалися на те, що справедлива глобальна економіка з рівними правилами для всіх усуне автократичні режими та зможе запобігти появі нових війн. Така стратегія спрацювала в країнах Східної Європи, які стали більш демократичними та заможними.

У той же час проявились перші сигнали того, що Росія та Китай хочуть зробити свої економіки менш залежними від західного світу. Першою ознакою стала російська військова інтервенція до українського Криму в 2014 році та його анексія. Такі дії комбінувалися з заборонаю торгівлі багатьма групами товарів Заходу та одночасним збільшенням субсидій для російських ферм, що швидко перетворило країну в один з центрів сільгосп. виробництва. Другою ознакою стало запровадження в Китаї у 2015 році політики «Зроблено в Китаї 2025». Як і в Росії, було заплановано надання великої кількості субсидій та значної кількості обмежень для іноземних фірм для стимулювання секторів економіки, в яких Китай забажав бути менш залежним від Заходу (наприклад – виробництво електробатарей та комп'ютерних чіпів). Також значна увага була приділена торговельним обмеженням і тарифам для розвитку стратегічних галузей шляхом імплементації нової промислової політики. У відповідь на успіхи Китаю США відповіли власною новою промисловою політикою. Зокрема, за часів президенства Д. Трампа були запроваджені нові тарифи на китайські товари у 2018 році, а за часів президенства Джо Байдена - масивні заходи, які стали тригером війни субсидій в стратегічних секторах економіки. Такі заходи були відповіддю на субсидування Китаєм економіки у 2018 році та Програму субсидування, прийняту в ЄС в 2023 році.

Це означає, що на даний момент ми вже не живемо в еру глобалізації, а скоріше в новій ері фрагментації, в якій знову виникають декілька конкуруючих блоки країн, які використовують значну кількість торговельних обмежень і тарифів, за допомогою яких вони намагаються домінувати в стратегічних галузях, таких як виготовлення комп'ютерних чіпів та відновлювальної енергії, субсидуючи свої власні компанії та обмежуючи можливості інших. При цьому, країни, які входять в такі блоки, є глибоко інтегрованими між собою. Якщо проаналізувати рисунок 2, представлений нижче, ми можемо побачити, що станом на 2024 рік торгівля продовжує розвиватися між трьома торговельними блоками в світі. Першим є Європа, яка центрується навколо Німеччини, другий блок –

Північна Америка, яка центрується навколо США і третім є Азія, яка центрується навколо Китаю. [Meng]

Таким чином, якщо фрагментація надалі поглибитися і Китай приєднається до політики самоізоляції Росії, це буде надзвичайно екстремальний величезний шок для глобальної економіки. Найгірший сценарій, який передбачають експерти, це інтервенція Китаю на Тайвань, на що союзні держави Заходу зможуть відповісти санкціями, подібними до тих, які вони застосували до Росії. Якщо Д. Трамп буде обраний на пост президента США в 2024 році, можна очікувати іще більшої фрагментації, оскільки він погрожує підняти тарифи на китайські товари до 60 %. У будь-якому разі фрагментація буде продовжуватись, оскільки великі світові гравці будуть пропонувати усе нові варіанти зовнішньоекономічної обмежувальної політики.

Наслідки фрагментації для глобальної економіки

Відповідно до [Aijar] існує щонайменше 5 каналів впливу на глобальну економіку.

Основні канали фрагментації:

1. Зменшення торгівлі призведе до зменшення економічного зростання та до більш високої інфляції.

Якщо блоки країн будуть намагатися залежати менше один від одного в торгівлі, в решті решт вони це зможуть зробити і торгувати в менших обсягах, ніж це було до створення блоків. Якщо торгівля стає ускладненою, то компанії, які залежать від такої торгівлі постраждають, що призведе до зменшення економічного зростання. Товари стануть менш доступними, що призведе до зростання інфляції.

Приклад: Brexit, після якого падіння ВВП Великобританії склало 5.5%.

У той же час споживчі ціни зросли за три роки майже на 3 %.

Торговельна війна Д. Трампа була менш вразливою. Економіки США та Китаю втратили по 0.5% ВВП при майже невідчутному впливі інфляції.

2. Зменшення руху капіталу призводить до зростання відсоткової ставки . При зменшенні пропозиції грошей у світовій економіці ціна на

них зростає, тобто зростає відсоткова ставка. Це особливо вплинуло на малі економіки, рішення яких було відділитися від глобальної економіки у той час як Росія та Велика Британія ненабагато підняли відсоткові ставки, Росія обмежила рух капіталів у 2023 році для запобігання колапсу національної валюти.

- 3. Фрагментація платежів.** Після накладання санкцій по системі SWIFT були створені приватні альтернативи в Росії до ініціатив цифрових валют центробанків в Азії. Такі ініціативи призводять до подорожчання трансферту капіталів у світі, якщо користуватися згаданими вище системами.
- 4. Ускладнення переміщення населення.** Наприклад, після BREXIT спостерігається значне скорочення переміщення населення з ЄС до Великої Британії, на заміну якому прийшло зростання міграції до Великої Британії з Індії. Також після ізоляції Росії у 2022 році це призвело до великої хвилі міграції з неї до європейських та інших країн. Однак, після початкової хвилі міграції подальша міграція суттєво скоротилася. Відбулася значна переорієнтація туристів з Росії з ЄС та Великої Британії до країн Азії.
- 5. Глобальна волатильність,** оскільки світ рухається від стадії глобалізації до стадії фрагментації. Так, після Brexit британський фунт стерлінгів став більш волатильним. Також після ізоляції Росії у 2022 році спостерігається значна волатильність в глобальних цінах на продовольство та енергоресурси. Багато країн, залежних від постачання продовольства (Індія, Шрі-Ланка, Пакистан) серйозно постраждали.

Запитання для обговорення

1. Хто виграє і хто програє від глобальної фрагментації?
2. Які групи країн найбільш постраждають від глобальної фрагментації?
3. Що відбудеться з малим бізнесом в умовах глобальної фрагментації?

4. Який ефект чинить глобальна фрагментація на малі відносно закриті країни?
5. Чи посилюються процеси націоналізації під час глобальної фрагментації?
6. Що може відбутися з Німеччиною, як країною відкритою щодо споживання зовнішніх ресурсів.
7. Що може відбутися із Францією, яка сповідує політику відносної опори на власні сили?
8. Як глобальна фрагментація впливає на світове економічне зростання?
9. Як глобальна фрагментація впливає на темпи інфляції в різних країнах?
10. Назвіть основні категорії економічних агентів, які найбільш виграють від глобальної фрагментації.

Використані джерела:

Aiyar, M. S., Chen, M. J., Ebeke, C., Ebeke, M. C. H., Garcia-Saltos, M. R., Gudmundsson, T., & Trevino, M. J. P. (2023). *Geo-economic fragmentation and the future of multilateralism*. International Monetary Fund.

Bolhuis, M. A., Chen, M. J., & Kett, B. R. (2023). *Fragmentation in global trade: Accounting for commodities* (No. 2023-2073). International Monetary Fund.

Curran E. et.al. (2023). These five countries are key Economic “Connectors” in a fragmenting world

<https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-11-02/vietnam-poland-mexico-morocco-benefit-from-us-china-tensions>

Cuñat, A., & Zymek, R. (2022). *Bilateral trade imbalances*. IMF Working Paper No. 2022/090.

Foroohar R. (2024). The global trade system is in desperate need of an overhaul. Financial Times.

<https://www-ft-com.ezproxy.depaul.edu/content/416671be-4d0d-4a43-8119-b3638589c6b9>

Irarrazabal, A., Moxnes, A., & Opromolla, L. D. (2015). The tip of the iceberg: a quantitative framework for estimating trade costs. *Review of Economics and Statistics*, 97(4), 777-792.

Meng, B., Xiao, H., Ye, J., & Li, S. (2019). Are global value chains truly global? A new perspective based on the measure of trade in value-added. *IDE Discussion Paper*, 736.

1.3. МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ, СУБ'ЄКТИ, ОБ'ЄКТИ ТА СТРУКТУРНІ РІВНІ (ПІДПРИЄМСТВА, МІЖДЕРЖАВНИЙ, РЕГІОНАЛЬНИЙ, СВІТОВИЙ)

Рекомендована література:

1. Міжнародні економічні відносини: підручник / За редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. – 602 с.
2. Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Лебедева В. К. та ін. Сучасна міжнародна економіка. Підручник./ За ред. А. О. Задої, В. М. Тарасевича – Дніпро.: ПБП «Економіка» 2019. – 386 с.

ЗАСАДНИЧІ ПОНЯТТЯ

Об'єкти МЕВ	Класифікація країн світу за методологією ООН
Суб'єкти МЕВ	Класифікація країн світу за методологією Світового Банку
Мікрорівень МЕВ (підприємства)	Класифікація країн світу за методологією Міжнародного Валютного Фонду
Міждержавний рівень МЕВ	Глобалізація
Регіональний рівень МЕВ	Інтернаціоналізація
Світовий рівень МЕВ	Міжнародна мікро - та макроекономіка

Міжнародні економічні відносини (МЕВ) – це сукупність зв'язків економічних суб'єктів усіх рівнів - країн, підприємств, міжнародних

організацій, які через економічну взаємодію формують соціальні, політичні та інші складові сучасних глобальних відносин. У період глобалізації світової економіки національні економіки не можуть розвиватися без суттєвої взаємодії зі світовим ринком та глобальними інституціями.

Предметом вивчення курсу «Міжнародні економічні відносини» є дослідження економічної взаємодії між країнами, регіонами та мікросуб'єктами (фірми, домогосподарства). Така взаємодія включає в себе економічні відносини та інституційні чинники у формі правових взаємовідносин (контроль і регулювання руху товарів, послуг і факторів виробництва), що створює передумови для появи міжнародної макроекономічної політики на національному та міжнаціональному рівнях.

Об'єкти міжнародних економічних відносин - ті товари, послуги і фактори виробництва, які залучені в процес створення міжнародних економічних транзакцій і опосередковані валютно – фінансовими операціями та інституційними угодами у формі міжнародних контрактів.

Суб'єкти міжнародних економічних відносин - економічні агенти, які створюють міжнародні економічні транзакції на мега-, макро -, мезо- та - мікро рівнях.

«Мегарівень - міжнародна економіка як складна система;

Макрорівень - представлений відкритими економіками розвинутих країн; країн, що розвиваються, і країн з перехідною економікою.

Мезорівень - охоплює економічні зв'язки між регіонами, галузями та міжгалузевими комплексами окремих країн.

Мікрорівень - представлений зовнішньоекономічною діяльністю фізичних та юридичних осіб» [1].

Зокрема, до них відносять:

- *Національні економіки (195 країн світу за класифікацією ООН);*
- *Транснаціональні корпорації (До 40% вартості 100 найбільших ТНК перебуває за межами їх країни базування ТНК контролюють понад 50%*

промислового виробництва в світі, 67% світової торгівлі, більш 80% патентів та ліцензій на технології та ноу-хау, майже 90% ПП.)

- *Інтеграційні об'єднання* (ЄС, ЕАСТ, НАФТА, МЕРКОСУР, АСЕАН, ЄАВТ, АТЕС)
- *Міжнародні організації* (ООН, МВФ, МБРР, ЄБРР, СОТ, БАГІ, Світовий банк, МАР, МФК).

Класифікація країн

Класифікацією за групами займаються різні міжнародні організації, членами яких є більшість країн світу. Це:

ООН - 193 країни;

Світовий банк (СБ) – 189 країн;

Міжнародний валютний фонд (МВФ) – 190 країн.

Для включення держави в ту чи іншу групу застосовують **два основні критерії**:

1. Характер економіки (ринкова чи іншого типу).

2. Рівень соціально-економічного розвитку, що визначається насамперед:

- Виробництвом ВВП/ВНП на душу населення;
- Галузевою структурою ВВП;
- Рівнем та якістю життя.

Для аналітичних цілей ООН класифікує всі країни світу за трьома широкими категоріями:

- розвинені економіки;
- країни з перехідною економікою;
- економіки, що розвиваються

Відповідно до другої класифікації ООН виділяють дві великі групи країн:

- 1) економічно розвинені країни
- 2) країни, що розвиваються.

При такому поділі в одну групу країн об'єднуються надзвичайно різні держави. Тому всередині кожного типу країн виділяють більш дрібні групи – підтипи.

Відповідно до класифікації Світового Банку за доходами, економіки країн світу відносяться до однієї чотирьох груп :

- країни з низькими доходами;
- країни з доходами нижчими за середній рівень
- країни з доходами вищими середній рівень;
- країни з високими доходами

Відповідно до класифікації Міжнародного Валютного Фонду (World Economic Outlook) світ поділяється на дві основні групи:

1. Розвинені економіки:

- Країни Єврозони;
- G7
- Інші розвинені економіки (за виключенням країн Єврозони та G7);
- Європейський Союз;
- ASEAN

2. Країни із зростаючими ринками (Emerging markets) та економіки, які розвиваються

- Країни Азії зі зростаючими ринками та економіками, які розвиваються;
- Європейські країни зі зростаючими ринками та економіками, які розвиваються;
- Латиноамериканський і Карибський регіон;
- Близький Схід і Середня Азія;

СТРУКТУРНІ РІВНІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Відповідно до [1] структуризація міжнародної економіки можлива за наступними критеріями:

- *Рівень розвитку національних економік (визначається обсягом ВВП на душу населення; ефективністю факторів виробництва; стан наукових досліджень і наукових досягнень; демографічна ситуація, наявність кваліфікованих кадрів; рівнем доходів і рівнем споживанні населення; часткою та характером взаємодії економічних укладів, механізмів ринкового саморегулювання, державного й громадянського регулювання економіки; ступенем інтегрованості національних економік в міжнародну економіку)*
- *Форми міжнародних економічних відносин та їх регулювання (міжнародна торгівля; міжнародний рух факторів виробництва; міжнародні валютно – фінансові відносини)*
- *Критерій належності країн до регіональних інтеграційних угруповань.*
- *За характером економічних об'єктів ринкових відносин в міжнародній економіці виділяють складові світового ринку: ринок товарів та послуг; ринок робочої сили; ринок капіталів; валютний ринок; ринок цінних паперів.*

Функціонально міжнародна економіка розподіляється на міжнародну мікро – та макроекономіку

Міжнародна мікроекономіка - це частина теорії міжнародної економіки, що вивчає закономірності міждержавного руху конкретних товарів і факторів виробництва та ринкові характеристики – попит, пропозицію, ціну- тощо.

Міжнародна макроекономіка – це частина теорії міжнародної економіки, що вивчає закономірності функціонування відкритих національних економік і світового господарства загалом.

МІКРОРІВЕНЬ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН: (ПІДПРИЄМСТВА) - СУБ'ЄКТИ ТА ОБ'ЄКТИ

Підприємства є суб'єктами мікрорівня міжнародних економічних відносин. Вони можуть бути як експортерами, тобто підприємствами, що продають товари або послуги за межі своєї країни, так і імпортерами, тобто підприємствами, що закупають товари та послуги з інших країн для використання в своїй діяльності.

Об'єкти мікрорівня міжнародних економічних відносин - це товари та послуги, які обмінюються між підприємствами різних країн. Товари можуть бути виготовлені в країні експортера та експортуватися в інші країни, де їх закупають імпортери. Послуги, у свою чергу, можуть бути надані підприємством однієї країни в іншій країні або за кордоном. Таким чином, мікрорівень міжнародних економічних відносин становить важливу складову міжнародної торгівлі та діяльності підприємств в глобальному економічному середовищі.

Суб'єкти МЕВ - це учасники міжнародних економічних явищ і процесів, котрі здатні самостійно й активно діяти з метою реалізації своїх економічних інтересів. Класифікувати суб'єктів МЕВ можна по-різному. Наприклад, можна їх поділяти за критерієм рівнів. Суб'єкти мікрорівня - це підприємства, фірми, фермерські господарства, окремі особи. На метарівні діють регіони, галузі економіки які займаються зовнішньо-економічною діяльністю. Для макрорівня характерні зв'язки між державами, між групами держав, між державами та міжнародними організаціями.

Суб'єктів поділяють на фізичні і юридичні особи.

Фізичні особи - це дієспроможні особи, які у міжнародних відносинах виступають як окремі індивідуали, тобто діють від власного імені й не представляють ніяких фірм.

Юридичні особи - це організації, фірми, корпорації, які займаються зовнішньоекономічною діяльністю й відповідають наступним ознакам, що установлюються законодавством відповідної країни:

- постійність існування, незалежно від окремих елементів, осіб, які входять до їхнього складу та можуть мінятися;
- наявність власного майна, відособленого від його учасників;
- право купувати, володіти, користуватися й розпоряджатися об'єктами власності;
- право від свого імені бути позивачем у суді й арбітражі;
- самостійна майнова відповідальність.

Юридичні особи поділяються на юридичні особи публічного права та юридичні особи приватного права.

Суб'єктами публічного права вважаються такі особи:

- держава як скарбниця, як верховна влада;
- підрозділи державного апарату й державно-територіальних об'єднань;
- суспільно-політичні угруповання й організації державного значення.

Суб'єктів визначають ще за критеріями способів привласнення й відповідальності.

Виділяють наступні юридичні особи приватного права:

- товариства з необмеженою відповідальністю;
- товариства з обмеженою відповідальністю;

Суб'єктами МЄВ виступають різні об'єднання: фіз. осіб; юр. осіб; фіз. і юр. осіб.

Особливою є участь у МЄВ такого їх *суб'єкта як держава*. Держава - це суверенне утворення, яке володіє верховною владою на своїй території та незалежністю по відношенню до інших держав.

Як суб'єкт МЄВ держава виконує подвійну функцію. Вона через уповноважені органи може бути безпосереднім учасником міжнародних операцій, через нормативно-законодавче регулювання, розвиток інфраструктури держава може сприяти (або заважати) міжнародній діяльності інших суб'єктів.

Міжнародні організації (МО) беруть участь в МЄВ в залежності від їх цілей, завдань тощо. *МО поділяються*:

- за юридичною природою: міжурядові, позаурядові;
- за складом учасників: універсальні, регіональні;
- за масштабом діяльності: загального характеру, спеціальної компетенції;
- за характером діяльності: оперативно діючі, координуючі, консультативні;
- за терміном діяльності: постійно діючі, періодично діючі, тимчасові.

Головними суб'єктами МЄВ на сьогодні є міжнародні підприємства або корпорації, серед яких виділяють багатонаціональні та транснаціональні корпорації.

Мікрорівень міжнародних економічних відносин описує економічні відносини між окремими суб'єктами, зокрема підприємствами, які здійснюють міжнародну торгівлю товарами та послугами.

МІЖДЕРЖАВНИЙ РІВЕНЬ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Міждержавні економічні відносини визначаються як формальні та неформальні механізми для забезпечення координації та співпраці між різними рівнями влади. Необхідною є координація між різними рівнями, оскільки дуже часто компетенції перетинаються, і різні питання політики вимагають співпраці.

« Важливим аспектом міждержавного співробітництва є підписання різноманітних угод та договорів з іншими державами та міжнародними організаціями про економічне та науково – технічне співробітництво (програми, терміном дії від 5 до 20 років). Держави – підписанти стають гарантами виконання підписаних угод і створюють сприятливі умови для економічного функціонування економічних агентів усіх рівнів» [4].

Міжрегіональний Рівень Міжнародних Економічних Відносин

Являють собою метарівень міждержавних економічних відносин. На даному рівні реалізуються основні програми системи зовнішньоекономічних відносин. Регіональні об'єднання взаємодіють між собою та окремими державами. Важливу роль у світовій економіці також відіграють такі організації, як ОПЕК та інші міждержавні програми співробітництва.

Складові механізму регіональної інтеграції:

- статут організації, який визначає її цілі й методи діяльності;
- наднаціональні керівні органи;
- узгоджена економічна політика.

В просторовому відношенні виявляють макрорегіональний (формування організацій, які складаються з цілісних економік держав; мезорегіональний (співробітництво між прикордонними адміністративно-територіальними

утвореннями держав); мікрорегіональний (формування Спеціальних Економічних Зон) рівні інтеграції [2].

За ступенем розвитку інтеграційного процесу виокремлюються такі рівні (стадії) регіональної інтеграції:

- Зона преференційної торгівлі;
- Зона вільної торгівлі;
- Митний союз;
- Спільний ринок;
- Економічний і валютний союз

СВІТОВИЙ РІВЕНЬ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Світовий рівень МЕВ склався під впливом інтернаціоналізації та глобалізації. Виділяють макро та мегарівні взаємовідносин.

Макрорівень: взаємодія економік різних країн та їх секторів. Взаємодія може бути прямою і опосередкованою

Мегарівень: взаємодія суверенних держав – суб'єктів міжнародного права, а також міждержавних і наддержавних інститутів та міжнародних неурядових організацій.

Основні складові інтернаціоналізації:

- Інтернаціоналізація процесів обміну;
- Інтернаціоналізація процесів руху факторів виробництва;
- Інтернаціоналізація виробничих відносин та створення інтеграційних та міжінтеграційних об'єднань;
- Глобалізація як вища форма інтернаціоналізації

Відповідно до визначення МВФ: «Глобалізація – це зростаюча взаємозалежність країн усього світу у результаті зростаючого обсягу і різноманітності міжнародних угод з товарами, послугами та світових потоків капіталу, а також завдяки усе більш швидкій дифузії технологій».

Використані літературні джерела:

1. Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Лебедева В. К. та ін. Сучасна міжнародна економіка. Підручник./ За ред. А. О. Задої, В. М. Тарасевича – Дніпро.: ПБП «Економіка» 2019. – 386 с.
2. Козак Ю.Г., Заєць М.А. Міжнародні економічні відносини. Навч. посібник. – Одеса- «ТОВ.ПЛУТОН », 2016. – 352 с
3. Міжнародні економічні відносини: підручник / За редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. – 602 с.]
4. Філіпенко А. С. Міжнародні економічні відносини : підручник / А. С. Філіпенко. – К.: Либідь, 2008. – 408 с.

Запитання для закріплення пройденого матеріалу

1. Якими є основні складові міжнародної мікроекономіки та міжнародної макроекономіки?
2. У чому полягає відмінність між процесами інтеграції, інтернаціоналізації та глобалізації?
3. Покажіть ієрархію зростання країн стосовно до зовнішньої торгівлі протягом останніх років
4. Дайте характеристику товарної структури світового експорту та імпорту. Що означає показник експортної квоти.
5. Чи існує прямий взаємозв'язок між ступенем економічного розвитку країни і ступенем відкритості її економіки?
6. Які ризики виникають у країни з високим ступенем відкритості економіки?
7. Дайте характеристику товарної структури експорту та імпорту України.

8. Століття тому більшість британського імпорту надходила з відносно – віддалених географічно територій: Північної Америки, Латинської Америки, Азії. На даний момент більшість британського імпорту надходить з інших європейських країн. Яким чином це можна пояснити з точки зору зміни структури світової торгівлі?

9. Частка торгівлі у ВВП знижується у низці країн, особливо в Китаї та Індії. Які ризики несе в собі таке явище? У чому можливий позитив від такого явища?

10. В провідних світових економічних виданнях обговорюється питання можливого підняття тарифів завдяки рецесії. Чи не суперечить це правилам СОТ щодо зменшення тарифів

Запитання множинного вибору:

Складено на основі: International economic relations. Examination – Part 2, Version A.

Maastricht University.

<https://www.studeersnel.nl/nl/document/maastricht-university/international-economic-relations/exam-13-july-2012-international-economic-relations-questions-and-answers/191747>

1. Двосторонній торговий баланс означає:

- А) Різницю між вартістю імпорту та експорту між двома торгуючими країнами.
- Б) Половину торговельного дефіциту.
- В) Суму вартості імпорту та експорту між двома країнами.
- Г) Вимірювання лише імпорту, а не експорту.

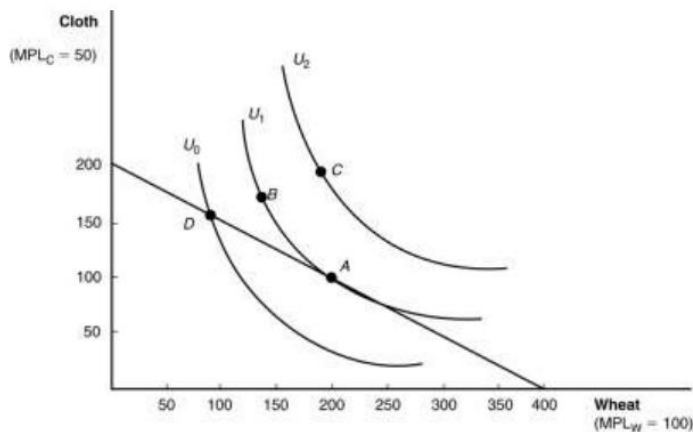
2. Однією з форм торгових бар'єрів є імпортне мито. Що воно означає?

- А) Запобіжні заходи щодо здоров'я чи безпеки, які впливають на товари, які можуть завдати довгострокової шкоди людям або тваринам

- Б) Бюрократичне правило, яке може бути скасовано Міністерством міжнародної торгівлі
- С) Податок на вартість імпорту або імпортованої кількості товару
- Д) Обмеження на імпорту кількість певного товару

3. Після 1945 року світова торгівля:

- А) Зростала в абсолютних доларових виразах, але не як відношення до ВВП.
 - Б) Знизилася як в абсолютному, так і у відносному вираженні.
 - В) Зростала швидше, ніж у десятиліття перед Другою світовою війною.
 - Г) Зростала повільніше, ніж за десятиліття до Другої світової війни.
- Використайте графік для відповідей на запитання 4-5:

4. (Рисунок 6: Криві байдужості) Що невірно щодо точки D на малюнку?

- А) Точка D описує схему виробництва країни, яка торгує з іншою країною
- Б) Без міжнародної торгівлі точка D є неефективною
- С) Точка D забезпечує меншу корисність, ніж точка А
- Д) За наявності ресурсів точка D може бути оптимальною

5. (Рисунок 5: Криві байдужості) Яка з наведених точок споживання є найбільш бажаною для споживачів?

- А) D
- Б) C

В) А

Г) Б

6. Якщо максимальна кількість виробленої тканини становить 300, а максимальна кількість виробленої кукурудзи – 600, тоді якщо MPL тканини = 2, якою є MPL кукурудзи?

А) 6

Б) 4

В) 7

Г) 5

7. Припустимо, що існує гіпотетична економіка, яка може виготовляти тканину та пшеницю. Якою є альтернативна вартість виробництва пшениці в цій економіці?

А) Кількість працівників, необхідних для виробництва всієї пшениці

В) Для відповіді на запитання потрібна додаткова інформація.

В) Сума грошей, отримана від продажу пшениці

Г) Кількість тканини, від якої потрібно відмовитися, щоб виробити ще одну одиницю пшениці

8. Рікардіанська модель передбачає, що граничний продукт праці :

А) Нульовий.

Б) Постійний.

В) Зростаючий.

Г) Спадний.

9. Де буде знаходитись точка споживання для країни, яка отримує вигоду від торгівлі?

А) Вздовж межі виробничих можливостей

Б) В центрі межі виробничих можливостей

В) Всередині межі виробничих можливостей

Г) Поза межею виробничих можливостей

10. Припустимо, що $MPL_c = 2$ автомобілі та $MPL_b = 5$ човнів. У цій гіпотетичній економіці, в якій працює 150 працівників; нахил PPF для цієї економіки становить:

- А) 1/5
- Б) 2/5
- В) 20/500
- Г) 200/50

11. Випуск в США та Китаї

	Випуск в США на одного працівника	Випуск в Китаї на одного працівника
Тканини	100 000 USD	10000 USD
Пшениця	200 000 USD	5000 USD

Яке твердження є правильним?

- А) Китай має абсолютну перевагу як в одязі, так і в пшениці, а також порівняльну перевагу в одязі.
- Б) Сполучені Штати мають абсолютну перевагу як в одязі, так і в пшениці, і не мають порівняльну перевагу ні в одязі, ні в пшениці.
- В) Китай має абсолютний програш як в одязі, так і в пшениці та порівняльну перевагу в одязі.
- Г) Сполучені Штати мають абсолютну перевагу як в одязі, так і в пшениці, а також порівняльну перевагу в одязі.

12. Припустимо, що Німеччина і Китай можуть виробляти пиво і тканину. Якщо MPL_c/MPL_b для Німеччини становить 2/5, а MPL_c/MPL_b для Китаю 1, то Німеччина повинна:

- А) Спеціалізуватися на виробництві тканини та експорті тканини.
- Б) Не спеціалізуватися, бо це їй не принесе користі.
- В) Спеціалізуватися на виробництві тканини та імпорту тканини.

Г) Спеціалізуватися на виробництві пива та експорті пива.

СИТУАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ:

ГЛОБАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ В ПЕРІОД ГЕОПОЛІТИЧНОЇ ДИСЛОКАЦІЇ

Ключові слова, які обговорюються, *це глобалізація, вільна торгівля, економічна фрагментація, багатосторонність і Новий глобальний фінансовий пакт*. Сьогодні спостерігається політична фрагментація в усьому світі, яка перетворюється на економічну фрагментацію торгівлі, боргів, інвестиційних потоків глобальної економіки.

Це означає що система мультилатеризму в міжнародній торгівлі та фінансах знаходиться під великою загрозою, у тому числі завдяки посиленню конкуренції з боку країн Азії, що є ілюстрацією глобальної конкуренції за владу з відповідною глобальною політичною фрагментацією, яка перетворюється на економічні та фінансові зміни.

Один зі шляхів вирішення полягає в переосмисленні глобальної фінансової архітектури та створенні Нового Глобального фінансового пакту для допомоги економікам, що розвиваються у вирішенні трьох великих проблем:

- Зміна клімату;
- Бідність;
- Величезний рівень боргів, який пов'язаний із кризою Covid та відповіддю на кризу Covid. Сума дефіциту сталого розвитку становить приблизно 2,5 трильйона доларів США на рік у країнах з економікою, що розвивається, що є величезним.

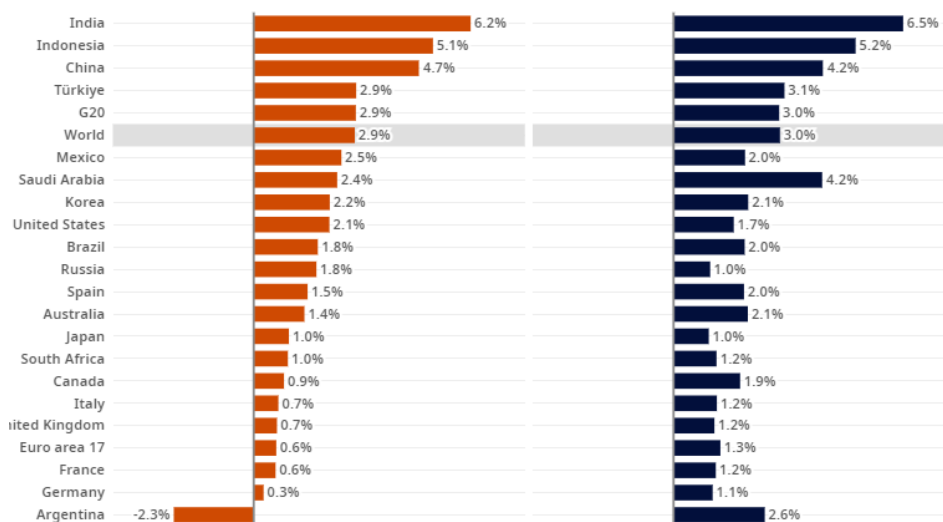

Рисунок 7: Прогнозовані темпи зростання ВВП 2024 та 2025 років

Джерело:[OECD]

«Згідно з прогнозами ОЕСР, світова економіка продемонструвала реальну стійкість на тлі високої інфляції за останні два роки та необхідного посилення монетарної політики. Зростання затрималося, і очікується, що інфляція повернеться до цільових показників центрального банку до кінця 2025 року в більшості економік G20». «Монетарна політика повинна залишатися зваженою, хоча центральні банки можуть почати знижувати процентні ставки цього року, за умови, що інфляція продовжить послаблюватися. Фіскальна політика має відновити фіскальний простір шляхом посилення зусиль для стримування зростання витрат. Паралельно потрібним є вжиття додаткових заходів для поживлення торгівлі, підвищення стійкості ланцюга поставок і подолання спільних викликів, зокрема змін клімату».

Довгострокова перспектива розвитку глобальної економіки є невизначеною. Наприклад, одна з причин прогнозування нижчого тренду зростання в ЄС на 2025 рік, пов'язана з тенденціями старіння робочої сили, що має досить великий вплив на продуктивність не лише в ЄС, але і в інших регіонах світу.

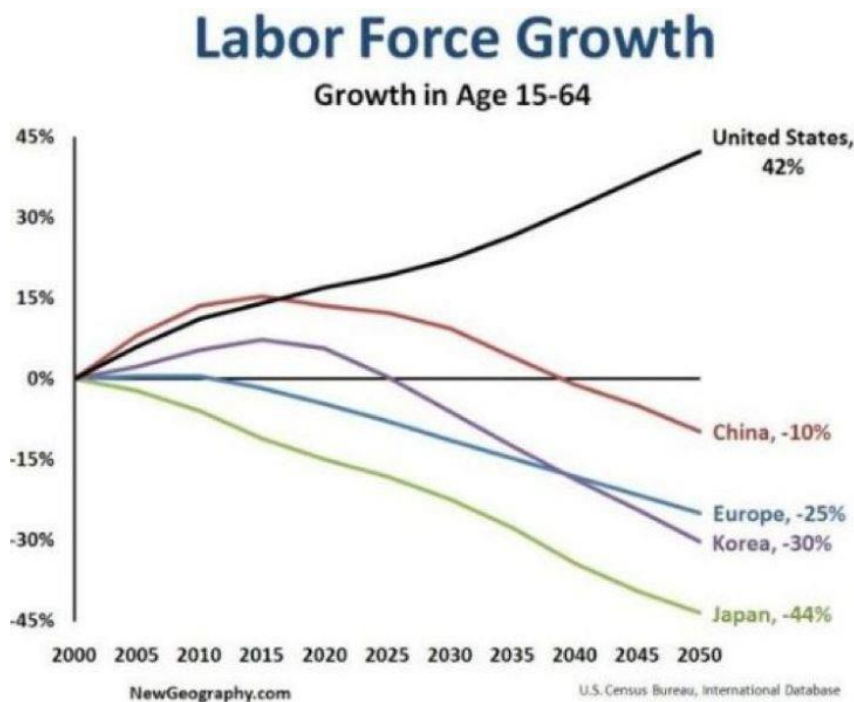

Рисунок 8 : Тенденції зміни робочої сили в світі.

Джерело: [Pecatiello A.]

Протягом наступних 30 років робоча сила скоротиться у багатьох юрисдикціях – Японії а також у Південній Кореї, Китаї та Європі приблизно на 10-30%.

Короткострокове економічне зростання значною мірою залежить від створення кредитів, розвитку ділового циклу та інших тимчасових факторів.

Але довгострокове потенційне економічне зростання є здебільшого функцією зростання продуктивності та робочої сили.

Старіння та демографічні показники відіграють важливу роль: якщо пенсійний вік буде підтримуватися на рівні 65 років, а рівень народжуваності залишиться низьким, кількість пенсіонерів швидко перевищить кількість нових молодих людей, які прийдуть на роботу, що створює величезний тиск на пенсійну систему. Японія, наприклад, запровадила заходи, які заохочують людей похилого віку брати активний внесок в економічне зростання через роботу на неповний робочий день.

Але один із ключових інклюзивних заходів, які Європа може вжити, пов'язана з рівнем участі жінок – наприклад, у деяких регіонах Італії лише 45%

жінок у віці 25-54 років працюють або активно шукають роботу проти 77% в США [Pecchiello A].

У країн світу також є простір для підвищення продуктивності праці за рахунок автоматизації.

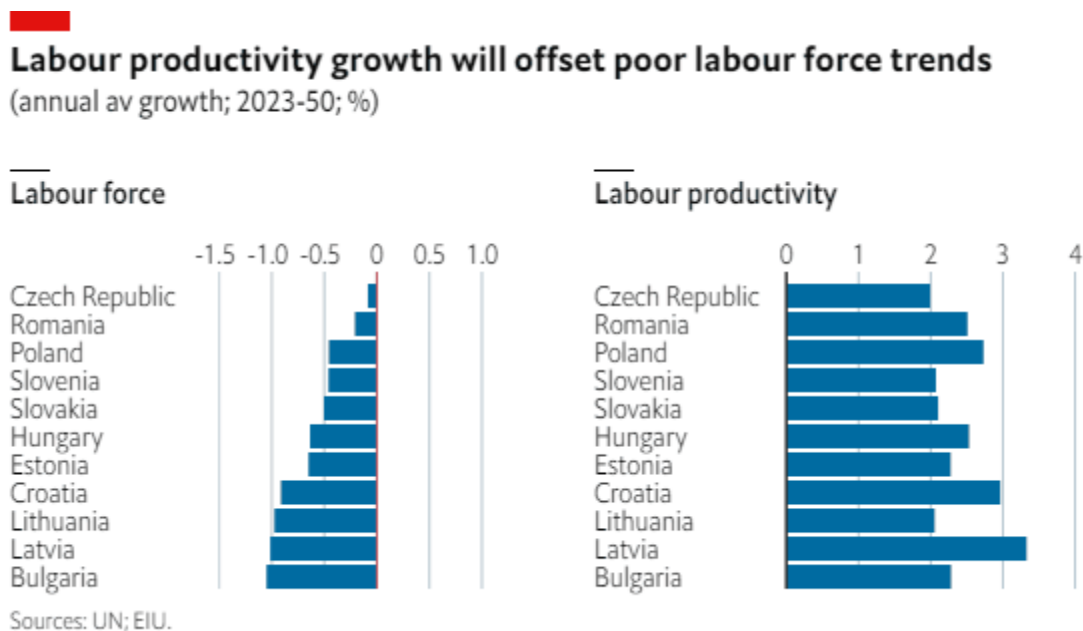

Рисунок 9: Зростання продуктивності праці завдяки автоматизації виробництва

Джерело: [Eastern EU members]

Глобальна фінансова архітектура.

Глобальна фінансова архітектура може сприяти вирішенню глобальних викликів, які відбуваються у умовах глобальної дефрагментації та застосування некооперативних правил гри у світі. У той же час існують можливості щодо розвитку та прогресу.

Глобальна фінансова архітектура відноситься до механізмів управління, які захищають стабільність і функціонування глобальної валютної та фінансової систем. Вона розвивалася з часом, часто випадково, керуючись політичними перевагами великих економік у відповідь на економічні та фінансові потрясіння та кризи. Глобальна фінансова архітектура використовується для опису існуючого набору міжнародних фінансових систем, правил, установ і ринків, які разом складають міжнародну фінансову архітектуру.

Міжнародна фінансова архітектура включає:

- Управління державними міжнародними фінансовими установами, такими як багатосторонні банки розвитку та Міжнародний валютний фонд (МВФ), а також іншими міжнародними державними банками розвитку та глобальними фондами (такими як Зелений кліматичний фонд);
- Фінансові стандарти, які встановлюють норми для управління приватними фінансами, такі як Рада з фінансової стабільності (Financial Stability Board), Банк міжнародних розрахунків, Міжнародна організація комісій з цінних паперів, Рада з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та Група розробки фінансових заходів;
 - Валютні угоди, такі як регіональні фінансові угоди та мережа двосторонніх своп-ліній;
 - Неформальні угруповання країн, які діють як нормотворці, такі як «Група семи» (G7) і «Група 20» (G20);
 - Офіційні, але неуніверсальні нормотворчі органи, зокрема Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР);
 - Групи кредиторів, які займаються проблемами суверенного боргу, включаючи Паризький клуб, Лондонський клуб, Загальні рамки режиму боргу (Common Framework for Debt Treatments) за межами Ініціативи призупинення обслуговування боргу, узгоджену країнами G20 і Паризького клубу, а також Міжнародну асоціацію ринку капіталу (приватна організація, яка публікує типові положення для боргових інструментів), а також глобальні кредитні рейтингові агентства;
 - Організацію Об'єднаних Націй як нормотворця та виконавця [Reforms to the International Financial Architecture].

Сучасна глобальна фінансова архітектура – це сфера, яка потребує реформування та нестандартного мислення. Система, створена 80 років тому, не в змозі впоратися з сьогоdnішніми проблемами, які варіюються від зміни клімату до пандемій, зростання нерівності, конфліктів і нестабільності, відсутності продовольчої безпеки та бідності [Ghanem].

Боротьба з інфляцією

У 2023 році ефективною була співпраця між керівниками центральних банків для приборкання інфляції у світі, у фрагментованому світі, дислокованому світі, де ці актори все ще можуть співпрацювати.

Керівники провідних центральних банків Європи та США наблизилися до оголошення перемоги над найбільшим сплеском інфляції за покоління, завдяки новим даним, які дають політикам впевненість, що вони зможуть знизити ставки до середини 2024 року з ймовірним зниженням відсоткових ставок [Central bankers].

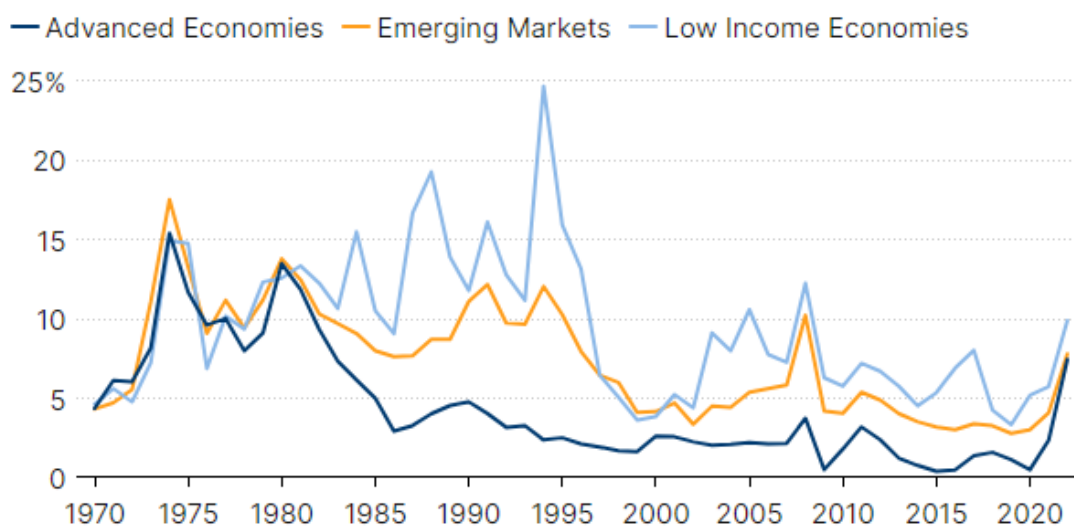

Рисунок 10: Інфляція в світовій економіці з 1970 року

Джерела: [Afrouzi et.al.; Ha, Jongrim et.al].

Станом на березень 2024 року інфляцію ще не вдалося повністю перемогти. У той же час розглядається доцільність зниження процентних ставок. ставки від максимумів за кілька десятиліть. Глобальна інфляція знизилася більш ніж вдвічі за 2023 рік, і деякі центральні банки вже скасовують надзорську політику в надії, що зможуть зберегти зростання та зберегти свою економіку після послідовних потрясінь пандемії та сплеску інфляції. У той же час існує низка факторів, таких як деглобалізація, економічна фрагментація, несприятливі демографічні тенденції та необхідність боротьби зі зміною клімату, які будуть тримати ціни під тиском у середньостроковій перспективі, вимагаючи від центральних банків виконання своїх зобов'язань щодо стримування інфляції.

Фактори, які допомогли зменшити інфляцію:

- збільшення торгівлі та глобалізацію (т.з. «Вашингтонський консенсус»), який підтримує лібералізацію ринку, приватизацію та фіскальну дисципліну;
- спад профспілкової діяльності;
- реформи центрального банку, які сприяли політичній незалежності та таргетуванню інфляції [Global inflation not yet defeated].

Екологічні проблеми

Другим позитивним кроком у 2023 році стало досягнення значних результатів в дипломатії живого біорізноманіття, зміні клімату заради консенсусу на міжнародному рівні під керівництвом ООН в рамках реформування глобальної фінансової архітектури.

Глобальні кліматичні цілі потребують постійної уваги. Однак наслідки нещодавніх глобальних потрясінь затримали прогрес у переході на нульову мережу викидів, адаптації до зміни клімату та ширших цілях сталого розвитку. Затримка збільшить економічні витрати на перехід і шкоду навколишньому середовищу. Глобальне співтовариство може і повинно впроваджувати підходи, що забезпечують стійкість до шоків і реагування на шоки, у фіскальну політику та глобальну фінансову архітектуру, що розвивається, для того щоб шоки більше не гальмували прогрес, що має назву «стійкий перехід» до нульового результату. Велика двадцятка, завдяки своїй фіскальній політиці, фінансовому регулюванню та Бреттон-Вудським установам, відіграє вирішальну роль у формуванні архітектури стійкого переходу до нульового чистого доходу. Існують рекомендації щодо створення спеціальної фінансової установи для країн із економікою, що розвиваються для їх допомоги у підтримці прогресу у досягненні кліматичних цілей під час криз; при цьому G20 узгоджує глобальну фінансову систему, включаючи фіскальну систему та фінансування розвитку, із стійким до клімату розвитком [Ranger et.al.].

Науковці зазначають, що кліматична битва на сьогоднішній день програна, і світ не досягає мети Паризької угоди щодо підтримки глобального потепління на рівні нижче 1,5°C. Він також не відповідає плану досягнення Цілей сталого розвитку (ЦСР). За даними Незалежної експертної групи високого рівня з фінансування клімату, до 2030 року необхідно інвестувати 2,4 трильйона доларів США на рік лише для боротьби з кліматом, а загальні інвестиції становитимуть близько 5,4 трильйона доларів, з яких 1 трильйон доларів США фінансуватиметься ззовні [Ghanem].

Ринки, які розвиваються

Вплив нових ринків (emerging markets) та ринків, які розвиваються, суттєво зріс у 2023 році, що може поглибити дислокацію та фрагментацію глобальної економіки. Разом з тим, зростає відповідальність таких країн за прийняття рішень щодо загального управління фінансовою архітектурою, боротьбою зі зміною клімату тощо.

Поточна глобальна фінансова архітектура не є ефективною для нових ринків (emerging markets) та ринків, які розвиваються.: офіційна допомога з метою розвитку* (ОПР) надто низька, чисті потоки приватного капіталу є негативними, а зазначені країни стикаються з проблемами боргової стійкості. Згідно з даними Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), ОПР у 2022 році становила 204 мільярди доларів США, що далеко від необхідного трильйона [Ghanem].

На рисунку нижче показано чисті перекази від окремих установ і груп приватних кредиторів за 2022 та 2023 роки, а стрілки вказують зміни між двома роками. Більшість стрілок вказують ліворуч, що свідчить про нижчі чисті трансферти у 2023 році.

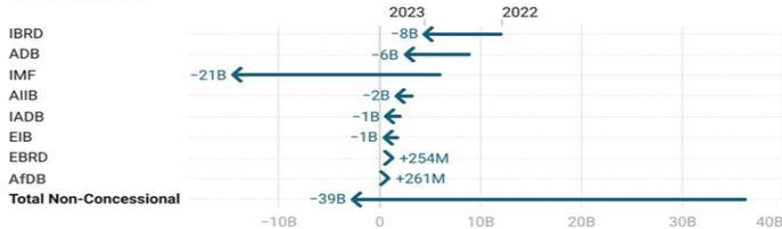
* *Офіційна допомога з метою розвитку (англ. Official development assistance) - один з основних інструментів надання допомоги країнам, що розвиваються, міжнародної політики сприяння розвитку. ОПР надається у формі грантів, кредитів (позик) та інших трансфертів у грошовій або натуральній формі (товарів чи послуг) країнам-партнерам, визначеним як одержувачі ОПР у*

переліку Комітету сприяння розвитку ОЕСР. Відмінною особливістю ОПР є її спрямованість на сприяння соціально-економічному розвитку країн та пільговий характер, що характеризується наявністю у допомозі грант-елемента в розмірі не менше 25% (при розрахунку за фіксованою ставкою дисконтування в 10%).

The decline in net transfers to EMDEs (ex-China) 2022-2023

International Financial Institutions' Net transfers

Non-Concessional

Concessional

Private

Source: Authors' calculations
Created with Datawrapper

Рисунок 11: Падіння чистих трансфертів для нових ринків (emerging markets) та ринків, які розвиваються

Джерело: [Kharas H., Rivard C].

Зростання проблем державного боргу.

За даними Світового банку, близько половини найбідніших країн світу або перебувають у борговій скруті, або мають високий ризик боргової скрути. У деяких країнах витрати на обслуговування боргу вищі, ніж бюджети на охорону здоров'я та освіти.

Під час пандемії COVID-19 кількість країн, які перебувають у борговій скруті, різко зросла.

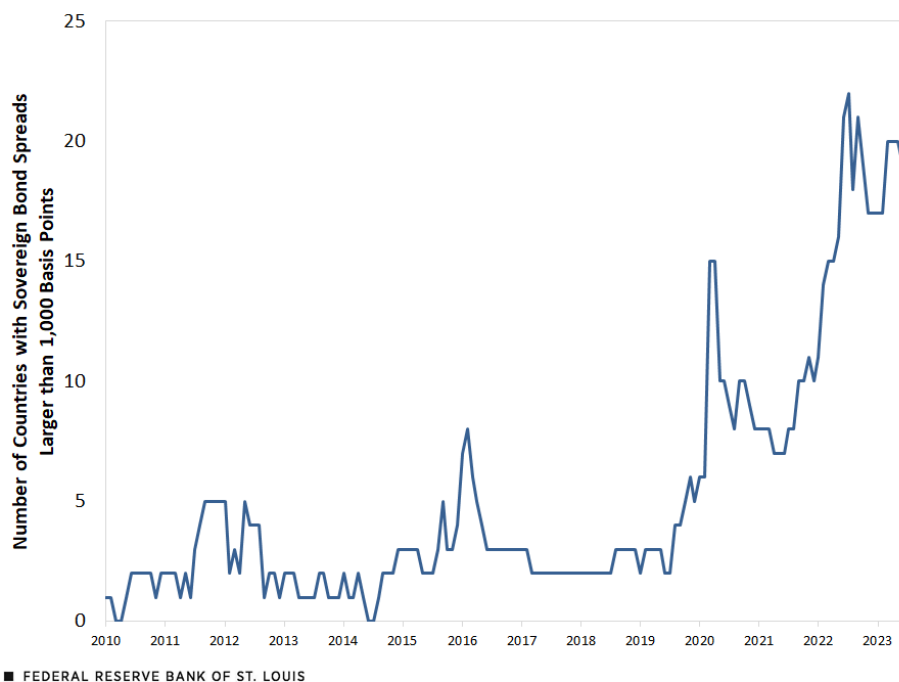

Рисунок 12: Динаміка боргового навантаження: кількість країн світу зі спредом суверенних облігацій вище 1000 базисних пунктів

Джерело: [Wright]

Використані джерела:

1. Afrouzi H., Halac M., Rogoff K., Yared P. (2024) Changing central bank pressures and inflation. ВРЕА.
<https://www.brookings.edu/articles/changing-central-bank-pressures-and-inflation/>
2. Central bankers see victory within reach in push to tame inflation (2024). *Financial Times*.
<https://www.ft.com/content/76d07a7e-3af4-4024-854f-61828ad1b25a>
3. Eastern EU members: tackling shrinking labour forces (2023). *Economist intelligence*
<https://www.eiu.com/n/eastern-eu-members-tackling-shrinking-labour-forces/>
4. Ghanem H. (2024) Making the Global Financial Architecture Work for Emerging Markets and Developing Countries (EMDEs)
<https://www.globalissues.org/news/2024/04/22/36525>
5. Global inflation not yet defeated, BIS warns

<https://www.reuters.com/markets/global-inflation-not-yet-defeated-bis-warns-2024-03-18/>

6. Ha, Jongrim; Kose, M. Ayhan; Ohnsorge, Franziska. 2021. One-Stop Source: A Global Database of Inflation. Policy Research Working Paper; No. 9737. © World Bank, Washington, DC.

7. Kharas H., Rivard C. Swimming against the tide on financing for development. <https://www.brookings.edu/articles/swimming-against-the-tide-on-financing-for-development/>

OECD Economic Outlook, Interim Report February (2024).

<https://www.oecd.org/newsroom/growth-continuing-at-a-modest-pace-through-2025-inflation-declining-to-central-bank-targets.htm>

8. Peccatiello A. (2024). World labour force

<https://www.linkedin.com/feed/update/urn:li:activity:7168543825924145153/>

9. Ranger N., Marotta F., Fankhauser., O'Callaghan B. (2023). Reforming the Global Financial Architecture to Drive a Resilient Net-Zero Transition

<https://t20ind.org/research/reforming-the-global-financial-architecture-to-drive-a-resilient-net-zero-transition/>

10. Reforms to the International Financial Architecture | Our Common Agenda Policy Brief 6 (2023)

<https://www.diplomacy.edu/resource/reforms-to-the-international-financial-architecture-our-common-agenda-policy-brief-6/>

11. Wright M. L.J., Smaldone A.(2023) Are Developing Countries Facing a possible debt crisis?

<https://www.stlouisfed.org/on-the-economy/2023/sep/are-developing-countries-facing-possible-debt-crisis>

Запитання для обговорення

1. Як глобальна фінансова архітектура може сприяти подоланню глобальних викликів і які, на вашу думку, основні проблеми на майбутньому шляху її розвитку?
2. Наведіть приклади існування мультилатералізму в сучасному світі. Виходячи з того, що багатосторонній порядок, що ґрунтується на правилах, все більше заперечується, які виклики чекають на нього попереду?
3. Які сфери, на вашу думку, є пріоритетними в сфері реалізації Глобального Фінансового Пакту? Які заходи необхідно вжити та які інституції розбудувати для досягнення порядку денного до 2030 року?
4. Яку конкретну роль, на вашу думку, відіграє Асоціація двосторонніх європейських фінансових установ розвитку в контексті реформування світової фінансової архітектури?
5. Як, на вашу думку, результати президентських виборів у США вплинуть на зовнішню політику США та прихильність до мультилатералізму?
6. Актуальним є питання перетворення політичної фрагментації на економічну фрагментацію, будь то торгівля, боргові чи інвестиційні потоки. Яке ваше ставлення до цього питання? Наведіть конкретні факти з використанням цифрових даних.
7. Оцініть вплив економічної фрагментації на глобальну фінансову стабільність, оскільки ми бачимо, що такі країни, як Китай, фактично розробляють альтернативні фінансові механізми та власні інститути розвитку. Якою є Ваша думка щодо по запобіганню такої фрагментації. Якими є виклики, які створення альтернативних фінансових механізмів з боку Китаю створюють для традиційних багатосторонніх інституцій.
8. У чому полягає зацікавленість міжнародних фінансових інституцій у фінансуванні приватного сектору країн, що розвиваються під час нестабільності, зокрема війни в Україні, або збройних конфліктів в Екваторіальній Африці чи Центральній Америці?

9. Існує широкий консенсус щодо необхідності реформування міжнародної фінансової архітектури. Якого прогресу, на вашу думку, ми можемо реально досягти в найближчі роки.
10. Яке ваше ставлення до ролі Угоди про вільну торгівлю між ЄС і країнами МЕРКОСУР, як прикладу поглиблення інтеграційних взаємовідносин розвинених країн із країнами, що розвиваються?

1.4.1. Міжнародна торгівля товарами

ЗАСАДНИЧІ ПОНЯТТЯ

Взаємозв'язок міжнародної торгівлі з іншими формами МЄВ
Кількісні та якісні показники оцінки міжнародної торгівлі
Показники структури торгівлі
Показники результативності зовнішньої торгівлі
Класифікація форм міжнародної торгівлі за об'єктом обміну, за специфікою взаємодії суб'єктів торговельних відносин та характером регулювання

Міжнародна торгівля – процес міждержавного продажу товарів і послугами, які здійснюються між продавцями та покупцями. Відмінність від простої торгівлі - розміщення покупців і продавців в різних країнах. Це найперша форма МЄВ, в якій втілюються, на основі Міжнародного Поділу Праці, результати людської праці та створюється матеріальна база для подальшого розвитку світового товарного ринку.

Взаємозв'язок міжнародної торгівлі з іншими формами МЄВ

- Реалізація всіх форм світогосподарських зв'язків — вивезення капіталу, виробничої кооперації, науково-технічного співробітництва та ін.;
- Розвиток міжнародної торгівлі товарами, який визначає динаміку міжнародного обміну послугами;
- Посилення і поглиблення міжрегіональних і міждержавних взаємозв'язків є важливою передумовою міжнародної економічної інтеграції;

- Сприяння міжнародною торгівлею подальшому поглибленню міжнародного поділу праці та інтернаціоналізації господарських зв'язків (МПП). МПП створює передумови для формування зовнішньоторговельної політики країни, яка має дві основні форми – протекціонізм і лібералізацію [3].

Кількісні та якісні показники оцінки міжнародної торгівлі:

- *Експорт та імпорт;*
- Відповідно до Закону України про «Зовнішньоекономічну діяльність»: Експорт (експорт товарів) - продаж товарів українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності іноземним суб'єктам господарської діяльності (у тому числі з оплатою в негрошовій формі) з вивезенням або без вивезення цих товарів через митний кордон України, включаючи реекспорт товарів. При цьому термін реекспорт (реекспорт товарів) означає продаж іноземним суб'єктам господарської діяльності та вивезення за межі України товарів, що були раніше імпортовані на територію України;
Імпорт (імпорт товарів) - купівля (у тому числі з оплатою в негрошовій формі) українськими суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності в іноземних суб'єктів господарської діяльності товарів з ввезенням або без ввезення цих товарів на територію України, включаючи купівлю товарів, призначених для власного споживання установами та організаціями України, розташованими за її межами;
«Для вартісної оцінки експорту більшість країн використовують базу цін ФОБ, за якою продавець зобов'язаний доставити товар у порт відвантаження і завантажити його на борт судна» [3]
«Для оцінки вартості імпорту в міжнародній статистиці найчастіше використовується база цін СІФ, коли продавець за свої кошти фрахтує судно, вантажить товар і страхує його від ризиків. Тож з огляду на різні бази цін у розрахунку експортно-імпортних операцій вартість світового експорту завжди менша від вартості світового імпорту приблизно на 7—10 %, що є розміром витрат на перевезення і страхування вантажів» [3].
- *Реекспорт та реімпорт;*

Відповідно до Глави 14 та 16, Статті 85 Митного Кодексу України,:

«**Реімпорт** – це митний режим, відповідно до якого товари, що були вивезені або оформлені для вивезення за межі митної території України, випускаються у вільний обіг на митній території України зі звільненням від сплати митних платежів, встановлених законами України на імпорт цих товарів, та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Реекспорт – це митний режим, відповідно до якого товари, що були раніше ввезені на митну територію України або на територію вільної митної зони, вивозяться за межі митної території України без сплати вивізного мита та без застосування заходів нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності».

- **Номінальний (вартісний) обсяг міжнародної торгівлі** - оцінка експорту, імпорту або зовнішньоторговельного обороту країни в поточних цінах відповідного року з використанням поточних валютних курсів.
- **Реальний (фізичний) обсяг міжнародної торгівлі** – оцінка експорту, імпорту або зовнішньоторговельного обороту країни будь якого року в постійних цінах базисного року на основі фізичного обсягу експорту та імпорту.
- **Зовнішньоторговельний оборот** – сума вартісних обсягів експорту та імпорту. Разом із транзитом він складає *генеральну торгівлю країни*;
- **Зовнішньоторговельне сальдо (чистий експорт та імпорт)** - різниця вартісних обсягів експорту та імпорту країни. Разом із транзитом воно складає *спеціальну торгівлю країни*;
- **Експортна, імпортна та зовнішньоторговельна квота** – відсоткове вираження питомої ваги експорту/імпорту та зовнішньоторговельного обороту країни в її ВВП

«До обсягів експортно-імпортних операцій країни не входять:

— «поставка товарів, яка здійснюється на безоплатній основі, зокрема, гуманітарна допомога, дари та ін.;

— товари, котрі постачаються як внески до фонду технічної допомоги ООН та інших міжнародних економічних організацій;

— вартість транзитних товарів; — особистий багаж фізичних осіб та посилки приватного характеру» [3].

Показники структури торгівлі:

— товарна структура торгівлі, відображає частку окремих товарів у структурі експорту, імпорту та зовнішньоторговельного обміну;

— географічна структура торгівлі, відображає питому частку окремих країн та їх груп у структурі експортно-імпортних операцій країни;

— видова структура торгівлі, характеризує її розподіл за видами товарного обміну (частка товарних потоків, яка реалізується за каналами традиційної, зустрічної торгівлі або торгівлі коопераційною продукцією);

— інституціональна структура торгівлі, відображає розподіл експортно - імпортних операцій за об'єктами та методами товарного обміну.

Показники результативності зовнішньої торгівлі:

— усі види сальдо платіжного балансу за відповідними статтями (сальдо торговельного балансу, сальдо балансу послуг і некомерційних операцій, сальдо балансу за поточними операціями);

— індекс «умови торгівлі» — співвідношення темпів зростання експортних та імпортних цін даної країни;

— обсяги експорту, імпорту та зовнішньоторговельного обігу на душу населення;

— експортна, імпортна та зовнішньоторговельна квоти, які відображають питому частку експорту, імпорту та зовнішньоторговельного обігу у ВВП країн.

Класифікація форм міжнародної торгівлі

За об'єктом обміну:

- Сировинними товарами;
- Продукцією сільського господарства;
- Промисловими товарами;
- Продукцією інтелектуальної праці;
- Послугами;

За специфікою взаємодії суб'єктів торговельних відносин:

- Традиційна торгівля;
- Коопераційна торгівля
- Зустрічна торгівля - наявність зустрічних зобов'язань експортерів по закупівлі у імпортерів частини чи повністю експортованих товарів.

(Відповідно до класифікації ООН в рамках зустрічної торгівлі існують бартерні і компенсаційні угоди та клірингові операції)

За характером регулювання:

- Звичайна;
- За режимом найбільшого сприяння;
- Преференційна;
- Дискримінаційна [3]

Відповідно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність»[1] до видів зовнішньоекономічної діяльності, які здійснюють в Україні суб'єкти цієї діяльності, належать:

- експорт та імпорт товарів, капіталів та робочої сили;
- надання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України послуг іноземним суб'єктам господарської діяльності, в тому числі: виробничих, транспортно-експедиційних, страхових, консультаційних, маркетингових, експортних, посередницьких, брокерських, агентських, консигнаційних, управлінських, облікових, аудиторських, юридичних, туристських та інших, що прямо і виключно не заборонені законами України; надання вищезазначених послуг іноземними суб'єктами господарської діяльності суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності України;
- наукова, науково-технічна, науково-виробнича, виробнича, навчальна та інша кооперація з іноземними суб'єктами господарської діяльності; навчання та підготовка спеціалістів на комерційній основі;
- міжнародні фінансові операції та операції з цінними паперами у випадках, передбачених законами України;

- кредитні та розрахункові операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності; створення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності банківських, кредитних та страхових установ за межами України; створення іноземними суб'єктами господарської діяльності зазначених установ на території України у випадках, передбачених законами України;

- спільна підприємницька діяльність між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності, що включає створення спільних підприємств різних видів і форм, проведення спільних господарських операцій та спільне володіння майном як на території України, так і за її межами;

- підприємницька діяльність на території України, пов'язана з наданням ліцензій, патентів, ноу-хау, торговельних марок та інших нематеріальних об'єктів власності з боку іноземних суб'єктів господарської діяльності; аналогічна діяльність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності за межами України;

- організація та здійснення діяльності в галузі проведення виставок, аукціонів, торгів, конференцій, симпозіумів, семінарів та інших подібних заходів, що здійснюються на комерційній основі, за участю суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; організація та здійснення оптової, консигнаційної та роздрібною торгівлі на території України за іноземну валюту у передбачених законами України випадках;

- товарообмінні (бартерні) операції та інша діяльність, побудована на формах зустрічної торгівлі між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності;

- орендні, в тому числі лізингові, операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності;

- операції по придбанню, продажу та обміну валюти на валютних аукціонах, регульованих грошових ринках та на міжбанківському валютному ринку;

- роботи на контрактній основі фізичних осіб України з іноземними суб'єктами господарської діяльності як на території України, так і за її межами; роботи іноземних фізичних осіб на контрактній оплатній основі з суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності як на території України, так і за її межами;

- інші види зовнішньоекономічної діяльності, не заборонені прямо і у виключній формі законами України.

Посередницькі операції, при здійсненні яких право власності на товар не переходить до посередника (на підставі комісійних, агентських договорів, договорів доручення та інших), здійснюються без обмежень.

Рекомендована література:

1. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991р. № 959-XII
2. Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Лебедева В. К. та ін. Сучасна міжнародна економіка. Підручник./ За ред. А. О. Задої, В. М. Тарасевича – Дніпро.: ПБП «Економіка» 2019. – 386 с.
3. Міжнародна економіка : підручник / Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, Я. М. Столярчук. — К.: КНЕУ, 2014. — 762 с.

Статистична інформація щодо міжнародної торгівлі

міжнародних організацій:

1. Світова організація торгівлі (World Trade Organization)
https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/merch_trade_stat_e.htm
2. Конференція ООН з торгівлі та розвитку (United Nations Conference on Trade and Development)
<https://unctad.org/publication/handbook-statistics-2023>
3. UN Comtrade Database - статистика торгівлі товарами: база даних ООН
<https://comtradeplus.un.org/>
4. Організація міжнародного співробітництва та розвитку (OECD)
<https://data.oecd.org/trade/trade-in-goods-and-services.htm>

5. Бюро економічного аналізу США (The Bureau of Economic Analysis (BEA))
<https://www.bea.gov/data/intl-trade-investment/international-trade-goods-and-services>
6. Світовий Банк - World Integrated Trade Solution
<https://wits.worldbank.org/country-indicator.aspx>
7. Міністерство торгівлі США (U.S. Department of Commerce)
<https://www.commerce.gov/tags/international-trade-goods-and-services?b%5B%5D=4>
8. Європейська Комісія - Євростат
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=International_trade_in_goods_and_services_by_end_use
9. Австралійське бюро статистики (Australian Bureau of Statistics)
<https://www.abs.gov.au/statistics/economy/international-trade/international-trade-goods/latest-release>
10. Міжнародний центр торгівлі (International Trade Centre)
<https://intracen.org/resources/data-and-analysis/trade-statistics>

Інтернет – платформи статистичних даних та бізнес - аналітики

1. Statista

<https://www.statista.com/markets/423/topic/534/international-trade/#overview>

2. Export Genius – Global Trade Data Online Platform

<https://www.exportgenius.in/export-import-trade-data/>

1.4.2. Міжнародна торгівля послугами

ЗАСАДНИЧІ ПОНЯТТЯ

Міжнародні угоди в сфері послуг. Регулювання послуг СОТ/ ГАТС
Класифікація послуг (Світовий Банк, ЮНКТАД, МВФ, МБРР, СОТ)
Міжнародна спеціалізація на послугах (розвинені країни і країни, що розвиваються)
Основні тренди на міжнародному ринку товарів і послуг

Під послугами зазвичай розуміється задоволення різноманітних потреб матеріального або нематеріального характеру, тобто дії, що не полягають у створенні тих або інших предметів і виробів, а пов'язані з їх переміщенням у просторі, зберіганням, забезпеченням їх нормального функціонування, передачею інформації, продажем або орендою, фінансуванням, страхуванням тощо [2].

Генеральна угода з торговельних послуг (*General Agreement on Trade in Services- GATS*) є зведенням багатосторонніх правил, що регулюють міжнародні торгові послуги. Її укладено у 1995 році для поширення багатосторонньої системи торгівлі на сектор послуг у такий спосіб, як Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ) забезпечує подібну систему для торгівлі товарами.

Однією з головних особливостей Генеральної угоди з торгівлі послугами (ГАТС) є встановлене в ньому на міжнародному рівні визначення торгівлі послугами, які виходять за межі транскордонних операцій між резидентами і нерезидентами і включає в себе операції між іноземними постачальниками на ринку певної країни та її громадянами.

Послуги — зміна в положенні інституційної одиниці, яка виникла в результаті дій і на основі взаємної угоди з іншою інституційною одиницею. Одна з основних особливостей послуг полягає в тому, що на відміну від товарів вони найчастіше невидимі і невловимі. Крім того, їх не можна складувати.

На відміну від товарів, які за міжнародних угод повинні фізично перетинати кордон, експорт послуг здійснюється одним із наведених нижче способів поставки або їх комбінацією:

- 1) транскордонне постачання послуг;
- 2) переміщення споживачів до країни-експортера;
- 3) комерційна присутність в країні, яка споживає послугу;
- 4) тимчасове переміщення фізичних осіб до іншої країни з метою надання послуги.

Міжнародний ринок послуг складається з низки спеціалізованих ринків: ліцензій і ноу-хау, інженерно-консультаційних (інжинірингових) послуг, послуг транспорту і зв'язку, туристичних послуг та ін.

Міжнародна торгівля послугами, на відміну від торгівлі товарами, заснована на прямих контактах між виробниками і споживачами. Міжнародна торгівля товарами має тісний взаємозв'язок з товарним ринком, який потребує послуги на усьому життєвому циклі – від стадії проектування до стадії післяпродажного обслуговування. Також міжнародний ринок капіталу і робочої сили напряму пов'язаний з банківськими, інформаційними та іншими послугами.

Класифікація Світового Банку.

Підхід до послуг, до яких входить і рух доходу.

- Факторні послуги — платежі, що виникають у зв'язку з міжнародним рухом факторів виробництва, насамперед капіталу та робочої сили (доходи на інвестиції, роялті та ліцензійні платежі, зарплата, виплачена нерезидентам);
- нефакторні послуги - інші види послуг (транспорт, подорожі та інші нефінансові послуги).

Міжнародні поїздки (international travel) - товари і послуги, придбані мандрівниками за кордоном, якщо вони знаходяться там менше року і вважаються нерезидентами.

Міжнародні поїздки як форму міжнародної торгівлі послугами важливо відрізнити від міжнародної міграції робочої сили як форми міжнародного пересування фактору виробництва. Мандрівники, які прямують в закордонну поїздку, цікаві для міжнародної торгівлі лише тим, що, перебуваючи за кордоном, вони зроблять деякі витрати на надані їм послуги транспорту,

готелів, лікувальних установ. Тим самим ці послуги будуть експортовані країною, що приймає мандрівника. [2]

Класифікація МВФ. Міждержавне переміщення послуг як об'єкта міжнародної торгівлі відображається на рахунку поточних операцій платіжного балансу

Класифікація МБРР. Узагальнений підхід двох груп послуг: факторних (пов'язаних з рухом капіталів, робочої сили та інших складових виробничих процесів) та нефакторних (які мають нефінансовий характер — транспортних, туристичних та ін.) [3]

Відповідно до *Міжнародної стандартизованої класифікації ООН* існує група послуг, які відносять до неторгових (nontradable goods).

До них відносять:

- Комунальні послуги і будівництво;
- Гуртову та роздрібну торгівлю, ресторани і готелі, туристичні бази
- Оборону і соціальні послуги;
- Інші комунальні і соціальні послуги

Класифікація ЮНКТАД : фінансові; послуги зв'язку; будівельні та проектно-конструкторські; транспортні; професійні та ділові; комерційні; туристичні; аудіовізуальні [2].

Класифікація СОТ: нараховується приблизно 600 видів різноманітних послуг, які систематизуються за 12 групами: комерційні послуги; послуги зв'язку; послуги з будівництва та суміжні інженерні послуги; дистриб'юторські послуги; послуги у сфері освіти; послуги з охорони довкілля; фінансові послуги; послуги у сфері охорони здоров'я та соціальній сфері; туристичні послуги; послуги з організації відпочинку, культурних та спортивних заходів; транспортні послуги; інші послуги [2].

Міжнародна спеціалізація на послугах:

Розвинені країни - у розвинених державах світу зростання частки послуг пов'язано переважно зі зростанням продуктивності праці та скороченням

зайнятості в промисловості, сільському господарстві та будівництві, тож для них притаманний експорт фінансових, інформаційних і ділових послуг.

Країни, що розвиваються - транспортні, туристичні та фінансові (офшорні). Вони характеризуються від'ємним сальдо у зовнішній торгівлі послугами [3].

Основні тренди на міжнародному ринку товарів і послуг:

- Темпи зростання світовою торгівлею товарами і послугами стабільно перевищують темпи зростання ВВП;
- У 2022 році обсяг світової торгівлі склав рекордні 32 трильйони доларів, однак на фоні погіршення економічних умов і зростання невизначеності в останній половині року динаміка стала негативною;
- Приховані засоби протекціонізму приймають нові форми і стають більш гнучкими;
- Відбувається відродження неопротекціонізму не лише на фоні агресивних військових дій росії, але й створення нових квазі – торговельних об'єднань (BRICS) зі спробою створити альтернативну світову валютну систему;
- Очікується бурхливе зростання у світі «зелених» галузей економіки, оскільки багато країн наращують зусилля по боротьбі зі зміною клімату і скороченням викидів;
- Міжнародна торгівля буде все сильніше втягуватися в процес переходу до більш екологічної глобальної економіки» (звіт ЮНКТАД).

Рекомендована література:

1. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991р. № 959-ХІІ
2. Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Лебедєва В. К. та ін. Сучасна міжнародна економіка. Підручник./ За ред. А. О. Задої, В. М. Тарасевича – Дніпро.: ПБП «Економіка» 2019. – 386 с.
3. Міжнародна економіка : підручник / Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, Я. М. Столярчук. — К.: КНЕУ, 2014. — 762 с.

3. Міжнародні економічні відносини: підручник / За редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. – 602 с.

Статистична інформація з міжнародної торгівлі послугами - сайти міжнародних організацій:

1. Світова організація торгівлі (World Trade Organization). Global trade services data hub.
https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/services_trade_data_hub_e.htm
2. Світова організація торгівлі (World Trade Organization). Практичний посібник з виміру послуг.
https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/services_training_module_e.pdf
3. I-TIP Services - спільний проект СОТ та Світового Банку
<https://itip-services-worldbank.wto.org/default.aspx>
4. Конференція ООН з торгівлі та розвитку (United Nations Conference on Trade and Development)
<https://hbs.unctad.org/total-trade-in-services/>
5. Організація міжнародного співробітництва та розвитку (OECD)
<https://data.oecd.org/trade/trade-in-services.htm>
https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=BATIS_EBOPS2010
6. Бюро економічного аналізу США (The Bureau of Economic Analysis (BEA)))
<https://www.bea.gov/data/intl-trade-investment/international-services-expanded>
7. United States International Trade Commission
https://www.usitc.gov/publications/industry_econ_analysis_332/2023/recent_trends_us_services_trade_2023_annual_report
8. Європейська Комісія – Євростат
<https://ec.europa.eu/eurostat/web/international-trade-in-services>

1.4.3. Міжнародна міграція робочої сили

Засадничі поняття

Міжнародна міграція робочої сили	Міжнародна міграція капіталу	Міжнародна міграція технологій
Державна міграційна політика	Загальна характеристика світового ринку капіталу	Міжнародний ринок технологій
Емігрант		Основні тенденції на сучасному міжнародному ринку технологій
Еміграція		
Іміграція		
Реєміграція	Основні тенденції і наслідки міжнародного руху капіталу	Ринок ліцензій і патентів
Вимушений мігрант		Ринок інформаційних послуг
Іноземець		Ринок інжинірингових послуг
Мігрант		Ринок консалтингових послуг
Міграційний облік іноземців	Правило Л.Вальраса	
Трудова міграція	Міжнародний кредит	
Трудові перекази робітників	Портфельні та прямі зарубіжні інвестиції	
Працівник-мігрант		
Трудовий мігрант	Позитивні і негативні наслідки руху капіталу	
Неокласичний і некейнсіанський підходи до міжнародної міграції	Міжнародний кредит	

Існує міграція внутрішня (між регіонами країни) і зовнішня. Усі переміщення населення щодо кожної території складаються з еміграційних та імміграційних потоків. Еміграція – вибуття за кордон, а імміграція – прибуття з-за кордону. Різниця між цими двома потоками дає обсяг чистої міграції, їхня сума — обсяг валової міграції.

Відповідно до Закону України «Про Зовнішню трудову міграцію» від 05.11. 2015 року вживаються наступні терміни:

1) Держава перебування - держава, на території якої трудовий мігрант здійснював, здійснює або має намір здійснювати оплачувану діяльність, не заборонену законодавством цієї держави;

2) Зовнішня трудова міграція - переміщення громадян України, пов'язане з перетинанням державного кордону, з метою здійснення оплачуваної діяльності в державі перебування;

3) Реінтеграція в суспільство - комплекс соціальних, правових, економічних та інших заходів, спрямованих на сприяння адаптації в суспільстві трудових мігрантів і членів їхніх сімей після повернення з держави перебування;

4) Трудовий мігрант - громадянин України, який здійснював, здійснює або здійснюватиме оплачувану діяльність у державі перебування, не заборонену законодавством цієї держави;

Закон України «Про основні засади державної міграційної політики України» від 14.07.2010 (проект опубліковано) запроваджує наступні терміни:

1) Державна міграційна політика України (далі - державна міграційна політика) - сукупність заходів, що здійснюються державою щодо регулювання міграційних процесів з метою захисту національних інтересів, безпеки та територіальної цілісності, забезпечення належного соціально-економічного, демографічного, науково-освітнього розвитку держави;

2) емігрант - громадянин України, який проживав на її території та вибув у встановленому законом порядку на постійне проживання до іншої держави;

3) еміграція - вибуття громадян України у встановленому законом порядку на постійне проживання до іншої держави;

4) вимушений мігрант - особа, яка відповідно до чинного законодавства України визнана біженцем, отримала притулок чи тимчасовий гуманітарний захист в Україні;

5) мігрант - особа, яка свідомо та з власної волі перетинає державні або адміністративно-територіальні кордони з метою зміни місця проживання або без такої зміни. За типовою ознакою може бути внутрішнім і зовнішнім (міжнародним), за правовою - законним та незаконним, за видовою - постійним і

зворотним, за характерною - політичним, трудовим або пов'язаним зі зміною екологічного середовища тощо;

б) міграційний облік іноземців (далі - міграційний облік) - діяльність з фіксації та узагальнення передбачених законом відомостей про іноземців та про їх переміщення;

7) міграція - переміщення особи з метою зміни місця проживання/перебування, пов'язане з перетинанням державного кордону (зовнішня міграція) або меж адміністративно-територіальних одиниць (внутрішня міграція);

8) рееміграція - процес повернення емігрантів в державу походження;

9) роботодавець - для цього Закону поняття "роботодавець" означає юридичну (у тому числі керівники та/або власники і посадові особи) чи фізичну особу України, яка запросила іноземця на постійну роботу в Україні в межах квот, встановлених Кабінетом Міністрів України, або на тимчасову роботу в Україні;

10) тимчасова міграція - обмежене в часі переміщення особи, пов'язане з перетинанням державного кордону або меж адміністративно-територіальних одиниць з подальшим поверненням до місця проживання;

11) трудова міграція - переміщення особи, пов'язане з перетинанням державного кордону, з метою виконання робіт, надання послуг на платній основі чи провадження будь-якого виду підприємницької діяльності, не забороненого законодавством держави працевлаштування, за умови, що особа має на це відповідний дозвіл державного органу;

12) працівник-мігрант - особа, яка постійно проживає на території однієї держави, але на законних підставах перебуває і здійснює на території іншої держави, громадянином якої вона не є і де вона постійно не проживає, оплачувану трудову діяльність, маючи на це відповідний дозвіл державного органу;

13) трудовий мігрант - для цього Закону поняття "трудова міграція" означає поняття "працівник-мігрант - іноземець" - особа, яка в результаті перетинання державного кордону України змінила місце проживання/перебування з метою виконання на її території робіт, надання послуг на платній основі чи провадження будь-якого виду підприємницької діяльності.

Теоретичні розробки у сфері проблем міжнародної міграції ведуться в двох напрямках:

1. **Неокласичний підхід** – еміграція приводить до зростання добробуту країни, яка приймає мігрантів, при цьому економічний розвиток держави - експортера робочої сили сильно не змінюється.
2. **Неокейнсіанський підхід** – визнає можливості погіршення в результаті міграції економічного становища країни – експортера робочої сили, особливо якщо емігрує

Причини міграції:

- Нерівномірність економічного розвитку країн;
- Політичні причини;
- Екологічна ситуація;
- Значний рівень перенаселення в країні;
- Швидкий темп НТП

Види трудової міграції:

1. За характером міграції

- внутрішня;
- зовнішня;
- інтегральна (існує в рамках інтеграційних об'єднань, наприклад ЄС);

2. За часом міграції:

- Безповоротна (незворотна);
- Тимчасова;
- Сезонна;
- Маятникова (характерна для прикордонних районів країни).

3. За організацією міграції:

- Добровільна;
- Організована (іноземні фірми пропонують роботу);
- Самодіяльна (Нелегальна добровільна міграція)

Статистична інформація з міжнародної міграції - сайти міжнародних організацій:

1. Міжнародна організація з міграції (International Organisation for Migration)

<https://www.iom.int/data-and-research>

2. Міжнародна організація праці (International Labour Organisation)

<https://ilostat.ilo.org/topics/labour-migration/>

Інтернет – платформи статистичних даних та бізнес - аналітики

3. Migration data portal

<https://www.migrationdataportal.org/about>

1.4.3. Міжнародна міграція капіталу

Міжнародний ринок капіталів – це будь – який внутрішній або міжнародний ринок, на якому уряди, банки, міжнародні організації можуть існувати або отримувати кредит на короткостроковий або довгостроковий період. Короткостроковий період існування кредитного ринку вважається ознакою валютного ринку, а довгостроковий – ознакою ринку капіталів.

Класифікація міжнародних потоків капіталу:

1. За функціональним призначенням: приватний і підприємницький.
2. За цільовим призначенням: ринок прямих і портфельних інвестицій, а також міжнародне кредитування.
3. За формою власності: приватний надається активами приватних фірм та комерційних організацій.

Мета міжнародного руху капіталів: створення закордонного виробництва, надання міжбанківського кредиту та експортного кредиту.

Державний капітал – це кошти державного бюджету, які переміщуються за кордон за рішенням уряду (позика та іноземна допомога). За формою власності – це капітал міжнародно – економічних організацій (МВФ, Світовий Банк).

4. За терміном існування:

- короткостроковий капітал – це кредитні інструменти з терміном погашення один рік (депозити на вимогу, торговельні та фінансові акцепти та ін.).
- довгостроковий рух капіталу - це кредитні інструменти з терміном погашення більше двох років (довгострокові цінні папери та документи на право власності, акції та права на нерухомість).

5. Вивчаючи міжнародний ринок капіталу, аналізують фінансові і реальні трансферти.

- Фінансовий трансферт – це рух фінансових активів від трансфертодавця (інвестора) до трансфертоотримувача і конвертація валюти інвестором у валюту трансфертоотримувача на міжнародному валютному ринку.
- Реальний трансферт – це рух товарів та послуг між країнами. Він може супроводжувати, випереджати або рухатись за фінансовим трансфертом. Якщо фінансовий трансферт збігається з реальним, то трансфер ефективний і навпаки.

Якщо фінансові потоки не збігаються із товарними, то виникає нерівновага платіжного балансу.

Правило Л. Вальраса

Швейцарський економіст Л. Вальрас сформулював правило, яке стало основою міжнародної платіжної позиції будь – якої країни. Експорт – це «єдине джерело фінансового імпорту». Тобто вартість імпорту країни має дорівнювати вартості експорту, а також чистого зарубіжного продажу активів і платежів за цими активами.

$$IM = X + NA + NR, \text{ де}$$

X - експорт; IM – імпорт; NA – чистий продаж активів; NR – чисті платежі відсотків

$IM - X - NR = NA$, де NA – баланс руху капіталів; $IM - X - NR$ – поточний баланс країни

Основні наслідки міжнародного руху капіталу

Позитивні наслідки, викликані рухом капіталу:

- країни, що розвиваються, в результаті притоку інвестицій не відчують їх дефіциту на внутрішньому ринку;
- ефективне використання іноземних інвестицій дозволяє багатьом країнам, що розвиваються, розпочати власний експорт капіталу і створення підприємств за кордоном.
- розвинені країни отримують можливість диверсифікувати свій ризик, тому що інвестиції можуть бути розміщеними на великій кількості об'єктів.

На обсяг потоків капіталів та їх географічну спрямованість впливають такі фактори, як:

- політичний ризик;
- макроекономічні фактори (рівень інфляції, ВВП на душу населення, розвиненість ринкової інфраструктури);
- податкова система;
- стратегія інвесторів, які вкладають капітал в країну

Негативні наслідки, викликані припливом капіталу:

1. Підвищення курсу національної валюти (подорожчання), і, як наслідок – зниження конкурентоспроможності національних галузей.

2. Як наслідок п.1. – прискорення інфляційних процесів. Притоки капіталів використовуються при накопиченні резервів в іноземній валюті. Так як ці резерви використовуються для купівлі місцевої валюти, місцева монетарна база розширюється без відповідного розширення виробництва; занадто багато грошей поллють за дуже невеликою кількістю товарів і послуг.

3. Посилення нерівномірності розвитку окремих країн, оскільки інвестиції спрямовуються, в першу чергу, в ті країни, де існують перспективи їх прибуткового розміщення. Лише в обмежених обсягах вони надходять до

найменш розвинених країн. Як наслідок – загострення конкуренції по залученню таких ресурсів.

4. Портфельні інвестиції легко піддаються спекулятивним коливанням і вносять елемент нестабільності в приймаючу країну та легко розповсюджуються на сусідні країни (ефект «доміно»).

Регулювання руху капіталів в закритій, або відкритій економіці на макрорівні може проводитись монетарними та фіскальними методами.

В закритій економіці великі видатки уряду та монетарна експансія призводить до збільшення випуску продукції в короткостроковому періоді та до збільшення ставок відсотку і високої інфляції в довгостроковому. У відкритій економіці вплив цих важелів управління залежить від обмінного курсу. Якщо обмінний курс фіксований – ефективною є фіскальна політика, а монетарна – неефективною. Якщо обмінний курс плаваючий – навпаки. Це означає, що якщо інвестори почали залишати країну та продавати її валюту, ставка % повинна піднятися до такого рівня, щоб зупинити відтік капіталу (інакше буде порушена стабільність валютного курсу). Якщо банківська система слабка, то таке зростання ставок % може призвести до банківської кризи. Прив'язка до твердої валюти не робить економіку стабільною автоматично. При непослідовній внутрішній економічній політиці може відбутися дестабілізація становища в цій країні.

Принципові відмінності в мотивації до експорту та імпорту капіталів.

Експортери - зацікавлені в найбільш прибутковому розміщенні капіталів. Імпортери – прагнуть до найбільш дешевого їх отримання. При цьому зберігається економічна нерівність партнерів, яка ставить більш сильну сторону (як правило – експортера капіталу), в більш вигідне становище яке дає можливість висування не лише економічних, але й політичних умов.

Головну роль в експорті капіталу відіграють:

- 1) Транснаціональні корпорації;
- 2) Банківські структури;

3) Інституційні інвестори, такі як страхові компанії, пенсійні фонди, інвестиційні фонди, довірчі фонди (зобов'язання довіреної особи управляти майном, яке передається під його контроль, в інтересах третіх осіб). Окремі особи переводять майно, яке їм належить, активи та пакети акцій під управління довірчих фондів, заснованих в цих країнах («податкові гавані»).

Головні імпортери закордонних інвестицій – також промислово – розвинені країни. Мета імпорту капіталу в цю групу країн – модернізація промисловості та створення нових галузей, а також підвищення конкурентоздатності продукції.

Портфельні та прямі зарубіжні інвестиції.

Сучасні тенденції на світовому ринку капіталу характеризуються лібералізацією, значним розвитком інновацій (зона євро, офшорні центри й технологія), тобто появою інформаційних систем, які забезпечують безпосереднє функціонування фінансового ринку і низькі витрати фінансових операцій.

Портфельні інвестиції – це інвестування капіталу в цінні папери з метою отримання прибутку (дивідендів). На відміну від прямих інвестицій портфельні не забезпечують контроль за компаніями за кордоном.

Кількісним критерієм розмежування прямих і портфельних інвестицій вважається 10 % придбаного капіталу фірми. Інвестиція 10% і більше – пряма, а менше 10% - портфельна.

Суб'єкти портфельного інвестування:

- індивідуальні суб'єкти (окремі юридичні або фізичні особи, які самостійно без посередників, здійснюють інвестиційну діяльність);
- інституційні суб'єкти (фінансові посередники, які акумулюють кошти індивідуальних інвесторів і здійснюють інвестиційну діяльність). Зазвичай – це операції з цінними паперами. Це інвестиційні фонди й компанії, пенсійні фонди, страхові компанії, банки, фонди взаємодопомоги;

- уряди країн. Головна мета діяльності – розширення присутності на ринках інших держав, а також позики.

Переважає більшість портфельних інвестицій здійснюється для отримання прибутку без чітко вираженої мотивації.

Портфельні операції з цінними паперами розподіляють за двома аспектами:

- традиційним або консервативним. Це операції з акціями та облігаціями.
- виключно операції на ринку похідних цінних паперів.

У платіжному балансі портфельні інвестиції відображаються як група статей, яка вказує на взаємовідносини між резидентами й президентами в торгівлі фінансовими інструментами. З точки зору платіжного балансу портфельні інвестиції бувають двох основних видів:

- цінні папери, які забезпечують участь у капіталі фірми (акції);
- боргові зобов'язання – це облігації, інструменти грошового ринку і фінансові похідні, які підтверджують право кредитора на стягнення боргу з дебітора.

На ринку портфельних інвестицій існують інструменти, які є комбінацією акцій та боргових зобов'язань:

- конвертовані облігації. Власник конвертованої облігації може обміняти її на акції емітента за ціною, встановленою згідно з угодою.
- облігаційним. Дає змогу купити певну кількість акцій емітента за заздалегідь встановленою ціною протягом певного терміну в будь – який час.

Міжнародні операції з акціями:

1. Купівля акції за кордоном в іноземній валюті.
2. Купівля та продаж іноземних акцій на внутрішньому ринку. Оцінюючи перспективи торгівлі акціями на конкретному фондовому ринку, враховують такі фактори:
 - макроекономічні умови;
 - динаміку курсу акцій;
 - показник співвідношення вартості акції за її прибутковістю.

Портфельні інвестиції включають інвестиції, основна мета яких - одержати майбутній доход. Якщо економічний агент купує облігації, випущені корпорацією, він не є одним із власників корпорації і не може брати участь у рішенні справи корпорації і не може брати участь у рішенні справ корпорації, незалежно від кількості інвестицій, якими він володіє. Якщо він купує акції, то стає частковим власником і може голосувати на щорічних загальних зборах акціонерів. При купівлі достатньої кількості акцій отримується контрольний пакет. Економічна література відзначає, що це необхідне розходження між прямими і портфельними інвестиціями.

Рух капіталу традиційно відзначається, як *прямі іноземні інвестиції*, коли іноземна сторона володіє 25 % капіталу фірми або більше (у США – 10% і більше), незалежно від того, використовується капітал для покупки нового заводу або устаткування; або придбання частини вже існуючої фірми.

Таким чином, прямі іноземні інвестиції можуть приймати різні форми:

- заснування нового підприємства в іншій країні – як підрозділ або філія;
- розширення вже існуючого підрозділу або філії;
- купівля закордонного підприємства або його активів.

Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в економічній літературі визначаються як одна з форм міжнародного бізнесу (дві інші – (1)) міжнародна торгівля і (2) міжнародне ліцензування технології й інтелектуальної власності (торговельні марки, патенти).

Слід зазначити, що велика частина ПІІ здійснюється транснаціональними корпораціями (ТНК), у яких значна частина активів являє собою ПІІ. Вони характеризуються здатністю акумулювати і переміщати капітальні ресурси у всьому світі й організувати виробництво в більш ніж в одній країні, звичайно в глобальних масштабах.

Статистична інформація з міжнародного руху капіталу - сайти міжнародних організацій:

1. Щомісячні дані МВФ щодо міжнародних потоків капіталів (табличні дані у форматі Excel) – IMF monthly capital flows dataset
<https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/WP/2020/Datasets/wp20171.ashx>
 2. Міжнародна фінансова статистика МВФ (International Financial Statistics)
<https://data.imf.org/?sk=4c514d48-b6ba-49ed-8ab9-52b0c1a0179b>
 3. Gross Capital Flows Data File - Світовий Банк у 2021 році надав великий масив статистичних даних, в якому аналізується поведінка міжнародних потоків капіталу іноземних і внутрішніх агентів, які називаються валовими потоками капіталу, протягом ділового циклу та під час фінансових криз. Розширення *odt* програми Stata можна конвертувати в Excel.
<https://datacatalog.worldbank.org/search/dataset/0039570/Gross-Capital-Flows-data-files>
<https://stata-to-csv.anvil.app/>
 4. Щомісячні дані ОЕСР щодо потоків капіталів (табличні дані у форматі Excel) - OECD monthly capital flows dataset
<https://www.oecd.org/investment/investment-policy/oecd-monthly-capital-flow-dataset.xlsx>
 5. Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД) – Доповідь зі світових інвестицій
<https://unctad.org/publication/world-investment-report-2023>
 6. Інститут міжнародних фінансів (Institute of International Finance) – The IIF capital flows tracker
<https://www.iif.com/Products/Capital-Flows-Tracker>
- Перегляд потребує додаткової реєстрації. Окремі дані можна знайти за посиланнями:

<https://x.com/PIF/status/1655954038884630528>

Інтернет – платформи статистичних даних та бізнес - аналітики

1. Trading economics - Дані казначейської служби США щодо міжнародних потоків капіталів США

<https://tradingeconomics.com/united-states/capital-flows>

2. Statista - Транснаціональні платежі

<https://www.statista.com/topics/11647/cross-border-payments/#topicOverview>

1.4.4. Міжнародне науково – технічне співробітництво

Міжнародний ринок технологій - це обмін науково – технічними знаннями і технологіями на основі спеціалізації і кооперації виробництва.

Ключові суб'єкти міжнародного ринку технологій:

- Академічні інститути;
- Національні і міжнародні державні установи;
- Приватні фірми (венчурні фірми (у т.ч бізнес - ангели.), стартапи)

Основні канали передачі технологій в світовій економіці:

1. Експорт технологій в уречевленому вигляді під час експортування товарів;
2. Передача технологій у чистому вигляді (наприклад - ліцензії);
3. Здійснення Прямих Закордонних Інвестицій з відповідною передачею технічного капіталу.

Структура ринку технологій:

1. Ринок ліцензій і патентів

- Світове співробітництво передбачає комплексну передачу декількох патентів та пов'язаних з ними ноу-хау (найчастіше – інжинірингові послуги). Ліцензіат передбачає право експорту ліцензійної продукції.

- Ліцензійний бартер
- Ноу-хау - передача технічних знань, практичний досвід, який використовується у виробничому процесі. Також комерційні секрети, незапатентовані технологічні процеси і комерційні секрети та інша інформація, яка не є широко відомою.

2. Ринок інжинірингових послуг

Міжнародна торгівля інжиніринговими послугами передбачає експортно – імпорتنі операції у формі надання проектних, консалтингових інженерних послуг, зокрема при створенні промислових та інших об'єктів.

3. Ринок консалтингових послуг

Експортно – імпорتنі операції з надання порад та рекомендацій комерційного і некомерційного характеру.

4. Ринок інформаційних послуг

Експортно імпорتنі операції з купівлі та продажу різноманітних видів інформації. Вирішальну роль в розширенні ринку інф. послуг відіграє поява нових комп'ютерних технологій та удосконалення засобів програмування і передачі інформації.

Елементи законодавства України у сфері міжнародного науково – технічного співробітництва:

Відповідно до Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», використовується наступна термінологія:

- 1) високі технології - технології, розроблені на основі новітніх наукових знань, які за своїм технологічним рівнем перевищують кращі вітчизняні та іноземні аналоги і конкурентоспроможні на світовому ринку наукомісткої продукції;
- 2) договір про трансфер технології - договір, укладений у письмовій формі між особами, яким належать та/або яким повністю чи частково передаються майнові права на технологію або її складові;
- 4) ринок технологій - система взаємовідносин споживачів технологій та їх складових та/або конкуруючих між собою постачальників цих технологій та їх складових,

спрямованих на задоволення суспільних і державних потреб у відповідних технологіях, їх складових та продукції, виготовлених з їх застосуванням;

Міжнародне співробітництво України у сфері інноваційної діяльності регулюється Статею 23. «Міжнародні договори про співробітництво у сфері інноваційної діяльності» Закону України про «Інноваційну діяльність». Зокрема: « Якщо міжнародними договорами, учасником яких є Україна і згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, встановлені інші правила, ніж ті, що передбачені законодавством України у сфері інноваційної діяльності, застосовуються правила міжнародних договорів».

Відповідно до ст. 66 Закону України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» відбувається державна підтримка міжнародного наукового та науково-технічного співробітництва, зокрема:

1. Держава створює необхідні правові та економічні умови для здійснення суб'єктами наукової і науково-технічної діяльності та Національним фондом досліджень України вільних та рівноправних відносин з науковими та науково-технічними організаціями, іноземними юридичними особами, міжнародними науковими організаціями, іноземними та міжнародними науковими товариствами та об'єднаннями, якщо ці відносини не суперечать законодавству України.

2. Міжнародне наукове та науково-технічне співробітництво здійснюється шляхом:

1) проведення спільних наукових досліджень, технічних і технологічних розробок на основі кооперації, спільних науково-технічних програм;

2) проведення досліджень та розробок за спільними координаційними угодами;

3) виконання робіт, передбачених угодою, однією із сторін якої є організація іноземної держави або міжнародна організація;

4) проведення спільних досліджень та розробок з міжнародними колективами спеціалістів, міжнародними інститутами та спільними підприємствами, використання права власності на науковий та науково-технічний (прикладний)

результат на основі договорів між суб'єктами наукової і науково-технічної діяльності;

5) взаємного обміну науковою та науково-технічною інформацією, використання об'єднаних міжнародних інформаційних фондів, банків даних;

6) проведення міжнародних конференцій, конгресів, симпозіумів;

7) взаємного обміну науковими, науково-технічними та науково-педагогічними кадрами, студентами і аспірантами, а також спільної підготовки спеціалістів;

8) участі у міжнародних наукових програмах, зокрема в рамкових програмах Європейського Союзу з досліджень та інновацій.

3. Суб'єкти наукової і науково-технічної діяльності та Національний фонд досліджень України можуть брати участь у виконанні міжнародних науково-технічних програм і проектів та укладати угоди з іноземними організаціями і юридичними особами, брати участь у діяльності іноземних та міжнародних наукових товариств, асоціацій і союзів на правах їх членів, укладати контракти з іноземними організаціями та юридичними особами, брати участь у міжнародних симпозіумах та інших заходах відповідно до законодавства України.

4. Держава забезпечує інтеграцію національного дослідницького простору до Європейського дослідницького простору шляхом реалізації його пріоритетів, зокрема:

1) підвищення ефективності національної дослідницької системи;

2) оптимізації міжнародної співпраці задля вирішення глобальних викликів, що стоять перед людством;

3) забезпечення участі у рамкових та спільних міжнародних програмах Європейського Союзу;

4) узгодження стратегії створення державних дослідницьких інфраструктур з дорожньою картою Європейських дослідницьких інфраструктур;

5) створення сприятливих умов для мобільності вчених;

6) забезпечення гендерної рівності;

7) повноцінного обміну, передачі та доступу до наукових знань.

Найбільш актуальні інноваційні технології (Frontier Technologies), відповідно до експертизи ООН [1].

1. Штучний інтелект (Artificial Intelligence);
2. Інтернет речей (Internet of Things, IoT);
3. Великі дані (Big Data);
4. Блокчейн (Blockchain);
5. Бездротові комунікаційні мережі 5-го покоління (5G);
6. 3D друк (3D Printing);
7. Робототехніка (Robotics);
8. Безпілотні транспортні засоби (Drone);
9. Генне редагування (Gene Editing);
10. Нанотехнології (Nanotechnology);
11. Сонячні панелі (Solar Photovoltaic)

Основні тенденції на сучасному міжнародному ринку технологій:

- Світова економіка знаходиться на фазі зрілості шостого технологічного устрою і створює передумови для переходу до нового. Інтенсивно розвивається електронна торгівля і погіршуються екологічні проблеми. Останні вимагають впровадження не лише нових проривних, але й підричних технологій, які зменшують залежність від невідновлювальних природних ресурсів;
- Пандемія COVID -19 створила необхідність інтенсифікації науково – технічного прогресу;
- Відбувається зростання залученості суверенних фондів у фінансування інноваційних проектів;
- Відбувається поява значної кількості компаній – стартапів, які отримали назву єдиного роги (*unicorns*) - приватні компанії з ринковою капіталізацією понад 1 млрд. дол. Такі компанії стали серйозними конкурентами венчурних фондів і бізнес – ангелів.

Використана література:

1. Technology and Innovation Report 2021. Catching Technological Waves. Innovation with Equity. New York, UNIDO, 2021. 196 p.

Статистична інформація з міжнародного науково – технічного співробітництва - сайти міжнародних організацій:

1. Статистичний центр інформації Всесвітньої організації інтелектуальної власності (World Intellectual Property Organization)
<https://www3.wipo.int/ipstats/key-search/indicator>
2. Звіт з технологій та інновацій ЮНКТАД (2023)
<https://unctad.org/tir2023>

1.4.5. Міжнародні валютно – фінансові та кредитні відносини

Рекомендована література:

1. Міжнародні валютно-фінансові відносини: конспект лекцій для студентів для студентів денної та заочної форм навчання спеціальності 292 «Міжнародні економічні відносини» Ч1. [Електронний ресурс] /Укладачі: Величко К.Ю., Тищенко О.О., Печенка О.І. – Х. : ХДУХТ, 2019.
2. Міжнародні економічні відносини: підручник / За редакцією А. П. Голікова, О. А. Довгаль. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. – 602 с.
3. Білоцерківець В. В., Завгородня О. О., Лебедєва В. К. та ін. Міжнародна економіка. Підручник./ За ред. А. О. Задої, В. М. Тарасевича – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 416 с
4. Черемісова, Т. А. "Міжнародні фінансові відносини та валютний ринок в умовах глобалізації." *Вісник соціально-економічних досліджень* 2 (1) (2013): 195-201

Засадничі поняття

Міжнародні валютні відносини	Міжнародні кредитні відносини
Валютна система та її функції	Міжнародні кредити за цільовим призначенням
Національна, регіональна і світова валютна система	Міжнародні кредити за формою надання
Основні елементи національної і світової валютних систем	
Валютні відносини і валютний механізм	

Міжнародні валютні відносини - сукупність суспільних відносин, що складаються при функціонуванні валюти у світовому господарстві та обслуговують взаємний обмін результатами діяльності національних господарств. Розвиток міжнародних валютних відносин обумовлений зростанням продуктивних сил, створенням світового ринку, поглибленням міжнародного поділу праці (МПП), формуванням світової системи господарства, інтернаціоналізацією і глобалізацією господарських зв'язків.

Валютні відносини знаходяться в залежності від стану МЕВ. Будь які зміни в їх формах будуть впливати на валютні відносини і навпаки. Для регулювання валютних відносин між країнами потрібна валютна система.

Міжнародні фінансові відносини - «це фінансові зв'язки між учасниками міжнародних економічних відносин у процесі руху товарів, робіт, послуг, фінансових ресурсів, капіталу, ноу-хау, що виходять далеко за рамки національних, основними об'єктами яких є іноземні інвестиції (прямі та портфельні), позики (банківські та небанківські), товари та послуги, технології, робоча сила». [4]

Відповідно із Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» № 959-ХІІ від 16.04.1991 р. (стаття 3), до видів зовнішньоекономічної діяльності, які передбачають здійснення валютно-фінансових операцій, належать такі:

- надання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України страхових, брокерських, облікових, аудиторських та інших послуг іноземним суб'єктам господарської діяльності;

- надання вищезазначених послуг іноземними суб'єктами господарської діяльності суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності України;

- міжнародні фінансові операції та операції з цінними паперами;

- кредитні та розрахункові операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності;

- створення спільних підприємств різних видів і форм, проведення спільних господарських операцій та спільне володіння майном як на території України, так і за її межами;

- створення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності банківських, кредитних і страхових установ за межами України, а також створення іноземними суб'єктами господарської діяльності зазначених установ на території України;

- орендні, у тому числі лізингові, операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності;

- операції з придбання, продажу та обміну валюти на валютних аукціонах, валютних біржах та на міжбанківському валютному ринку

Валютна система – сукупність грошово – кредитних відносин, які склалися між суб'єктами світового господарства на базі інтернаціоналізації світової економіки і закріплена в світових угодах і державно – правових нормах. По мірі розвитку інтернаціоналізації формується національна, регіональна і світова валютна система.

Функції національної валютної системи:

- формування та функціонування валютних ресурсів;

- забезпечення зовнішньоекономічних зв'язків країни;

- забезпечення оптимальних умов функціонування національної економіки

Регіональна валютна система - форма організації валютних відносин низки держав певного регіону, закріплена в міждержавних угодах і в створенні міждержавних фінансово – кредитних інститутів (Європейська Валютна Система)

Світова валютна система – глобальна форма організації валютних відносин в рамках світового господарства, закріплена багатосторонніми міждержавними угодами та регульована міжнародними валютно – кредитними і фінансовими організаціями. Включає в себе *валютні відносини і валютний механізм*.

Валютні відносини – зв'язки приватних осіб, фірм, банків на валютному і грошовому ринках з метою здійснення міжнародних розрахунків, кредитних і валютних операцій.

Валютний механізм – правові норми на національному і міжнародних рівнях.

Основні функції світової валютної системи:

- Опосередкування міжнародних економічних зв'язків;
- Забезпечення платіжно – розрахункового обороту в рамках світової економіки;
- Забезпечення необхідних умов для безперебійної реалізації товарів;
- Регламентування і координація режимів національних валютних систем;
- Уніфікація і стандартизація принципів валютних відносин;

Національна валютна система	Світова валютна система
<ul style="list-style-type: none">▪ Національна валюта.▪ Умови конвертованості національної валюти.▪ Паритет національної валюти.▪ Режим курсу національної валюти.	<ul style="list-style-type: none">▪ Функціональні форми світових грошей.▪ Умови взаємної конвертованості валют.▪ Уніфікований режим валютних паритетів.▪ Регламентація режимів валютних курсів.

<ul style="list-style-type: none"> ▪ Наявність або відсутність валютних обмежень, валютний контроль. ▪ Національне регулювання міжнародної валютної ліквідності країни. ▪ Регламентація використання міжнародних кредитних засобів обігу. ▪ Режим національного валютного ринку і ринку золота. ▪ Національні органи, що регулюють валютні відносини країни 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Міждержавне регулювання валютних обмежень. □ ▪ Міждержавне регулювання міжнародної валютної ліквідності. ▪ Уніфікація правил використання міжнародних кредитних засобів обігу. ▪ Уніфікація правил основних форм міжнародних розрахунків. ▪ Режим світових валютних ринків і ринків золота. ▪ Міжнародна організація, що здійснює міждержавне валютне регулювання
--	--

Таблиця 4. Основні елементи національної і світової валютних систем [2]

Валюта і валютний курс

За статусом валюти розподіляють на наступні:

- Національна;
- Іноземна;
- Міжнародна умовна (СДР);
- Євровалюта (валюта, яка приймає участь в розрахунках третіх країн і не контролюється фінансовими органами країни - емітента)

За матеріально – уречевленою формою валюти розподіляють на готівкові і безготівкові

«Резервна валюта» - іноземна валюта, в якій центральні банки інших держав накопичують і зберігають резерви для міжнародних розрахунків за зовнішньоторговельними операціями та іноземними інвестиціями [3].

Міжнародна рахункова валютна одиниця використовується як умовний масштаб для порівняння міжнародних вимог і зобов'язань, встановлення валютного паритету і курсу, як міжнародний платіжний і резервний засіб.

Критерій	Види валют
1. За статусом валюти	Національна
	Іноземна
	Міжнародна
	Регіональна
2. За відношенням до валютних запасів країни	Резервна
	Інші валюти
3. За режимом використання	Вільноконвертована
	Частково конвертована (зовнішньо або внутрішньо конвертована)
	Неконвертована
4. За видами ціни контракту	Валюта ціни контракту
	Валюта платежу
	Валюта кредиту
	Валюта кредиту
	Валюта векселю
5. За відношенням	Сильна (тверда)
	Слабка (м'яка)
6. За матеріальною формою	Готівкова
	Безготівкова
7. За принципом побудови	«Кошикового» типу

Таблиця 5. Класифікація валют**Фактори впливу на валютний курс:**

- Купівельна спроможність валют;
- Макроекономічні показники країни – ВВП, ВВП, національні доходи та інші фактори;
- Інфляційні очікування;
- Стан платіжного балансу країни;
- Валютна політика

За способом розрахунків валютні курси бувають *фактичні і паритетні*.

Останні можуть не співпадати з реальним розрахунком, а відхиляються від нього і можуть бути, або завищеними, або заниженими.

З врахуванням інфляції розрізняють номінальний і реальний валютний курси

Види валютних ринків і валютні операції

Світовий валютний (форексний) ринок включає окремі ринки, локалізовані в різних регіонах світу, центрах міжнародної торгівлі і валютно-фінансових операцій. На валютному ринку здійснюється широке коло операцій, пов'язаних із зовнішньоторговельними розрахунками, міграцією капіталу, туризмом, а також зі страхуванням валютних ризиків і проведенням інтервенційних заходів.

Основні гравці на валютному ринку:

- центральні емісійні банки країн;
- комерційні банки;
- спеціалізовані брокерські та дилерські організації;
- транснаціональні компанії;
- фірми та фізичні особи;

Функції валютного ринку

- обслуговування міжнародного обігу товарів, послуг, капіталу;
- формування валютного курсу під впливом попиту і пропозиції;

- механізм для захисту від валютних ризиків;
- державний інструмент грошово – кредитної політики
- диверсифікація валютних резервів банків та підприємств

Еволюція валютно – фінансової системи:

1. Паризька валютна система (1867 – 20і роки ХХ століття)
2. Генуезька валютна система (1922 – 30і роки ХХ століття)
3. Бреттон – Вудська валютна система (1944 – 1976 роки)
4. Ямайська валютна система (1976 – по наш час)

Міжнародні кредитні відносини

Міжнародний кредит – форма міжнародно – економічних відносин, яка характеризує отримання доходу у вигляді позичкових відсотків, торговельних кредитів та депозитів. Зворотна форма міжнародного кредитування – *міжнародне запозичення*.

Суб'єкти міжнародного кредитування – це банки, кредитні установи різних країн, міжнародні інституції та інші фізичні та юридичні особи.

Міжнародний кредит використовують для таких цілей:

- забезпечення перерозподілу фінансових і матеріальних ресурсів між країнами та їх ефективністю використання;
 - посилення процесу нагромадження в межах усього грошового господарства, коли тимчасово вільні кошти одних країн спрямовані на фінансування інших;
 - прискорення розвитку продуктивних сил;

За цільовим призначенням кредити поділяють на такі види:

- пов'язані кредити – це суто цільові кредити, які закріплюються в кредитній угоді (комерційний кредит для закупівлі певних товарів чи послуг та інвестиційний кредит, коли кошти спрямовані на будівельні програми);
- фінансові кредити не мають цільового призначення

За формою надання розрізняють:

- товарні кредити;

- валютні кредити.

За терміном міжнародні кредити розрізняють:

- короткострокові (терміном до 1 року);
- середньострокові (понад 5 – 7 років).

Короткострокові кредити обслуговують міжнародну торгівлі міжнародний обмін послугами, середньострокові – експорт машин і обладнання, довгострокові – інвестиції інфраструктури та виробничу сферу.

За валютою позики:

У валюті країни – позичальника;

У валюті країни – кредитора;

У валюті третьої країни або у міжнародній розрахунковій одиниці (SDR)

За кредитним забезпеченням:

- беззаставний
- заставний;
- гарантований;
- бланковий

За формою надання:

- валютний (готівковий), що надається банками у грошовій формі;
- акцептний, який може експортер, або імпортер через передачу банку власних переводних векселів (тратт), виписаних на даний банк

Сучасний стан міжнародного кредитування характеризується як гостра криза. Це період недовіри між учасниками кредитних відносин, позичальники виявились неспроможними відповідати за зобов'язання і найбільші інституції (кредитори) опиняються перед загрозою неповернення своїх коштів. Досконалість кредитного ринку порушують фактори, які призводять до кризи заборгованості у випадку дефолту (анулювання боргу боржником). Домогтися виплат за зобов'язаннями можна, якщо боржник – суверенний уряд.

Джерела міжнародного кредиту: «мобілізовані національними банками та міжнародними фінансово – кредитними інститутами

- а) грошові кошти, тимчасово вивільнені з національних, транснаціональних, між – та наддерждавних процесів кругообігу капіталу;
- б) Заощадження та нагромадження домогосподарств, підприємств й урядових організацій різних країн.

Суспільний і національний борг

«Використовують поняття: public debts (суспільний борг) і national debts (національний борг). При цьому під національним боргом розуміють лише борги центрального уряду, як зовнішні, так і внутрішні.

Суспільний борг (у вітчизняній термінології – «державний») формується шляхом симбіозу національного боргу і боргу державного сектору господарства.

Сумарна величина перелічених вище боргів формує **зовнішній борг держави** (або валовий зовнішній борг (згідно методології Світового банку), чи зовнішній борг національної економіки (з точки зору економічної науки та міжнародної практики)), під яким розуміють сукупність боргових зобов'язань резидентів перед нерезидентами, які підлягають погашенню в іноземній валюті, товарах чи послугах.

Відповідно **до методики Світового банку**, загальний зовнішній борг складається з короткотермінового боргу (Short-term debt), довготермінового боргу (Long-term debt), кредитів МВФ (Use of IMF credits). За типом боржника виділяють: зовнішній державний борг (виникає у результаті отримання двохсторонніх кредитів від інших урядів, Центральних банків, урядових установ і державних експортноімпортних банків, а також борг, що виникає у результаті отримання кредитів від міжнародних організацій і регіональних банків розвитку); зовнішній гарантований державою борг (сукупність боргів, платежі за якими гарантуються державою); зовнішній приватний негарантований борг (сукупність боргів приватних фірм, платежі за якими не гарантуються державою). За типом кредитора (або відповідно до джерел фінансування) розрізняють офіційний та неофіційний (комерційний) зовнішній борг. Двосторонні кредити надаються уряду країни боржника з

метою підтримки платіжного балансу; фінансування дефіциту державного бюджету; фінансування імпорту з країн донорів.

Статистична інформація щодо міжнародної торгівлі міжнародних організацій:

1. Міжнародний Валютний Фонд – Статистичні дані

<https://www.imf.org/en/Data>

2. Міжнародний Валютний Фонд - Платіжний баланс та міжнародна інвестиційна позиція

<https://data.imf.org/?sk=7a51304b-6426-40c0-83dd-ca473ca1fd52>

3. Відкриті дані Світового Банку

<https://data.worldbank.org/>

1.4.5. Міжнародна економічна інтеграція

ЗАСАДНИЧІ ПОНЯТТЯ

Визначення міжнародної економічної інтеграції (МЕІ)	Динамічний ефект інтеграції
Рівні МЕІ	Зона вільної торгівлі
Ефект згортання торгівлі	Економічна інтеграція
Ефект розширення торгівлі	Економічний союз
Митний союз	Спільний ринок
Преференційна торговельна угода	Міжнародна економічна інтеграція – провідні тенденції

Рекомендована література:

1. І. Бураковський Теорія Міжнародної торгівлі. К. – Основи, 2000

2. Міжнародна економіка: підручник / Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, Я. М. Столярчук. — К.: КНЕУ, 2014. — 762 с.
3. Estupiñán, Joan Miguel Tejedor. "Theories and methods of regional integration and free trade agreements." *Revista de economía mundial* 47 (2017).

Визначення міжнародної економічної інтеграції (МЕІ)

Інтеграція (лат.integratio) абстрактно – теоретичному контексті означає стан зв'язаності окремих диференційованих частин і функцій системи в ціле, а також процес, що веде до такого стану.

Міжнародна економічна інтеграція (МЕІ) – процес зближення, взаємозалежності, зрощування національних економік і формування цілісного регіонального (міжнародного) господарського комплексу. В основі МЕІ знаходиться міжнародний поділ праці. Зростання взаємозалежності країн стало аксіомою розвитку світової економіки сучасності. Економічна інтеграція є наступним етапом розвитку міжнародних економічних відносин після простого товарного обміну, простої спеціалізації і кооперації виробництва з очевидною **інтернаціоналізацією** економічних процесів (стійких економічних зв'язків та виходу виробничих процесів за рамки національних економік, усупільнення виробництва в регіональних і світових масштабах).

Рівні міжнародної економічної інтеграції.

Мікрорівень:

- горизонтальна (злиття фірм, які виготовляють гетерогенні або гомогенні товари та організовують спільну систему збуту та виробництва в інших країна);
- вертикальна (об'єднання фірм на різних стадіях виробничих циклів та формування вертикально інтегрованих структур);
- змішана інтеграція – одночасне комбінування і диверсифікація виробництва

Макрорівень:

Основні суб'єкти – ініціатори інтеграційних процесів – суверенні держави. «Ключовою мотивацією країн, які приймають рішення щодо об'єднання в регіональне інтеграційне угруповання, завжди є можливість суттєвого зниження трансакційних витрат ведення бізнес-діяльності завдяки формуванню єдиного

ринку товарів, послуг, капіталу, фінансових ресурсів та технологій, а також конвергенції національних політик у сфері промислового виробництва, зовнішньої торгівлі та руху робочої сили” [Лук’яненко, Поручник, с.558]

Основні рівні економічного співробітництва (інтеграції).

- *зона преференційної торгівлі* – передбачає зниження внутрішніх тарифів між країнами – учасницями;
- *зона вільної торгівлі* – передбачає усунення внутрішніх митних тарифів між країнами – учасницями, але збереження митних тарифів щодо інших країн;
- *митний союз (МС)* – всі внутрішні митні тарифи замінюються єдиними зовнішніми;
- *спільний ринок (СР)* – всі характеристики МС доповнюються відсутністю обмежень для руху факторів виробництва, наприклад праці та капіталу. Сьогодні повністю відповідає вимогам СР лише ЄС.
- *економічний союз*. Відбувається повна економічна інтеграція – уніфікуються кредитно – грошова та соціальна політики, стратегія економічного розвитку, оподаткування, а також створюються наднаціональний орган, рішення якого обов’язкові для кожного члена союзу. Ця стадія передбачає відповідний рівень політичної інтеграції. Так, заснування Європейського парламенту було кроком до політичного об’єднання Європи.

“Політичні фактори формують спеціальні політичні інститути, діяльність яких охоплює управління соціально – економічним розвитком країн угруповання з єдиного центру, делегування частини повноважень національних органів влади на наднаціональний рівень, а також віддання частини державного та економічного суверенітету країн заради досягнення спільних цілей”. [Лук’яненко, Поручник, с.560].

«Вплив економічних факторів виявляється в посиленні конкуренції на всіх сегментах глобального ринку, загостренні суперечностей між основними центрами світового економічного суперництва, поглибленні процесів транснаціоналізації національних економік, розширенні чисельності конкурентоспроможних суб’єктів ринку». [2].

На етапі створення економічного союзу в найбільш повній мірі проявляє себе: «фінансова інтеграція» **Інтеграція фінансова** (*Financial Integration*) — процес міждержавної уніфікації й гармонізації національних податкових систем, бюджетних процесів, державних витрат, банківського нагляду, скасування обмежень щодо руху фінансового капіталу. [2].

Наслідки міжнародної економічної інтеграції:

Статичні ефекти – «внаслідок створення інтеграційного об'єднання реалізація принципу взаємної міжнародної торгівлі веде до зростання товаропотоків між країнами. Такий ефект має назву *ефект розширення торгівлі* (*trade creation*). Також може виникнути ситуація *ефекту згортання торгівлі* (протекціонізм у відносинах з третіми країнами та інтенсифікація взаємного товарообороту призводить до певного згортання торговельно – економічних відносин між ними та членами об'єднання).

Динамічні ефекти - трансформація загальних умов та параметрів функціонування національної економічної системи:

- створення більш конкурентного середовища для національних виробників та зменшення рівня їх монопольної влади на внутрішньому ринку порівняно з доінтеграційним процесом;
- сприяння реалізації ефекту економії на масштабах виробництва певних експортних товарів

Динаміка розвитку країн інтеграційного може мати різнорідний характер. Для ЄС характерна так звана **Європа різних швидкостей** (*Multi-speed Europe*) — ідея про те, що різні частини Європейського Союзу повинні інтегруватися на різних рівнях і темпах залежно від політичної ситуації в кожній окремій країні. Європа на різних швидкостях зараз є реальністю, лише частина країн ЄС є членами єврозони та Шенгенської зони. Як і інші форми диференційованої інтеграції, «багатошвидкісна Європа» має на меті врятувати «розширення та поглиблення Європейського Союзу» всупереч політичній опозиції.

Зміна структури споживання;

Зростання інвестицій в економіку країн – членів об'єднання з внутрішніх та зовнішніх джерел;

Зростання мобільності факторів виробництва в межах зони інтеграції [1].

Передумови формування і функціонування інтеграційних об'єднань:

- співставний рівень економічного розвитку країн;
- економічна інтеграція є ефективною, якщо економіка країна, яка приєднується до економічного блоку, не знаходиться в стані економічної рецесії, або депресії;
- географічна близькість країн - учасниць інтеграційного процесу;
- політична воля краї – учасниць

В Законі України «Про основи національної безпеки України» пріоритетами національних інтересів України визначено інтеграцію України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі, а також інтеграцію в євроатлантичний безпековий простір з метою набуття членства в Організації Північноатлантичного договору.

Міжнародна економічна інтеграція – провідні тенденції

Поряд з фіаско ринку та держави у нинішньому контексті глобалізації існують також фіаско в процесі міжнародної економічної інтеграції та в наднаціональних інституціях, які регулюють процеси інтеграції.

- 1) нерівномірний міжнародний обмін;
- 2) асиметричні та взаємозалежні міжнародні відносини;
- 3) глобальні або міжнародні суспільні блага;
- 4) зовнішні ефекти;
- 5) недосконала інформація;
- 6) міжнародний економічний дисбаланс.

Основними недоліками наднаціонального управління чи супранаціоналізму є:

- 1) обмежений доступ до інформації;
- 2) частковий контроль над приватними транснаціональними корпораціями;
- 3) частковий контроль міжнародної бюрократії та наднаціональних інститутів;

4) обмеження, накладені політичними процесами інтеграції на національному та міжнародному рівнях [3].

Інформацію про найбільші торговельні блоки світу можна знайти на сайті:

<https://www.tradeimex.in/blogs/top-trading-blocs-in-the-world>

СИТУАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ: ТЕНДЕНЦІЇ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ – СПІВПРАЦЯ МІЖ ЄС ТА США

“Будуть розглянуті тенденції та шоки, які впливають на міжнародну торгівлю, додану вартість мультилателаризму та те, як економічна безпека посилюється завдяки відкритості торгівлі між Європейським Союзом і Сполученими Штатами.

«За останні роки спостерігається відносно повільне зростання світової торгівлі, при цьому темпи зростання значно відстають від світового економічного зростання. Спостерігаються перші ознаки цієї фрагментації торгівлі, коли торгівля фактично зосереджується більше вздовж геополітичних ліній. І ми бачимо це ще більш виразно в інвестиційних законах. Отже, занепокоєння тут пов'язане з ризиками глобальної економічної фрагментації, зростання протекціонізму, використання зброї в торгівлі. І, оскільки є дослідження та оцінки, зроблені МВФ, якщо ця глобальна економічна фрагментація має відбутися, і торгівля буде зосереджена вздовж геополітичних блоків, це може мати істотний негативний вплив на світову економіку, до 7 відсотків.

Це дорівнює еквіваленту вилучення сукупного ВВП Німеччини та Франції зі світової економіки. Таким чином потенціал витрат дуже значний. Тому важливо продовжувати співпрацювати та інвестувати в засновану на правилах багатосторонню глобальну торгову систему. Принципи найбільшого сприяння в СОТ лежать в основі значної частини стійкості глобальної торгівлі, незважаючи на геополітичні конфлікти та порушення ланцюга поставок. І очевидно, що зараз у різних країнах триває багато роботи над різними двосторонніми або регіональними торговими угодами, але все одно 75 відсотків світової торгівлі відбувається за правилами СОТ. А в Європейському Союзі існує найбільша у світі

мережу угод про вільну торгівлю. І досі більше половини торгівлі ЄС відбувається за правилами СОТ. Проблема полягає в збереженні, заснованої на правилах багатосторонньої торгової системи.

В США та ЄС обидві економіки могли б прийняти більш сильну політику, яка могла б змінити ситуацію з точки зору цих проблем. Якщо ЄС і США об'єднують зусилля, ситуація може змінитися. Разом вони становлять 42 відсотки світового ВВП і одночасно з цим мають найбільші у світі торговельні та інвестиційні відносини, і є також найбільшими торговельними партнерами один одного та найбільшими інвестором. Торгівля забезпечує близько 16 мільйонів робочих місць по обидва боки Атлантики. Це найбільше двостороннє торговельне партнерство у світі. Отже, для економіки ЄС і США багато поставлено на карту. І ми можемо рухати голку по всьому світу, якщо будемо працювати разом.

З точки зору торгівлі головний проект - розбудова зеленого трансатлантичного ринку, оскільки співпраця над озелененням економіки, скороченням викидів може означати великий економічний ефект в майбутньому. Це також означає співпрацю щодо налаштувань або стандартів, особливо щодо нових технологій. Це робота з оцінки відповідності, зелених публічних закупівель, низка інших напрямків. І в нинішньому геополітичному ландшафті це, очевидно, також означає координовану роботу в сфері економічної безпеки, тому що очевидно, що економічна безпека займає набагато більше уваги в порядку денному по обидва боки Атлантики. І, знову ж таки, можна досягти більшого за рахунок співпраці та координування зусиль”[Dombrovskis].

“2024 рік є роком президентських виборів в США та ЄС (вибори до Європейського парламенту та створення Європейської Комісії) . За умови політичної угоди може бути досягнута стратегічно важлива угода щодо об'єднання основних напрямів взаємодії з постачальниками критично важливих мінералів у багатих на природні ресурси країнах, намагаючись спрямувати свої зусилля на боротьбу з домінуванням Китаю у поставках матеріалів, які є ключовими для майбутніх технологій” [Гурін].

За даними інформаційного агентства Bloomberg цей крок об'єднає концепцію критично важливого сировинного клубу ЄС із флагманським партнерством у сфері безпеки корисних копалин адміністрації президента США Дж.Байдена.

Ключем до їхніх спільних зусиль є робота з країнами, багатими на ресурси, для розробки стандартів щодо інвестицій, торгівлі, досліджень та екологічних питань, які США та ЄС розглядають як альтернативу співпраці з Китаєм.

На діаграмі, представленій нижче, наведено дані щодо частки експорту корисних копалин країн світу.

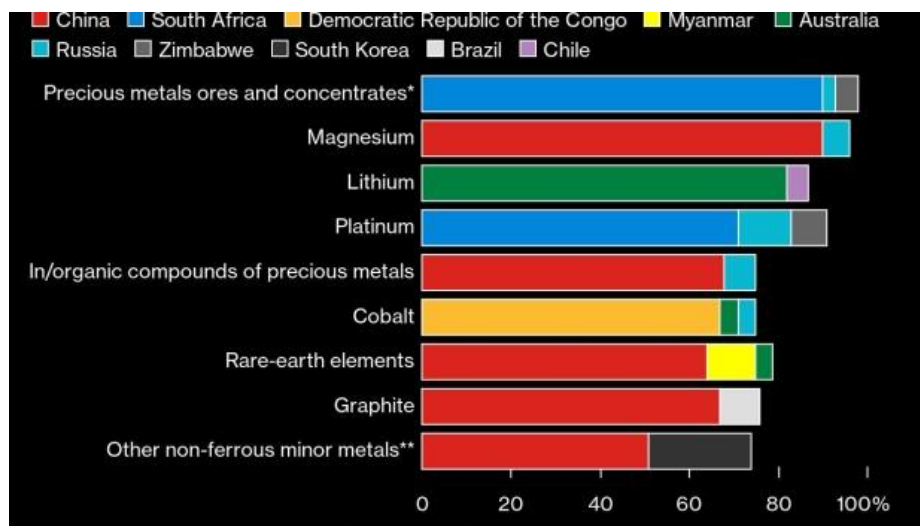

Рисунок 13. Частка експорту корисних копалин країн світу.

Джерело: [Nardelli]

Також перспективним є початок роботи над глобальною угодою між ЄС та США щодо сталі та алюмінію, а також тарифних і нетарифних обмежень.

Економічна безпека. З одного боку, потрібний зважений підхід щодо стратегічних технологій, стратегічних активів, інфраструктури, в інтересах національної безпеки ЄС. З іншого - не можна допустити появи нових стратегічних залежностей. Наприклад, США та ЄС залучені до зеленої та цифрової трансформації економіки. У 2022 році їм довелося послабити стратегічну залежність ЄС від поставок російського природного газу. У 2024 році, під час переходу до зеленої та цифрової економіки, важливо, не

створювати нових стратегічних залежностей. Поставка найважливішої мінеральної сировини вказує на те, то в ряді випадків ЄС залежить на 80, 90, і більше ніж на 90 відсотків від поставок з Китаю.

Тому важливо працювати над диверсифікацією цих поставок. Початок функціонування Форуму партнерства з безпеки корисних копалин, на якому ЄС і США співголовують, є важливим кроком у цьому відношенні. Ідея полягає в об'єднанні країн, багатих на ресурси, які можуть розвивати не лише видобувні, а й переробні потужності для отримання більш високої доданої вартості від наявних ресурсів і забезпечення безпеки поставок найважливіших корисних копалин.

Відносини між ЄС і Китаєм залежатимуть у великій мірі від того, як Китай вирішить діяти в Україні. Спостерігається усе більше ознак того, що Китай фактично постачає компоненти, усі види обладнання до Росії, серед яких зброя та предмети подвійного використання. Це означає підняття питання про колективну відповідь на агресію Росії проти України, запровадження санкцій проти Росії, надання Україні всієї необхідної підтримки — фінансової, політичної, військової.

Використані літературні джерела:

Dombrovskis V., Sapiro M. Trends in international trade: a conversation with Valdis Dombrovskis

<https://www.cfr.org/event/trends-international-trade-conversation-valdis-dombrovskis>

Nardelli A., Marlow I. EU, US to Align Global Minerals Push Against China's Supply Grip

<https://www.bnnbloomberg.ca/eu-us-to-align-global-minerals-push-against-china-s-supply-grip-1.2033154>

Гурін А. США та ЄС співпрацюватимуть над зменшенням залежності від Китаю в постачанні критично важливих мінералів — Bloomberg

<https://zn.ua/ukr/WORLD/ssha-ta-jes-spivpratsjuvatimut-nad-zmshennjam-zalezhnosti-vid-kitaju-v-postachanni-kritichno-vazhlivikh-mineraliv-bloomberg.html>

Запитання для обговорення:

1. Які питання міжнародної торговельної політики викликають найбільше занепокоєння у сучасному світі?
2. У випадку США та ЄС якими повинні бути невідкладні заходи спільної торговельної політики?
3. Надайте свій прогноз щодо розвитку торговельних відносин між США та ЄС у найближчі роки.
4. Якою цінність ідеї торговельної угоди США як механізму, який міг би збільшити створення більшої кількості робочих місць з обох сторін?
5. Одним із викликів, з якими стикаються економіки США та ЄС в контексті економічної безпеки є Китай. Економічна безпека, звичайно, залежить для США, а також для інших країн від інвестування, створення та розширення надійного середнього класу. Яким є важіль впливу, який, на вашу думку, має ЄС у своїх відносинах з Китаєм, який він готовий використати, щоб спробувати досягти кращих результатів?
6. Майбутнє торговельних відносин між ЄС і Китаєм залежатиме від того, як Китай вирішить діяти в Україні. Надайте оцінку економічним діям Китаю в сучасному світі?
7. Відносини Китаю з Іраном викликають усе більше занепокоєння у західному світі. Зокрема, відносини Китаю з Росією, які суперечать інтересам України, Європи та США, не покращуються. Якими повинні бути заходи ЄС для доведення своєї позиції до Китаю щодо ситуації в Україні та відносин з росією?
8. Яким повинен бути механізм реалізації дії Трансатлантичного альянсу між США та ЄС?

9. Які реформи, на вашу думку, є найважливішими для відновлення роботи СОТ? Якою в цьому є роль ЄС?
10. Глобальна торгова система заснована на правилах, однак існують фрірайдери, які користуються перевагами Режиму Найбільшого Сприяння. Які заходи необхідно вжити для зміни ситуації?

Розділ 2. Види послуг у міжнародній торгівлі за класифікацією СОТ (ГАТС)

Генеральна угода про торгівлю послугами (GATS) — це угода Світової організації торгівлі (СОТ), яка набула чинності в 1995 році. Мета угоди - створити надійну та передбачувану систему міжнародних правил торгівлі послугами, сприяти поступовій лібералізації ринків послуг.

Усі члени СОТ є сторонами GATS. Фундаментальні принципи GATS застосовуються, в цілому, до всіх секторів послуг.

Існують два винятки:

- послуги, що надаються під час виконання державних повноважень на комерційній основі, такі як схеми соціального забезпечення, охорона здоров'я, освіта;
 - послуги, пов'язані з повітряним транспортом
- GATS також поширюється на всі послуги, що закупаються всіма рівнями влади (центральним, регіональним, місцевим тощо).

Уряди залишаються вільними у вирішенні питання, які сектори послуг вони фактично лібералізують.

Основні принципи:

Режим найбільшого сприяння (РНС) гарантує, що кожна країна-підписант ставиться до послуг і постачальників послуг будь-якої країни-члена невибірково, не менш сприятливо, ніж до будь-якої іншої країни.

За винятком певних умов, дві країни не можуть укласти преференційні угоди, які є дискримінаційними щодо інших.

Принцип Національного режиму (National treatment principle) передбачає, що кожна країна-член ставиться до послуг іншої країни-члена не менш сприятливо, ніж до своїх власних національних продуктів.

Країни не можуть застосовувати дискримінаційні заходи на користь національних послуг або постачальників послуг.

Класифікація секторів послуг.

GATS охоплює всі послуги за деякими винятками. Перелік охоплених секторів послуг і підсекторів можна знайти в списку класифікації секторів послуг.

ВИДИ ПОСЛУГ	
1. ДІЛОВІ ПОСЛУГИ	2. ПОСЛУГИ ЗВ'ЯЗКУ
Ф. Інші бізнес-послуги а. Рекламні послуги б. Дослідження ринку та послуги з опитування громадської думки с. Послуги управлінського консультування д. Послуги, пов'язані з людиною, консалтинг е. Сервіс технічних випробувань і аналізів. ф. Послуги, пов'язані з сільським, мисливським та лісовим господарством г. Послуги супутні рибальству	А. Поштові послуги В. Кур'єрські послуги С. Телекомунікаційні послуги а. Голосові телефонні послуги б. Служби передачі даних з пакетною комутацією с. Послуги передачі даних з комутацією каналів д. Телексні послуги е. Телеграфні послуги ф. Факсимільні послуги г. Послуги приватних орендованих каналів і. Голосова пошта h. Електронна пошта

<p>h. Послуги, пов'язані з видобуванням корисних копалин</p> <p>i. Послуги, супутні виробництву</p> <p>j. Послуги, пов'язані з розподілом енергії</p> <p>k. Послуги, пов'язані з працевлаштування та постачання персоналу</p> <p>l. Розслідування та охорона</p> <p>m. Супутні науково-технічні консультації</p> <p>n. Технічне обслуговування та ремонт обладнання (не включаючи морські судна, літаки або інше транспортне обладнання)</p> <p>o. Послуги з прибирання будівель</p> <p>p. Фотографічні послуги</p> <p>q. Пакувальні послуги</p> <p>r. Друкарські послуги та видавництво</p> <p>s. Конференц -послуги</p> <p>t. Інші послуги</p>	<p>j. Он-лайн пошук інформації та бази даних</p> <p>k. Електронний обмін даними</p> <p>l. Розширені/додаткові факсимільні послуги, в т.ч. зберігання і пересилання, зберігання та видалення</p> <p>m. Перетворення коду та протоколу</p> <p>n. Он-лайн інформація та/або обробка даних (включаючи обробку транзакцій)</p> <p>o. Інші</p>
	<p>А. Аудіовізуальні послуги</p> <p>a. Виробництво кіно- та відеофільмів та послуги дистрибуції</p> <p>b. Обслуговування кінопроекційної техніки</p> <p>c. Послуги радіо і телебачення</p> <p>d. Послуги радіо- та телевізійного мовлення</p> <p>e. Звукозапис п.а.</p>

	<p>f. Інші</p> <p>e. Інше</p>
	<p>3. БУДІВНИЦТВО ТА СУМЕЖНІ ІНЖЕНЕРНІ ПОСЛУГИ</p> <p>A. Загальноконструкційні роботи для будівель</p> <p>B. Загальноконструкційні роботи цивільного будівництва</p> <p>C. Роботи зі встановлення та монтажу</p> <p>D. Завершення будівництва та оздоблювальні роботи</p> <p>E. Інше</p>
	<p>4. ПОСЛУГИ ДИСТРИБУЦІЇ</p> <p>A. Послуги комісіонерів</p> <p>B. Послуги з оптової торгівлі</p> <p>C. Роздрібні послуги</p> <p>D. Франчайзинг</p> <p>E. Інше</p>
	<p>4. ОСВІТНІ ПОСЛУГИ</p> <p>A. Послуги початкової освіти</p> <p>B. Послуги середньої освіти</p> <p>C. Послуги вищої освіти</p> <p>D. Освіта дорослих</p> <p>E. Інші освітні послуги</p>
	<p>6. ЕКОЛОГІЧНІ ПОСЛУГИ</p> <p>A. Послуги з обслуговування ї</p>

В. Сміття та видалення відходів

С. Санітарія і подібні послуги

Д. Інші послуги

7.ФІНАНСОВІ ПОСЛУГИ

А. Усі страхові та пов'язані зі страхуванням послуги

a. Послуги страхування життя, нещасних випадків та здоров'я

b. Послуги страхування, крім життя

c. Перестрахування та ретроцесія

d. Послуги допоміжні до страхування (включаючи брокерські та агентські послуги)

f. Торгівля за власний рахунок або за рахунок клієнтів, чи на біржі, чи в позабіржовому

В. Банківські та інші фінансові послуги (без страхування)

a. Прийом вкладів та інших поворотних коштів від громадськості

b. Кредитування всіх видів, в т.ч. споживче:

кредит, іпотечний кредит, факторинг і фінансування комерційних операцій

c. Фінансовий лізинг

d. Усі послуги оплати та грошових переказів

e. Гарантії та зобов'язання

f. Торгівля за власний рахунок або за рахунок клієнтів, на біржі, чи гна позабіржовому ринку чи іншим чином, зокрема:

- інструменти грошового ринку (чеки, векселі, депозитні сертифікати - тощо)
- валютні операції
- деривативи, включаючи, але не обмежуючись ними
- ф'ючерси та опціони
- курсові та процентні інструменти, включно такі продукти, як свопи, форвардні курсові угоди тощо.
- переказні цінні папери
- інші оборотні інструменти та фінансові активи, в т.ч. злитки

g. Участь у випусках усіх видів цінних паперів, у т.ч. андеррайтинг і розміщення в якості агента (відкритого чи приватного) і надання послуг, пов'язаних з такими питаннями

h. Грошове маклерство

i. Управління активами, наприклад управління готівкою або портфелем, усі форми управління колективними інвестиціями, управління пенсійними фондами, кастодіальні депозитарії та трастові послуги

	<p> j. Розрахунково-клірингові послуги для фінансових активи, в т.ч. цінні папери, деривативи або/ та інші оборотні документи к. Консультаційні та інші допоміжні фінансові послуги щодо всіх видів діяльності, вкл. кредитні довідки та аналіз, інвестиції та портфельні дослідження та консультації, консультації щодо придбання та корпоративної реструктуризації та стратегії л. Надання та передача фінансової інформації, обробка фінансових даних, програмне забезпечення постачальниками інших фінансових послуг В. Інше </p>
	<p> 8. Пов'язані з охороною здоров'я та соціальні послуги (крім перерахованих у 1.А.г-і.) А. Лікарняні послуги В. Інші послуги з охорони здоров'я С. Соціальні служби Д. Інше </p>
	<p> 9. Послуги, пов'язані з туризмом та подорожами А. Готелі та ресторани (включаючи кейтеринг) </p>

	<p>В. Послуги туристичних агентств і туроператорів</p> <p>С. Послуги екскурсоводів</p> <p>Д. Інше</p>
	<p>10. РЕКРЕАЦІЙНІ, КУЛЬТУРНІ ТА СПОРТИВНІ ПОСЛУГИ (крім аудіовізуальних послуг)</p> <p>А. Розважальні послуги (включаючи театр, живі виступи послуги оркестрів та цирку)</p> <p>В. Послуги інформаційних агентств</p> <p>С. Бібліотеки, архіви, музеї та ін культурні послуги</p> <p>Д. Спортивні та інші рекреаційні послуги</p> <p>Е. Інше</p>
	<p>11. ТРАНСПОРТНІ ПОСЛУГИ</p> <p>А. Послуги морського транспорту</p> <p>а. Пасажирські перевезення</p> <p>б. Вантажні перевезення</p> <p>в. Оренда суден з екіпажем</p> <p>д. Технічне обслуговування та ремонт суден</p> <p>д. Послуги штовхання та буксирування</p> <p>ф. Допоміжні послуги морського транспорту</p> <p>В. Внутрішній водний транспорт</p> <p>а. Пасажирські перевезення</p> <p>б. Вантажні перевезення</p> <p>в. Оренда суден з екіпажем</p>

	<ul style="list-style-type: none"> d. Технічне обслуговування та ремонт суден д. Послуги штовхання та буксирування f. Допоміжні послуги для внутрішнього водного транспорту
	<p>С. Послуги повітряного транспорту</p> <ul style="list-style-type: none"> a. Пасажирські перевезення b. Вантажні перевезення в. Оренда літака з екіпажем d. Технічне обслуговування та ремонт авіаційної техніки д. Допоміжні послуги для повітряного транспорту <p>Д. Космічний транспорт</p> <p>Е. Послуги залізничного транспорту</p> <ul style="list-style-type: none"> a. Пасажирські перевезення b. Вантажні перевезення в. Послуги штовхання та буксирування d. Технічне обслуговування та ремонт обладнання залізничного транспорту д. Допоміжні послуги залізничного транспорту <p>Ф. Послуги автомобільного транспорту</p> <ul style="list-style-type: none"> a. Пасажирські перевезення b. Вантажні перевезення в. Оренда комерційного транспорту з оператором d. Технічне обслуговування та ремонт автомобільного транспорту

	<p>обладнання</p> <p>д. Допоміжні послуги для автомобільного транспорту</p>
	<p>Г. Трубопровідний транспорт</p> <p>а. Транспортування палива</p> <p>б. Перевезення інших вантажів</p> <p>Н. Допоміжні послуги для всіх видів транспорту</p> <p>а. Послуги з обробки вантажів</p> <p>б. Складські та складські послуги</p> <p>в. Послуги агентства з вантажних перевезень</p> <p>д. Інше</p> <p>І. Інші транспортні послуги</p> <p>12. ІНШІ ПОСЛУГИ, НЕ ВКЛЮЧЕНІ В СПИСОК</p>

Таблиця 6. Секторальна класифікація послуг (сектори та підгалузі)

Інформація по GATS:

https://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/gatsintr_e.htm

Запитання для закріплення матеріалу

*Складено на основі: Гронтковська Г.Е., Ряба О.І., Венцурик А.М.,
Красновська О.І. – К. : «Центр учбової літератури», 2014. – 384 с*

1. Які показники застосовуються для визначення структур та динаміки міжнародної торгівлі послугами?
2. Які показники застосовуються для визначення результативності міжнародної торгівлі послугами?
3. Охарактеризуйте динаміку сучасної міжнародної торгівлі послугами

4. Охарактеризуйте географічну та товарну структуру сучасної міжнародної торгівлі.
5. Якими принципами у своїй торговельній політиці повинні керуватися держави, що приєдналися до СОТ/ГАТС?
6. З якими проблемами зіштовхується ГАТС на сучасному етапі розвитку глобальної економіки?

Запитання множинного вибору:

1. Основною причиною, чому країни ведуть міжнародну торгівлю, є те, що:

- a. Деякі країни вважають за краще виробляти одне, а інші — інше;
- б. Ресурси не однаково розподілені між усіма торгуючими країнами ;
- в. Торгівля розширює можливості для накопичення прибутку;
- г. Процентні ставки не є однаковими в усіх торгуючих країнах

2. Міжнародна торгівля товарами та послугами іноді використовується як заміник для всіх наступних, крім

- a. Міжнародний рух капіталу;
- б. Міжнародні переміщення робочої сили;
- в. Міжнародний рух технологій;
- г. Вітчизняне виробництво різних товарів і послуг

3. ГАТС розрізняє чотири способи надання послуг. Який спосіб не є правильним

- А. Транскордонна торгівля;
- Б. Споживання за кордоном;
- В. Комерційна присутність;
- Г. Присутність фізичних осіб;
- Д. Споживання в національній економіці

4. ГАТС утворено як складову в рамках

- А. Марракешської угоди;
- Б. Стамбульської угоди;
- В. Вашингтонської угоди;

Г. Паризької угоди

5. Літак української авіакомпанії здійснює переліт з України до Сінгапуру з дозаправкою в Каїрі. У цьому випадку купівля пального вважається для України

- А) Імпортом транспортної послуги;
- Б) Імпортом товару;
- В) Імпортом послуги, що забезпечує та допоміжної послуги

6. Торговельне судно США з експортним вантажем на борту пришвартувалося в Сінгапурі для профілактичного ремонту. Ремонт здійснюється спільним американо – сінгапурським підприємством. Послуги по ремонту відносяться США до:

- А. Допоміжних послуг;
- Б. Експорту транспортної послуги;
- В. Імпорту товару

7. В міжнародному аеропорту турист здав валізу до камери схову. Чи є така послуга

- А. Торгованою, якщо турист знаходиться на батьківщині;
- Б. Неторгованою, якщо турист знаходиться за кордоном;
- В. Торгованою, якщо турист є нерезидентом;
- Г. Торгованою, якщо турист є нерезидентом

8. Поряд зі Світовим банком і _____, СОТ є третьою економічною опорою світового масштабу.

- А. Міжнародною економічною асоціацією (МЕА)
- Б. Міжнародним валютним фондом (МВФ)
- В. Міжнародним банком розвитку (МБР)
- Г. Міжнародною фінансовою організацією (МФО)

9. Який із наведених нижче варіантів не є метою СОТ?

- А. Захист навколишнього середовища
- Б. Поліпшення стану платіжного балансу країн-членів

В. Підвищення рівня життя людей країн-членів

Г. Розширення виробництва і торгівлі товарами

10. Угода ТРІПС (торговельні аспекти прав інтелектуальної власності) адмініструється _____

А. Світовим банком (СБ)

Б. Організацією Об'єднаних Націй (ООН)

В. Світовою організацією торгівлі (СОТ)

Г. Конференцією ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД)

СИТУАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ: СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТОРГІВЛІ

ПОСЛУГАМИ

Аналіз проведено на основі [Trade in services].

Відповідно до [Trade in services], незважаючи на шок від COVID-19, торгівля послугами залишається найдинамічнішим сегментом світової торгівлі. Глобальна економіка переходить до сфери послуг: послуги зараз створюють більше робочих місць, ніж будь-який інший сектор; вони вдвічі перевищують сукупний обсяг продукції сільського господарства та промисловості, і перехід до послуг також все більше відображається на стороні торгівлі.

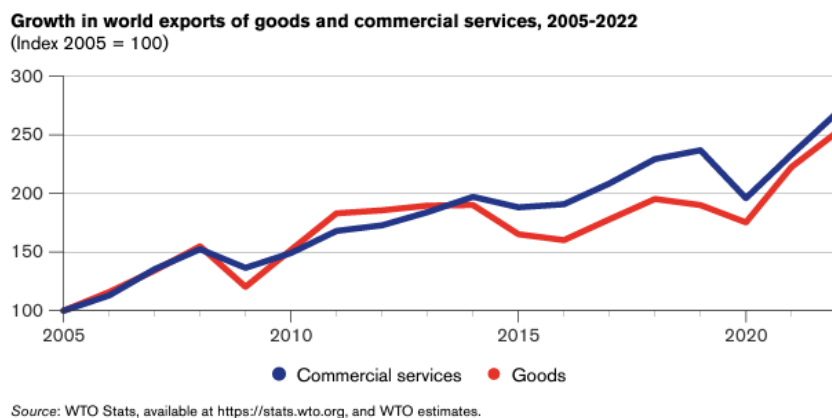

Рис.14. Зростання світового експорту товарів і комерційних послуг
Джерело: [Trade in services].

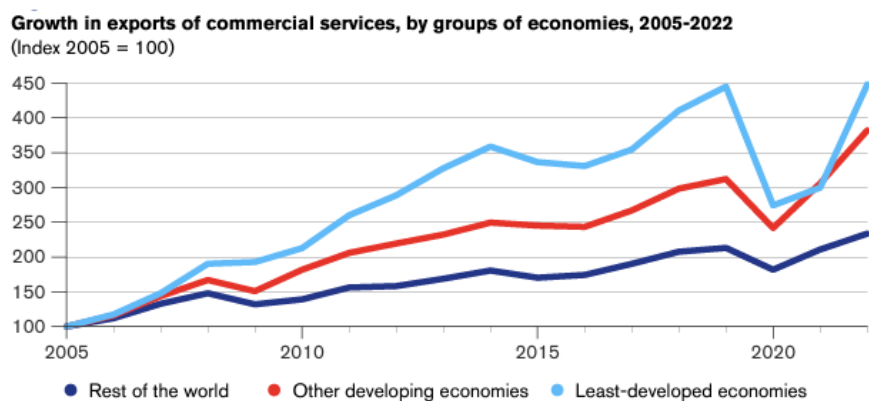

Рис.15. Зростання світового експорту комерційних послуг за групами країн, 2005 - 2022

Джерело: [Trade in services].

Починаючи з 2005 року, глобальний експорт послуг зріс майже втричі, тож він розширювався швидше, ніж торгівля товарами за цей період, хоча від пандемії найбільше постраждала торгівля. Ця експансія торгівлі підживлювалася досягненнями в ІКТ, які прискорили дистанційне постачання послуг, а глобальний експорт цифрових послуг з 2005 року зріс більш ніж утричі, випереджаючи зростання товарів, а також інших послуг.

Отже, між 2005 і 2022 рр. зростання експорту комерційних послуг із найменш розвинених країн та інших країн, що розвиваються, значно перевищило середній світовий показник. Це суперечить експортному песимізму, який характерний для попередніх обговорень торгівлі послугами. Звичайно, це зростання починається з низького рівня, і залишається багато можливостей,

наприклад, частка експорту послуг найменш розвинених країн залишається низькою і становить менше одного відсотка світового експорту.

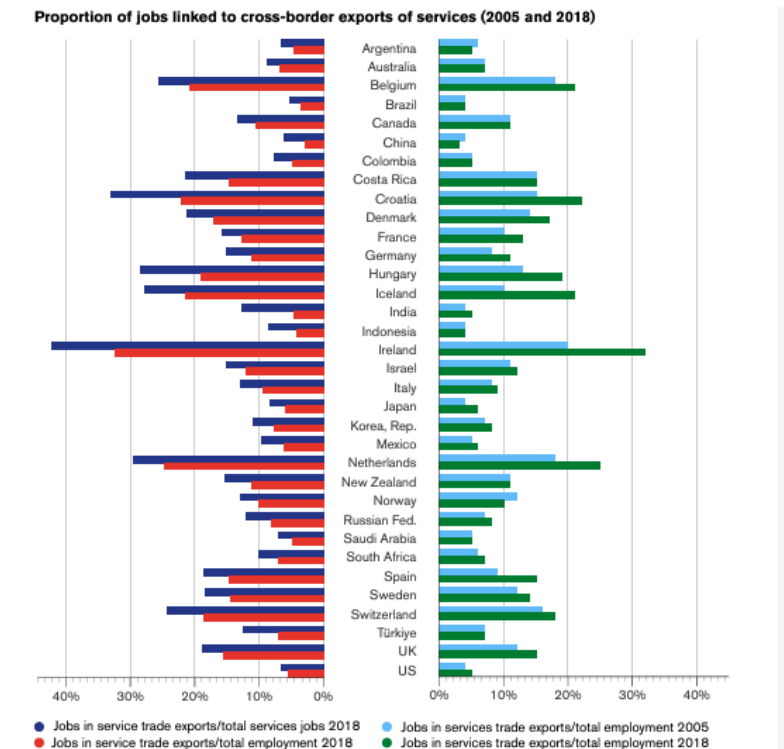
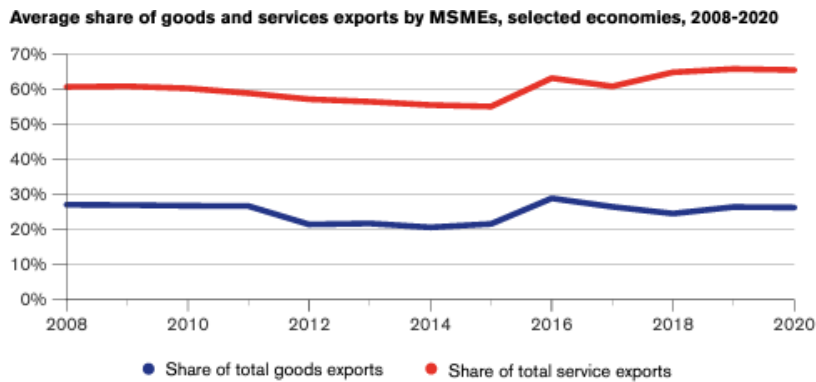

Рисунок 16. Частка робочих місць, пов’язаних із транскордонним експортом послуг

Джерело: [Trade in services].

Існують різні інші показники, які показують динамізм і зростаючу важливість торгівлі послугами. Це включає дані про торгівлю та додану вартість, які підкреслюють критично важливу роль і зростаючу роль послуг як внеску в усі інші сектори та торгівлю. Динамізм торгівлі послугами також відображається у збільшенні кількості робочих місць, які пов’язані з експортом послуг. Ці робочі місця становлять велику та зростаючу частку від загальної кількості робочих місць у сфері послуг, а також у деяких випадках від загальної зайнятості в низці країн, що розвиваються, і розвинутих економік [Рисунок 16].

Source: OECD Trade by Enterprise Characteristics (TEC) database, available at <https://www.oecd.org/sdd/its/trade-by-enterprise-characteristics.htm>.
 Note: MSMEs are here defined as firms with fewer than 250 employees. Selected economies comprise 34 OECD members and 7 non-OECD members.

Рисунок 17: Середня частка товарів та послуг експортованих мікро-, малими та середніми підприємствами (за обраною групою країн) у 2008 – 2020 роках. Джерело: [Trade in services].

Ми також розглядаємо експортованих мікро-, малі та середні підприємства та ключову роль, яку вони відіграють у торгівлі послугами порівняно з торгівлею товарами, оскільки на них припадає більша частка загального транскордонного експорту послуг, також близько двох третин у розвинутих країнах і країнах, що розвиваються.

Частка країн, що розвивається, у світовій торгівлі послугами значно зросла, і це значною мірою пов'язано зі збільшенням їх участі в менш традиційних секторах експорту послуг.

Розширення експорту економіки, що розвивається, дедалі більше пов'язане також із менш традиційними послугами, які легше надавати через кордони за допомогою цифрових засобів. Таким чином, експорт країн, що розвиваються, зростає швидше в так званих інших комерційних послугах, які включають багато цифрових послуг, порівняно з більш традиційними секторами, такими як транспорт і подорожі (рисунок 16).

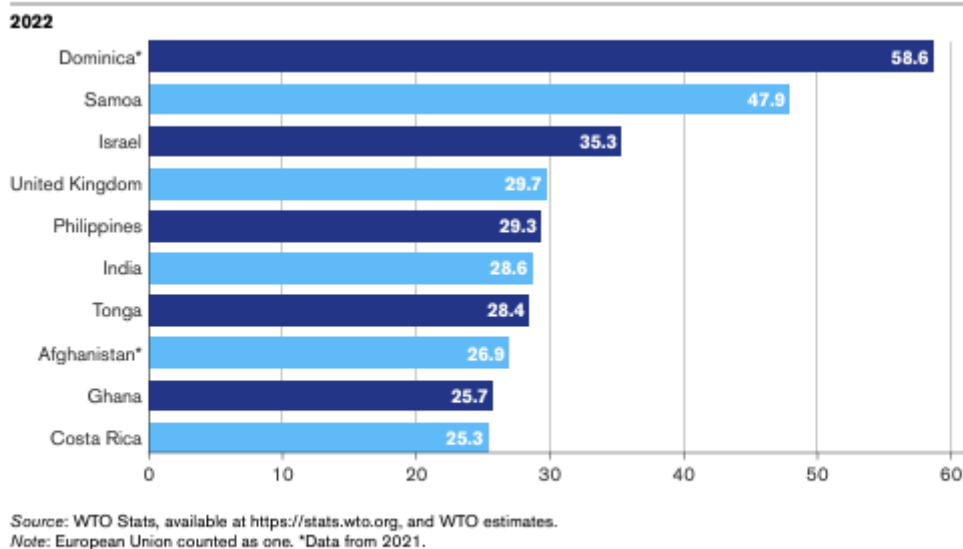

Рисунок 18 : Частка телекомунікаційних, комп'ютерних та інформаційних послуг, інших послуг та фінансових послуг у 2022 році (Топ 10 країн СОТ, у %). Джерело: *[Trade in services]*.

Отже, частка інших комерційних послуг і країн, що розвиваються, у загальному експорті послуг значно зросла за останні роки, і на економіки, що розвиваються також припадає більша частка світового експорту цих інших комерційних послуг.

Державна політика щодо торгівлі послугами має велике значення і є ключовою в отриманні переваг розвитку, пов'язаних із зростанням і торгівлею послугами. (Рисунки 18,19).

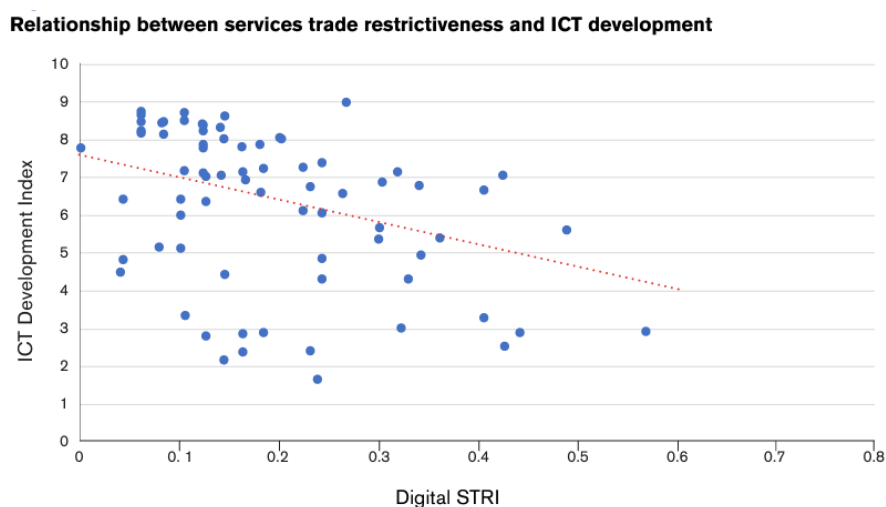

Рисунок 19. Взаємозв'язок між обмеженнями торгівлі послугами та розвитком ІКТ.

Джерело: [Trade in services].

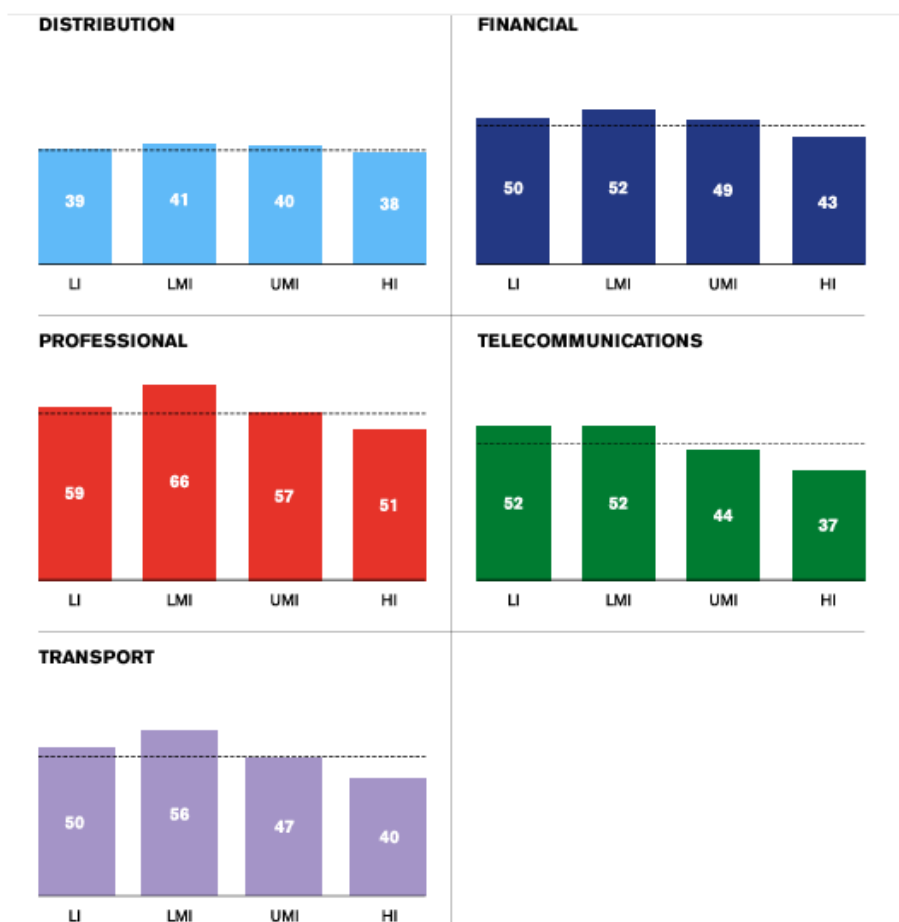

Рисунок 20. Рівні обмеження торгівлі послугами за секторами та рівнями доходів

Примітки до рис. 10. LI – низький рівень доходів. LMI – низький – середній рівень доходів. UMI – Доходи вище середнього рівня. HI – високий рівень доходів

Джерело: [Trade in services].

Зростаюча роль послуг збільшила значення політики на внутрішньому та міжнародному рівнях, яка впливає на торгівлю та послуги. Торгова політика та послуги відіграють важливу роль у зниженні торговельних витрат, у покращенні ефективності секторів послуг, залученні прямих іноземних інвестицій, стимулюванні ланцюгів поставок і підвищенні продуктивності виробництва та експорту.

Політика в сфері послуг також може доповнювати сільськогосподарське виробництво та експорт і сприяти диверсифікації. Також зростає визнання того, що торгівля послугами стане центральною для вирішення основних викликів

нашого часу, пов'язаних із цифровізацією, підвищенням стійкості та сприянням переходу до низьковуглецевої економіки.

Однак, незважаючи на все це, бар'єри для торгівлі та послуг залишаються значними в ряді секторів, а також способів постачання [Рисунок 10], і це обтяжує послуги торговими витратами, які, як правило, набагато вищі для послуг, ніж для товарів, і це свідчить про те, що урядова політика, яка сприяє торгівлі послугами та допомагає зменшити торговельні витрати, є ключовою для реалізації економічних здобутків та розвитку.

Важливу роль відіграють зобов'язання щодо торгівлі та послуг. Потрібні зусилля для підвищення прозорості та передбачуваності політичних режимів, спираючись на досягнення у преференційних торгових угодах і забезпечення суттєвого рівня доданої вартості.

Отже, незважаючи на те, що реформи сфери послуг, як відомо, відбуваються здебільшого на внутрішньому рівні, консолідація такої відкритості через обов'язкові зобов'язання за торговельними угодами залишається ключовим доповненням, оскільки вона перешкоджає змінам політики обмеження торгівлі, дозволяє зафіксувати існуючу відкритість у тих секторах, які є менш предметними до торговельних обмежень, що підвищує прозорість і створює сигнальні переваги для ділового та інвестиційного клімату.

Зобов'язання, що датуються 1990-ми роками, здебільшого є обмеженими та не узгодженими з поточною політикою та економічними реаліями, а розрив між зобов'язаннями на преференційному рівні, регіональному рівні та зобов'язаннями на багатосторонньому рівні продовжує збільшуватися [Рисунок 21].

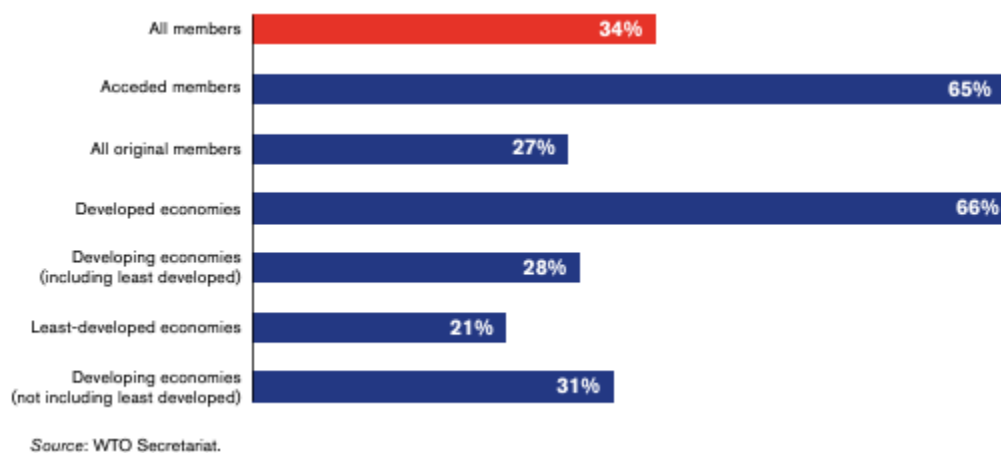

Рисунок 21: Середня частка підсекторів послуг, які підлягають конкретним зобов'язанням згідно з GATS (обрана група членів СОТ).

Джерело: [Trade in services].

Політика та переговори щодо торгівлі послугами залишаються складними. Збільшення рівнів ініціативи СОТ «Допомога для торгівлі» (англ. Aid for Trade) може допомогти відновити міжнародне співробітництво.

“Допомога торгівлі” допомагає країнам, що розвиваються, і особливо найменш розвиненим країнам, у торгівлі. Багато країн, що розвиваються, стикаються з низкою перешкод на стороні пропозиції та торговельної інфраструктури, що обмежує їхню здатність брати участь у міжнародній торгівлі.

Ініціатива СОТ «Допомога торгівлі» заохочує уряди та донорів країн, що розвиваються, визнати роль, яку може відіграти торгівля в розвитку. Зокрема, ініціатива спрямована на мобілізацію ресурсів для усунення торговельних обмежень, визначених країнами, що розвиваються, і найменш розвиненими країнами.

Розробляти реформи та вести переговори в просторі послуг складно, навіть у розвинутих країнах, не кажучи вже про країни з обмеженими ресурсами. Тому підвищення рівня «Допомоги торгівлі» може і виявиться важливим для відновлення міжнародної співпраці – зусиль співпраці в економіці послуг.

Необхідною є більша політична зосередженість на внутрішніх реформах і активізація міжнародного співробітництва для того, щоб повною мірою використати перспективи розвитку світової економіки, орієнтованої на послуги.

Вигода розвитку від розширеної торгівлі послугами може бути збільшена за рахунок підтримуючої екосистеми вітчизняного бізнесу, регуляторного та людського капіталу

Відповідно, між поглибленими внутрішніми реформами на ринках послуг і прогресом у сфері торгівлі послугами, особливо на багатосторонньому рівні, існує сильне доповнення. Обидва вони є невід'ємними частинами програми політики стимулювання зростання.

Використання потенціалу розвитку світової економіки, орієнтованої на послуги, зазвичай складається з двох кроків – це включає паралельні зусилля між внутрішніми реформами та посиленням міжнародного співробітництва. Між цими двома процесами існує дуже сильна взаємодоповнюваність

Література:

1. Trade in services for development. Fostering sustainable growth and economic diversification (2023). The World Bank Group

https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/trade_in_services_and_development_e.pdf

Запитання для обговорення

1. Наведіть класифікацію теорій торгівлі послугами
2. Наведіть дані щодо платіжного балансу країни (групи країн) та надайте класифікацію послугам, які в нього входять.
3. Які можливості пропонують торгові послуги в контексті поточних економічних і технологічних тенденцій і який внесок торгівлі послугами в національні економічні цілі та стратегії розвитку?
4. Яким чином урядова політика щодо торгівлі та інвестицій у сферу послуг сприяє досягненню ширших економічних і неекономічних цілей на національному рівні?

5. Яким чином міжнародне співробітництво може допомогти реалізувати перспективи розвитку секторів послуг в окремих країнах?
6. Багато країн, що розвиваються, і найменш розвинені економіки стикаються з постійними проблемами у проведенні реформ внутрішньої політики та переговорах у торгівлі послугами. Наведіть приклади країн з ефективними реформами у сфері торгівлі послугами.
7. Якою є роль ініціативи СОТ «Допомога торгівлі» (Aid for Trade) в активізації участі в політичних обговореннях і переговорах країн, які розвиваються, зокрема в торгівлі послугами ?
8. Охарактеризуйте основні цифрові виклики, з якими зіштовхується світова економіка.
9. Наведіть приклади державного регулювання однієї з національних економік в умовах діджиталізації.
10. Якими є особливості вимірювання торгівлі послугами?